

YUNANLILARLA

İSTİKLÂL HARBI

Tabiye ve sevkülceyş bakımından

TETKİK

Harp vaziyetlerini gösteren üçer renkli
5 büyük kroki birlikte

Büyük Erkânı Harbiyece tetkik (şube X. 4388 No
ve tarih 20 - 1. teşr - 931) ve istifadeli yazılmış
olduğu takdir buyrulmuştur.

YAZAN

HAKKI ERDEM

İhtiyat Zabıt Mektebi Harp Tarihi Muallimi

Üçüncü basılış

İSTANBUL

Necmistikbal Matbaası

1935

İstiklâl harbı

Harbın sebepleri

1914 de başlayan ve 1918 de biten büyük harpta Osmanlı hükûmeti mağlûp oldu. Ve 30 - teşrin evvel - 1918 de itilâf hüûkmetleriyle Mondoros mütarekesini imzalamaya mecbur kaldı. Biraz sonra itilâfçıların donanmaları Çanakkale boğazını ve Makidonyadaki orduları da Trakya'yı geçerek İstanbulu işgal ettiler,

Düşmanlar Osmanlı devleti için çok muzir maddeleri bulunan mütarekenin hükûmlerine bile riayete lûzum görmediler ve İstanbul'dan başka,

Fransızlar : Adana vilâyeti, Pozanti, Maraş, Antep ve Urfa'yı ;

İngilizler : Merzifon, Samsun, Erzurum, Trabzon, Eskişehir ve İzmiti ;

İtalyanlar : Söke, Antalya ve Konyayı işgal eylediler.

Yunanlılar : 15 - mayıs - 919 da itilâfçıların emrile İzmir'e asker çıkardılar ve 15 - mayıs 919 dan 12 - haziran 919 tarihine kadar : Urla, Sivrihisar, Çeşme, Menemen, Manisa, Akhisar, Bergama, Ayvalık, Bayındır, Tire, Ödemiş, Aydını işgal ettiler.

İstanbulda ki ve Anadolu'da ki bütün silâh, mühimmat ve malzeme depolarımızı düşmanlar ele geçirdiler ve kıt'alarımızda bulunan topların kamalarını, tüfeklerin kasaturalarını, sürgü kollarını ve cephanelerini aldılar ve kıt'aların efrat kadrosunu da hiç menzelesine indirdiler.

Umumi vaziyet :

Osmanlı devleti yıkılıyor. Türk Anayurdu parçalanıyor. Türk ulusu (millet) esir edilmek isteniyordu.

Bu çok acıklı hal karşısında :

a— Osmanlı hükûmeti yalnız acız gösteriyordu ;

b— Bir kısım Türk münevverleri :

—Trakya da bir yabancı hükûmet himayesinde bir Trakya cümhuriyeti yapmak için **Paşaeli cemiyeti** ;

— Merkezden ayrılmak üzere **Trabzon da muhafazai hukuk ve Trabzon ve havalisi ademi merkeziyet cemiyeti** ;

— İslâmcılık esaslarına tutunarak o civar halkı kurtarmak maksadile Konyada **Tealii islâm cemiyeti** ve bu gibi cemiyetler yaparak **Türk birliğinden ayrılmak istiyorlardı**.

C — Türk halkı ise:

Ana yurdun düşmanlar tarafından yer yer işgaline karşı **kendiliğinden silâha sarıldı** ve şu mukavemet ceplerini kurdu :

Yunanlılara karşı : Ayvalık, Bergama, Akhisar, Salihli, Aydın cepheleri. Trakya da Trakya cephesi,

Fransızlara karşı : Adana, Maraş, Antep, Urfa cepheleri. İngilizlere karşı : Elcezire cephesi.

Ermenistana karşı : Şark cephesi.

Umumi görüş : İstilâcılara karşı :

— Hükûmet **acz gösteriyor** ;

— Bir kısım münevverler **Türk birliğinden ayrılmaya çalışıyor** ;

— **Türk halkı ise silâhla mukavemet ediyordu**.

Bu vaziyet karşısında ne yapmalı idi ?

Şimdi cümhur reisi olan Kemal Atatürk :

19 - mayıs - 919 da Samsuna çıktılar ve 23 - temmuz 919 da Erzurum kongresi ile **şarki** Anadolunun birliğini ; 4 - eylül - 919 da Sivas kongresile Rumeli ve Anadolunun yani bütün Anayurdun birliğini [*] temin edecek esasları kurdular ve Türk halkının dağınık bulunan mukavemet kuvvetlerini birleştirdiler, tanzim ettiler ve kendi ellerine aldılar. (Dağınık kuvvetler birleştirilir, tanzim edilir ve bir elden idare olunursa ancak muvaffakiyet verirler.)

Atatürk 12 Mart 920 de itilâfçı devletler tarafından İstanbuldaki millî meclisin dağıtılması ve İstanbulun fiilen işgali üzerine : 23 - nisan - 920 de :

Ankarada Büyük Millet Meclisini açtılar ve Büyük Millet Meclisi hükûmetini kurdular.

(*)Ulusal birliğin önce: manevî birlik, fikir birliği, irade birliği lazımdır. Ulusal birlik siyasî birliğin kurur. Harp gücü ve manevî güçler kitabımıza bakılsın.

Bununla Osmanlı devleti artık fiilen maziye geçmiş oldu ve Anadoluda yeni bir **Türk devleti** meydana geldi.

Büyük Millet Meclisi Ulusal hâkimiyeti ilân etti ve Ulus (millet) işlerinin idaresini kendi azası arasında seçtiği vekillerden mürekkep hükûmete verdi.

Ordu başında gene Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmiş Sü Bakan (nillî müdafaa vekili) ve bir de Büyük Erkânı harbiye reisi (vekilli) bulunuyordu. Sübakanı ordunun masraflarını ve levazımını temin vazifesini yapıyor, Büyük Erkânı harbiye reisi de : Harp harekâtını dare ediyordu.

Harp arazisini sevkülceys bakımından kısa bir tetkik

Garptan karadan ve denizden Türkiyeye gelen sevkülceys yolları şunlardır :

1) Dimetoka - Lüleburgaz - Çorlu - Çatalca yoludur, ki Bulgaristandan gelecek bir istilâ ordusu da Edirne ile Kırklareli arasında bu yola iner.

2) Akdeniz - Çanakkale - Marmara denizi, Deniz sevkülceys yolu.

3) Akdeniz - İzmir sevkülceys yolu.

Birinci sevkülceys yolu, uzun bir kara yoludur; üzerinde ve etrafında müteaddit müdafaa meydan muharebeleri yapılabilir. Bu yolun nihayetinde Büyük çekmece köyü ile Terkos gölü arasında Çatalca müstahkem mevzii işbu sevkülceys yolunu düşman istilâ ordularına kapar. (Balkan harbinde Bulgar ordusu taarruzlarına kapadığımız gibi).

İkinci sevkülceys yolu yalnız Çanakkale boğazında ve Gelibolu Yarım adası ve Biga yarım adası üzerinde düşmanlara karşı kapanabilir. (Büyük harpta itilâf devletlerinin donanmalarının ve ordularının taarruzlarına kapadığımız gibi).

Çanakkale boğazının uzunluğu ve keza Gelibolu ve Biga yarım adalarının derinliği (imtidadı) Çok az olduğundan buralarda ancak bir müdafaa meydan muharebesi verilebilir. Bu meydan muharebesini çok zayıf mukabilinde de olsa kazanmaya mecburuz. Çünkü boğazın ve yarım adaların beri tarafı Marmara denizidir, ki bunları zorlayup geçen düşmanlar bu denize artık hâkim olurlar.

Çanakkale boğazının İstanbul ve Trakya ile Anadolu için ehemmiyeti:

Boğazı zorlayup Marmara denizine geçecek düşmanlar:

— İstanbul ve Trakyanın arkasını [*] alırlar ve Anadolu ile irtibatlarını keserler.

Bursa ve civar iskelelere asker çıkararak Bursa - Eskişehir sevkülceys yolundan kestirmeden orta Anadolu'ya varırlar. (Bursa - Eskişehir yolu, İzmir - Afyon karahisar yoluna nazaran yarı uzunluktadır.)

Boğazın bu büyük ehemmiyetinden dolayı; Çanakkale boğazının ve Gelibolu ve Biga yarım adalarının lüzumlu müdafaası için icapeden tetbirleri ittihaz etmek mecburiyetindeyiz.

Üçüncü Akdeniz - İzmir sevkülceys yolu: İzmirden itibaren Orta Anadolu'ya doğru:

- İzmir - Balıkesir - Bandırma veya Bursa.
- İzmir - Salihli - Uşak - Afyonkarahisar.
- İzmir - Aydın - Denizli.

Sevkülceys yollarına ayrılır.

a) Sevkülceys yolu: Çanakkale boğazının arkasını alır. Düşmanları Marmara denizine ve aynı zamanda Bursa havalisine götürür.

b) Sevkülceys yolu çok mühimdir. Düşmanları kısa ve kestirmeden Orta Anadolu'ya vardırır,

İzmir: Anadolu içine giden bu üç sevkülceys yolunun başında, birinci derecede mühim bir sevkülceys noktasıdır. Anadolu içine giden bu üç yolu kapamak için İzmirde bir müstahkem mevki yapılmıştır.

Sevkülceys notası (mevkii):

Sevkülceys yolu üzerinde bulunup zaptolunmasile düşman memleketinin büyük ve mühim bir kısmının elde edilmesini, veyahut zaptolunmasile düşman ordusunun kuşatılarak imhasını kolaylaştıran noktadır.

Sevkülceys yollarından hangisi ordumuzu düşman memleketinin büyük ve mühim bir kısmını kuşatup almağa

[**] Taarruzda kaide: Cepheüen kavrayış taarruzu ile birlikte iki veya dir yena kuşatma taarruzu yapmak olduğuna görü Marmara denizine girecek düşmanlar buradan İstanbul ve Trakya'ya karşı kuşatma hareketi yapmış olurlar.

götürüyor; yahut ordumuzu düşman ordusunun çekilme yoluna (onu kuşatup imha etmek üzere) vardiıyor ise o sevkülceys yolu en mühimdir.

Sevkülceys noktalarının ve yollarının tetkikinde bu esaslar göz önüne alınmalıdır.

Anadoluda Yunan ileri hareketleri:

Soma - Kırkağaç - Akhisar - Salihli - Ödemiş - Aydın hattı karşısında Ulusal kuvvetlerimizin tuttıkları zayıf cepheye Yunanlılar 22 - Haziran - 920 de umumî taarruza geçtiler.

Üç fırka ile Akhisar - Soma - Balıkesir - Karacabey istikametinde yürüdüler ve Bursayı alarak ileri hatlarını Bursa şarkında Dimboz ve Aksuya sürdüler.

Bunlar karşısında çok zayıf olan 61 inci fırkamızla Ulusal kuvvetlerimiz fazla sarsıldılar ve Eskişehir'e kadar çekildiler.

İki fırka ile Salihli - Alayşehir istikametinde yürüdüler ve 29 - Ağustos - 920 de Uşakı aldılar. 23 ncü fırkamızla ulusal (millî) kuvvetler çok zayıf verdiler. Ve Dumlupınar sırtlarına çekildiler.

Bir Yunan koluda Aydından ilerleyerek Nazilliye geldi. Bu suretle Yunanlılar, yukarıda yazılan üç sevkülceys yolundan ilerleyecek orta Anadolu'ya yaklaştılar.

Yunanlıların şarkî Trakya'yı almaları :

Yunanlılar 20 - Temmuz - 920 de Tekirdağ'ına çıkardıkları bir fırka ile ve garbi Trakya'dan ilerlettikleri kuvvetlerle Edirne üzerine yürüdüler.

Karşılarında çok zayıf olan kuvvetlerimiz dağıldılar, kısmen esir edildiler ve kısmen Bulgaristana sığındılar.

Böylelikle, Yunanlılar kolayca şarkî Trakya'yı almış oldular.

Yunanlılara karşı anadolu Türk ordusu vaziyeti :

20 - Teşrinisani 920 de anadolunun garp kısmı ikiye ayrılarak karadenizden Kütahya'ya (dahil) kadar olan mıntakaya Garp cephesi adı verildi ve kumandasına Erkânı harbiyei umumiye reisi bay miralay İsmet.

Kütahya'dan cenuba kadar Adana havalisi (Fransızlara karşı olan cephe) dahil mıntakaya : Cenup cephesi denerek kumandasına bay miralay Refet tayin olundu.

Garp cephesi emrinde : 24, 11, 61 inci piyade fırkalarile birinci süvari livası ve küvayi milliyeden Çerkes Etem müfrezesi ve diğer Ulusal (millî) kuvvetler bulunuyordu.

24. Fırka Geyve ile Yenişehirde, 11. fırka İnegöl ve civarında cephede 61. fırka ve süvari livası Eskişehir civarında ihtiyatta. Çerkes Etem müfrezesi Kütahyada idi.

Cenup cephesi emrinde : 23, 8, 57 inci fırkalar Dumlu pinarda, diğerleri Afyonkarahisar ve Konya civarında Yunanlılara karşı.

41. Fırka ile Adana Ulusal (millî) kuvvetleri Fransızlara karşı Adana cephesinde idiler.

Halk kuvvetleri (kuvayi milliye): Teşkilâtı, zaptırap ve intizamı mükemmel olan ordulara karşı koyamazlar. Yunanlıların Bursa, Uşak ve Nazilliye kadar garbî anadoluyu, ve şarkî Trakya'yı kolayca ellerine geçirmeleri bu hakikati bir defa deha isbat etmiş oldu.

Bu sebeple, Büyük millet meclisi hükûmeti: Kuvayı milliyenin zaptırap altına alınmasına ve talim ve terbiye edilmesine; ve asıl ordusunda teşkilâtının büyütülmesine ve kuvvetlendirilmesine **karar** verdi ve işe başladı.

Zaptırap altına girmek istemiyen kuvayı milliyeden Çerkes Etem müfrezesile birlikte hükûmete isyan itti. Müfrezesi kuvveti: 1800 atlı, 200 piyade, 15 makineli tüfek, ve dört toptan ibaret idi.

Hükûmet derhal bunun tenkilini emretti ve garp cephesinde 61 inci fırka ile 11 inci fırka (Bir alay eksik) Kütahyada Etem üzerine yollandı.

Bu esnada Yunan ordusu vaziyetide şöyle idi:

Bursa grubu: Dört piyade fırkası ve bir süvari livası Bursa ve civarında.

Uşak grubu: Üç piyade fırkası ve bir süvari alayı Uşak ve civarında.

Harp vaziyeti: (Sayı - 1) :

29 - 12 - 920 de Türk kuvayı milliy: sinden Kütahyada bulunan Çerkes Etem Anadolu Türk hükûmetine isyan etti ve Yunanlılarla Türk hükûmetine karşı müşterek hareket için birleşti. Zayıf üç Türk fırkası Eskişehir ile Yenişehir ve İnegöl arasında, diğer zayıf üç Türk fırkasıda Dumlupınar ve Afyon karahisar mıntakasinda bulunuyor.

Vazife:

Yunan ordusunun taarruz plânı nasıl olmalıdır?

Bilgiler

Bir taarruz plânının tertibinde sıra ile şu esasları tetkik etmelidir :

1) Kendi ordumuzun harp gücü ile düşman ordusunun harp gücünü ölçmek ;

2) Taaruz edilecek öz sevkülceys hedefini bulmak ;

3) Kat'i neticeli taarruz meydan muharebesinin takriben nerede olacağını kestirmek ;

4) Bu meydan muharebesinde düşmanın cephesinin nereden nereye kadar uzadığını bulmak. ve kuşatılacak yanları veya yanını tayin etmek ;

5) Meydan muharebesinde düşmanın imhasını temin edecek kuvvetleri tedarik eylemek

6) Cephe kavrayış taaruzuna ve kuşatma taaruzuna muktazi kuvvetleri ayrı ayrı tayin etmek.

7) Cephe kavrayış taaruzu yapacak kuvvetlerin gideceği yolları tayin etmek; kuşatma taaruzu yapacak kuvvetlerin gideceği yollarla birlikte düşman çekilme sevkülceys yolu üzerinde varacakları mevkiî tayin etmek.

8) Taarruz meydan muharebesinde bütün kuvvetlerin müşterek faaliyette bulunmalarını temin etmek.

Birinci maddenin izahı :

Büyük kumandanlar ve müstakil hareket eden her kıt'a kumandanı kendi ordularının ve kıt'alarının harp gücünü ve gene düşman ordusunun veya kıt'asının harp gücünü **ölçmeli** ve bu **ölçüye göre muharebe nevini** (taarruz.. müdafaa... ilâh) **seçmelidir.**

Harp gücü : Maddî ve manevî güçlerin toplanmasından hasıl olur.

Maddî güç : İnsanların (efrat ve zabitanın) maddî gücü ile harp vasıtalarının (top, tüfek, tayyare... ilah) verdiği maddî güçtür.

Manevî güç : Orduları teşkil eden efrat ve zabitanın manevî güçleridir. Talim ve terbiye, ulus (millet) sevgisi, yurt sevgisi, kahramanlık, yılmamazlık, tahammül, azim.. ilah.

Maddî güç ve manevî güç her ikiside bütün (tamam) olmalıdır. Muvaffak olmak için manevî güç her halde olmalıdır. Manevî güç olmaz ise maddî güç mevcut olsa dahi muvaffakiyet temin edilemez.

Büyük harpta Çanakkale kara ve deniz meydan muharebelerinde itilâf devletlerinin harp malzemeleri (maddî güçleri) bizimkine nazaran pek çok idi. Fakat bizim de manevî güçlerimiz iyi idi. Burada ki muharebelerde : muvaffak olduk. Fakat maddî gücümüz, düşmanların ki kadar olmadığından onları imha (yok) edemedik.

İstiklâl harbinde büyük taarruzda Yunan ordusunun maddî harp gücü bizim maddî harp gücümüzden üstün idi. Fakat bizim ordunun manevî gücü çok üstün olduğundan düşmanı yok ettik ve tam utku yu (zaferi) kazandık.

Harp gücüne misaller : [*]

1912 Balkan harbinde şarkî Trakyada ki Türk ordusu harp gücü: taarruza hiç elverişli olmadığı halde Kırklareli - Havza hattında tecemmüünü bile henüz bitirmeden Bulgar ordusuna taarruza kalkıldı ve Türk ordusu bozgunluğa uğratıldı.

Büyük harpta Erzurum civarında ki Türk ordusunun harp gücü taarruza müsait değilken Sarıkamışa yapılan taarruzda Türk ordusu yok olma derecesine getirildi. Halbuki bu orduların müdafaâ meydan muharebeleri vermeğe harp güçleri var idi.

İstiklâl harbının muvaffakiyet sırlarından biri; harp gücünün doğru ölçülmesinde ve muharebe nevinin bu ölçüye göre seçilmesindedir.

İstiklâl harbının uzun bir devresi yalnız müdafaâ (düşmanı yıpratmak) ile geçmiştir (birinci ve ikinci İnönü muharebeleri, Eskişehir - Kütahya muharebeleri Sakarya meydan muharebesi). Çünkü bu uzun devrede ordumuzun harp gücü yalnız müdafaaya müsait idi. Sakarya utkusundan (zaferinden) sonra geceli gündüzlü çalışarak ordu harp gücü yükseltilmiş ve Yunan ordusu derecesine gelince: O zamana kadar müdafaâ olan muharebe revî hemen değiştirilerek; büyük taarruzda ve başkumandan meydan muharebesinde düşman ordusu imha (yok) edilmiştir.

Bazı harp kaideleri :

— Kat'î neticeli muharebe meydanına yakında ve uzakta ki kuvvetlerin hepsini toplamalı, ve muharebe meydanında hepsinin müşterek faaliyetini temin eylemelidir.

[*] Harp gücü ve mane-i güçler adındaki kitabımda iyi izahlar vardır, bakılsın.

— **Taarruzda kaide :** Cepheden kavrayış taarruzu ile birlikte düşmanın iki veya hiç olmazsa bir yanını, behemal kuşatmak ve nihayet arkasını almaktır.

Kuşatılacak yanı seçmede kaide :

a) Yan açık olmalı (zemin arızaları askerî hareketlere elverişli olmalı) ;

b) Düşman ricat yolu (çekilme sevkılceys yolu) kuşatılacak yana yakın bulunmalı : (Düşman ordusunun çekilme sevkılceys yoluna çarçabuk varıp kesmek için)

c) Düşman kuşatıldıktan sonra (çekilme sevkılceys yolu kesildikten sonra) düşman ordusu geçilmesi güç olan veya mümkün olmayan zemin arızaları (Dağ, Nehir, Göl, Bataklık, Deniz) üzerine atılmalıdır (düşman ordusunun kaçmasına meydan vermemek için) .

Kuşatma kuvvetleri düşman çekilme sevkülceys yoluna varır, onu keser ve düşman kuvvetlerini geçilmez araziye atarsa ancak o vakit bir imha meydan muharebesi yapılabilir. Sevkülceysin istediği kuşatma asıl budur.

İstiklâl harbında büyük taarruz ve başkumandan meydan muharebesi ile; Osmanlı devleti fütühat devrinde yapılmış olan **muhac** meydan muharebesi, Nigbolu ve Varna meydan muharebeleri bu suretle yapılmış ve düşman orduları yok edilmiştir. [*]

Yalnız yanı kuşatmada yânî tabya sahasına inhisar eden kuşatmalarda mağlup düşman her zaman çekilebilir. Ve müteakıp müdafaâ meydan muharebeleri yapar.

Düşmanın çekilme sevkülceys yolunun kuşatılacak yanına yakın veya uzak olmasının mukayesesı :

Birinci hal : Sevkülceys yolu kuşatılacak yana çok uzak olursa kuşatma kolları bu yola varıncaya kadar düşman ordusu çekilmeğe muvaffak olur, Eskişehir - Kütahya muharebesinde Türk ordusunun çekilme sevkülceys yolu olan Eskişehir - Beylikköprü demir yolu Yunanlıların kuşatmağa çalıştıkları cenup yanımıza çok uzak olduğundan Türk ordusu bozgunluğa uğramadan çekilmeğe muvaffak olmuştur.

[*] Cepheden kavrayış taarruzu yaparak düşman ordularının iki yanını kuşatan ve arkalarını da kapatarak imha eden ancak Türk soyu dahileridir. Başka uluslar (milletler) henüz böyle bir şey yapamamışlardır.

Sakarya meydan muharebesinde Türk ordusu çekilme sevkülceys yolu şimal yanımızın gerisinde (Beylik köprü - Ankara demir yolu) idi. Yunanlılar kuşatmak istedikleri cenup yanımızı 25 kilometre geriye sürdükleri halde kuşatmağa asla muvaffak olamadılar.

İkinci hal: Çekilme sevkülceys yolu düşman müdafaa cephesinin ortasında olursa düşman ordusu yine çekilmeğe muvaffak olur.

Üçüncü hal: Düşmanın çekilme sevkülceys yolu kuşatacağımız yanına yakın olur, Veya o yanın üzerinde olursa düşman ordusu çekilmeğe vakit bulmadan bu yol kesilebilir. Büyük taarruzda Yunan ordusunun Afyonkarahisar - Uşak çekilme sevkülceys yolunu bir hamlede kestğimiz gibi.

İşte, kuşatmalara muvaffak olup olamamaların sırlarını bu esaslarda aramalıdır.

Kuşatmanın nevileri:

a) İleri yürüyüşün yahut nakliyatın (Tren ve vapurların) istikametini daha önceden ve uzaktan düşmanın yanına ve arkasına doğrultmak, (Buna Allemanca **Umgehung** deniyor.)

b) Düşman karşısında açılırken kuşatmağa ait kuvveti ayırpı yollamak,

c) Muharebe başladıktan sonra geride tutulmuş olan ihtiyatları kuşatmağa yollamak,

d) Muharebe devam ederken ve ihtiyatlarda muharebeye sokulduktan sonra ileri hattaki kıt'aları kaydırmak suretile yapılan kuşatma. (Arazi kaydırılacak kıt'aların düşman nazar ve ateşinden örtmeğe elverişli olursa ve geceleyin yapılabilir.)

a) Fıkrasındaki kuşatmağı: Yunanlılar Eskişehir - Kütahya muharebesinde Uşak gurubundan ayırdıkları kuşatma kuvvetlerini Dumlupınardan itibaren Altın'aş - Seyitgazi istikametine doğrultarak yapmak istemişlerdi.

Sakarya meydan muharebesinde cenup yanımızı kuşatmak üzere yine böyle hareket ettiler. Fakat yanımıza değil, cephemize çarptılar. Bundan sonra cephedeki kuvvetlerini mütemadiyen şarka doğru kaydırarak (d fıkrası) kuşatmağa çalıştılsada muvaffak olmadılar.

Yunan ordusu taarruz plânı esaslarının tetkiki:

1) Yunan ordusunun harp gücü Türk ordusunun harp gücünden çok fazla idi.

Maddî güc:

Yunan ordusu Bursa ve Uşak grupları tam seferber mevcudun da yedi fırkadır. Bir fırkada vasatı 8: 9 bin nefer, 35: 48 top vardı. Her Piyade taburunda birer ağır makineli tüfek bölüğü ve her bölük ve takım da hafif makineli tüfekler fazla sayıda vardı.

Bir Türk fırkasında : 2: 4 bin nefer, 8 : 20 top ve pek az ağır ve hafif makineli tüfek vardı.

Hülâsa söylenirse bizim üç fırkamız Yunanın bir fırkası kuvvetinde bile değildi.

Manevi güc:

Yunan ordusu büyük harba girmemiş, yıpranmamış, Talim ve terbiye ile uğraşmış, büyük harp tecrübelerini kavramış idi.

Türk ordusu büyük harpta pek çok yıpranmış. Mütareke dolayısıyla efrat ve zabıt kadroları hiçe indirilmiş. İstiklâl harbi için henüz celbedilen efrat talim ve terbiye edilememişti.

Yunan ordusu asırlarca Türke karşı beslediği öcü (kini) almak için Türk yurdu içinde idi. Ve Trakya ile garbî Anadolu da kolayca elde ettiği muvaffakiyetlerle cesareti artmış bulunuyordu.

İstanbuldaki bozuk halife ve padişah hükûmeti bin Türü tezvirlerle dolu fetvaları Anadolu'ya göndererek halkı Anadolu hükûmetine karşı ısyana teşvik ediyor ve efrat üzerine de tesire çalışıyordu.

Hülâsa:

Yunan ordusunun harp gücü taarruza çok müsait idi.

2) Yunan ordusunun en son hedefi : Ankarada yeni kurulan Türk mukavemet teşkilini (**Ulus meclisini ve hükûmetini**) ortadan kaldırmak idi. Bunun için de Yunan ordusunun Ankaraya varması ve Ankaraya varmak için de Eskişehir - Ankara sevkülceys yolunu takip etmesi lâzım geliyordu. Eskişehir ise bu sevkülceys yolunun başında idi. Buna nazaran Yunan ordusunun ilk sevkülceys yürüyüş hedefi bu zaman doğrudan doğruya **Eskişehir** idi.

3) Meydan muharebesi nerede olacak?

Türk ordusu Ankarada yeni kurulmuş olan ulusal (millî) hükûmeti ve Türk arazisini korumak için Eskişehir - Ankara sevkülceys yolunu Yunan ordusuna karşı kapamağa ve bunun için de Eskişehiri ve garbindaki araziye elde tutmamağa mecburdur.

Türk ordusu gerçi şimdi Ceyve - Yenişehir - İnegöl - Kütahya - Dumlupınar hattı gerisinde çok geniş bir cephe de-
ğinlik görünüyorsa da Yunanlıların ileri harekete geçmesiyle
Eskişehirin garbında ve Bursadan Eskişehir ve Uşaktan Es-
kişehir giden yollar üzerinde toplanarak müdafaa edecektir.
**Bu suretle Yunan ordusu Eskişehir üzerine yü-
rümekle ancak öz sevkölceyüz taarruz hedefi olan
türk ordusunu bulabilir. (*)**

4) Türk ordusu Eskişehirin garbında alacağı müdafaa
mevziinin şimal yanı Sakarya nehrine ve bunun cenubunda ki
dağlara dayanacaktır. Bu mevziin cenup yanı açık
kalacaktır. ki Yunan ordusu ancak bu cenup yanı kuşatabi-
lecektir. Türk kuvvetleri muayyen bir arazide toplu olmadığı
gibi, henüz bir mevziide tahkim etmemiş olduklarından hangi
arazide müdafaa edecekleri binaenaleyh müdafaa cepleri ve
yanlarının nerede olacağı henüz belli değildir. Yunanlılar ne-
rede tesadüf ederlerse orada Türklere taarruz etmek mecbu-
riyetindedirler.

5) Meydan muharebesinde düşmanın imhasını temin
edecek kuvvetleri tedarik etmek: « kat'i neticeli muharebe
meydanına yakın ve uzaktaki bütün kuvvetleri toplamak
harp kaidesi olduğundan Yunanın Bursa ve Uşak grupları
bütün kuvvetlerle bu taarruza iştirâk etmelidir.

6) Yunan Bursa ve Uşak grupları için Eskişehir müş-
terek yürüyüş hedefidir: Bursa grubu Eskişehir doğru
ilerilerken Türklerin şimal yanları dayalı bir cephesine tesa-
düf edeceğinden bu grup bir cephe taarruzu yapmak mec-
buriyetinde kalacaktır. Uşak grubu düşmana nerede rastlarsa
taarruz edecek ve onun cenup yanlarını kuşatarak Eski-Şehir
—Angara çakılme sevkölceyş yolunu ona kapayacaktır.

Ancak, Afyonda ki Türk kuvvetlerinin yandan yapacak-
ları tesiri kaldırmak için Uşak grubundan bir kısım Afyona
ilerileyecek. Uşak grubu büyük kısmile Kütahyada ısyân etmiş
olan Etem kuvvetleriyle birleşerek Eskişehir üzerine yürüye-
cektir.

7) Cephe kavrayış taarruzu ve kuşatmayı yapacak kuv-
vetlerin takip edecekleri yollar:

Bursa grubu: Yenişehir - Bilecik - Söğüt,
İnegöl - Pazarcık - Bozüyük,
İnegöl - Karacaviran - Mezit - Kandilli
yollarını takip edecek:

(*) Taarruzda ve müdafaada öz (asıl) sevkölceyş hedefi düş-
man ordusudur.

Bu gurubun asıl kuvvetleri (sıklet merkezi) İnegöl - Mezit-
Kandilli cenubundan ilerileyecektir.

Uşak gurubu: Asıl kuvvetleri (sıklet merkezi) Gediz-
Kütahya yolundan Eskişehir varacak, Afyona gidecek bir kı-
sım kuvvet Dumlupınar - Afyon yolunu takip edecektir.

8) Taarruz meydan muharebesinde bütün kuvvetlerin
müşterek faaliyette bulunmalarını temin etmek:

Meydan muharebesinde bütün kuvvetlerin aynı zamanda
düşmana tesir etmeli veya birinin tesiri zail olmadan diğeri
tesire başlamalıdır ki müşterek faaliyet hasıl olsun [*]. Bu
vaziyette Bursa grubunun Eskişehir uzaklığı: 130 kilometre;
Uşak grubunun 160 kilometredir. Arada 30 kilometre fark
vardır. Bursa ve Uşak gruplarına her gün varacakları yürü-
yüş hedefleri emir olunurken aradaki 30 kilometrelik yürüyüş
farkını izaleyi nazarı dikkate almalıdır.

Harp vaziyeti : Sayı 2

Türk kuvvetleri Etemi tenkil ile uğraşırken 6 - Kânunu-
sani - 921 Sabahı iki üç fırka piyade ve bir hıva süvariden
ibaret bir kuvvetin Bursadan şarka doğru ileri hareket ettiği
haber alındı (Türk ve Yunan orduları vaziyetleri yukarıda
yazıldığı gibidir.)

Vazife :

Türk ordusu müdafaa plânı nasıl olmalıdır ?

Bir müdafaa muharebesi plânının tertibinde şu esaslar
göz önüne alınır,

- 1) Muharebe nev'ini harp gücüne göre seçmek.
- 2) Muharebe nev'i müdafaa olursa: Kendi ordumuzun
sevkölceyş müdafaa hedefini bulmak:
- 3) Bu müdafaa sevkölceyş hedefini nereden müdafaa
etmeli (müdafaa meydan muharebesi nerede olmalı).
- 4) Bu müdafaa meydan muharebesinde hangi yanımız
dayalı ve hangisi açık olacaktır, Buna göre cepheyê konacak
kuvvetleri ve yerlerini, düşman kuşatmasına marû olacak ihti-
yatın miktarını ve yerlerini tayin etmek.

(*) Muhtelif sınıfların ateş tesirleri de müşterek (birlikte) ol-
malı. Mesela taarruz ile zaptedeceğimiz bir hedefi topçumuz önce
hazırlık ateşine alır. Topçu bu ateşi geriye alınca hemen piyade
süngüsüyle düşman üzerine atılmalıdır. Yani topçu ateş tesiri düş-
man üzerinde zail olmadan piyade hücum etmelidir.

5) Müdafaa meydan muharebesine nerelerden hangi kuvvetlerin getirileceğini tayin eylemek. (kuvvet tedariki)

6) Bu kuvvetlerin hangi yollardan hangi nakil vasıtaları ile yollanacağını tespit etmek.

2 Sayılı harp vazidetindeki vazifenin halı :

1) Türk ordusu harp gücü çok zayıftır. Yunan'ın yalnız bir grubuna karşı bile taarruz edilemez [*] bu sebeple muharebe nevi müdafaadır.

2 — **Eskişehir** : Türk ordusu için ilk sevkülceys müdafaa hedefidir. (Sebebi Yunan vaziyetinin tetkikinde yazılmıştır.)

3,4) Yunan ordusunun Bursa ve Uşak gruplarının müşterek yürüyüş hedefi Eskişehirdir. (Sebepleri Yunan vaziyetinin tetkikinde yazılmıştır.) Bursa grubuna karşı İnönü mevkiinde müdafaa edilir. Bu grup İnönü mevziinden geçmeğe mecburdur. Uşak grubuna karşı Kütahya civarında **cenup cephesi** asıl kuvvetleri ile (eğer bu grup bu istikamette ileriler ise) müdafaa yapılır. Fakat, Uşak grubunu Afyon istikametine çekmek için Dumlupınar - Afyon istikametinde bir az kuvvet bırakılır.

5,6) **Garp ve cenup cephelerinin** bütün kuvvetlerini kat'i netice alınacak işbu muharebe meydanlarında toplamak ve Ankaradaki dördüncü fıkrayı ve birinci alayı da hemen İnönü mevziine trenle yollamak lâzımdır.

Bazı bilgiler :

İç yollar: (Hututu dahile), **dış yollar** (hututu harice) .

Mutasavver bir muhit dairenin merkez tarafında bulunan bir ordu : İç vaziyettedir. Bu muhit dairenin dışında olan ve iç vaziyetteki orduyu kuşatacak derecede birbirinden ayrı gruplar halinde bulunan bir Ordu : **Dış vaziyettedir**.

İç vaziyette olan bir Ordu : Düşmana karşı iç yollar ;

Dış vaziyette olan bir Ordu : Dış yollar kullanabilir.

İç yollar kullanmak : İç vaziyette bulunan bir ordu, dış vaziyette birbirinden ayrı ayrı gruplar halinde bulunan düşman ordusunun evvelâ bir grubuna (en yakın olana) karşı süratle taarruz eder; ve onu mağlup eyledikten sonra düş-

[*] **Harp halinde**: Harp gücü düşmanın ve bizim efrat, malzeme, top, mühimmat ve saire hususlardaki vesikalara göre esaslı hesap edilmelidir.

mamnın diğer grubu üzerine yürüyerek ona da taarruz eder. İşte bu iç vaziyetteki ordunun ilk bulunduğu yerden hareketle düşman ordusunun gruplarına taarruz etmek için takip eylediği yollara **iç yollar** denir. Ve böyle harekete iç yollar kullanmak adı verilir.

İç yollar kullanmakta muvaffakiyet şartı : Düşman grupları birleşmeden süratle biri üzerine **taarruz** etmektir. Düşman gruplarının birleşmesine mani olmak için diğerlerine karşı zayıf kuvvetler bırakılır. Düşman gruplarının birleşmesine meydan vermemelidir. bu harekette muvaffakiyet düşmanın hata etmesine bağlıdır.

Dış yollar kullanmak : Dış vaziyette bulunan bir ordunun muhtelif gruplarının iç vaziyette bulunan bir orduya taarruz etmek üzere yürüdükleri istikametlere (yollara) dış yollar kullanmak adı verilir.

Dış yollar kullanmakta muvaffakiyet şartı : Ayrı ayrı mahaller de bulunan grupların kat'i neticeli muharebe meydanında müşterek faaliyetlerini temin edecek surette vaktinde, birleşmelerini temin etmektir. Bu oldukça güçtür. Dış vaziyette bulunan bir ordu, iç vaziyette ki bir orduyu kuşatıcı bir vaziyette dir. bu hal muvaffakiyeti kolaylaştırır.

Birinci ve ikinci İnönü muharebelerinde ve Eskişehir - Kütahya muharebesinde, Yunanlılar Bursa ve Uşak da ayrı ayrı birer grup halinde ve dış vaziyette idiler. Eskişehir - Kütahya muharebesinde bize karşı dış yollar kullandılar.

Bu muharebelerde Türk ordusu iç vaziyette idi. İkinci İnönü muharebesinde evvelâ İnönünde müdafaa ederek Bursa grubunu mağlûp ettik ve sonra Afyonda ki Yunan grubu üzerine yürüyerek ona da taarruz ettik ve böylece iç yollar kullandık.

Birinci İnönü muharebesi nasıl oldu ?

Türkler		Yunanlılar	
Pyade	5000	Pyade	20000
Ağır makinalı Tüfek	50	Ağır mâkinalı Tüfenk	150
Top	28	Top	50
Suvari	300		

6 - Kânunusani - 921 sabahı iki veya üç fırka piyade ve bir süvari livasından ibarst bir düşman kuvvetinin Bursadan ileri harekete geçtiği haber alınması üzerine; harp harekâtını idare eden ve Ankarada bulunan büyük erkânı harbiye riyaseti: Eskişehirde doğrulan bu Yunan taarruzunu **daha mühim** gördü ve cephelere şu « veçhe » yi verdi :

— **Garp cephesi** : Asıl kuvvetleri ile İnönü mevziinde düşmanı karşılayacak ve Kütahya mintakasinda Etem harekâtını durdurmağa kâfi zayıf kuvvetler bırakacak ;

Cenup cephesi : Düşmanın Uşak grubunun muhtemel ileri hareketini tevkif edecek ve Afyon istikametini setr ve muhafaza eyleyecek :

Ankaradaki dördüncü fırka ve birinci fırkanın hazır bulunan bir alayı trenle garp cephesi emrine yollanacak.

Garp cephesi kumandanlığı : 61 inci fırkayı iki piyade alayı ve topçularile Kütahya mintakasinda Eteme karşı bıraktı ve bu fırkanın bir alayını ve 11 inci fırkayı Kütahyadan İnönüne yola çıkardı.

6 - Kânunusani - sabahı 24 üncü fırkamızın karargâhı Küplüde, A. 2 Geyvede A. 143 İncirli, fırka süvari bölüğü Yenişehirde düşmanla temasta, A. 32 Pelitüzünde (Bilecik şimalinde) ihtiyatta idi. 11 inci Fırka süvari bölüğü İnegölde, 126. A. Nazifpaşada bulunuyordu.

Yunan ileri harekâtı:

Yunanlıların Bursa havalisinde dört fırkaları olduğu halde Eskişehirde doğru ileri harekete yalnız 7 nci (Ak deniz) ve 10 ncu (İzmir) fırkalarını memur etmişlerdi. Bu iki fırkanın umum kuvveti 19 bin nefer ve 84 toptan ibaret idi.

Bursa şarkında bulunan 7 nci fırka iki koldan:

Sağ kol: Aksu - İnegöl - Karacaviran - Kozpınar - Mezit vadisi yolu ile Kavalca üzerine.

Sol kol: Dimboz - Mecidiye - Pazarcık - Karaköy yolula Bozüyük üzerine.

Bayırköy civarında bulunan 10 ncu fırka iki koldan:

Sağ kol: Yenişehir - Köprühisar - Bilecik yolula Köplü üzerine.

Sol kol: Pamucak derbendi üzerine (şimaldaki geçitleri kapamak için):

İşbu düşman kolalları:

7 - Kânunusani - 921 Akşamı : Karacaviran - Nazif paşa, Köprühisar.

8 - Kanunusani - 921 Akşamı : Kozpınar - Karaköy - İncirli.

9 - Kânunusani - 921 Akşamı : Karaağaç - Bozüyük - Bilecik mevkilerine vardılar.

Bunların karşısında 143 ncü alayımız İncirli, 126 nci alay Nafizpaşa ileri sürülmüş mevzilerinde oyalama muharebeleri yaptılar.

2 ncu fırkaya İnönü mevziine çekilmek emri verildi. Fırka Söğüt üzerinden geri geçilerek 9 - Kânunusani - 921 Akşamı gec vakit Gündüzbey civarına geldi.

126 nci A. ve bir hücum taburumuz Bozüyük cenubunda düşmana karşı durdularsa da faik kuvvetler karşısında muharebe vererek Akpınar şimaline çekildiler.

Düşmanın kuvvetli bir kolunun ilerlediği Mezit - Karaağaç - Kavalca yolunda önceden hiç bir kıt'amız yok idi; Bu istikamet açık idi.

Düşmanın bu kolu kuşatma hareketini yapacak ve Kavalca - İnönü - Pınarhisar kısa yolundan Eskişehirde varacaktı.

Ankaradan İnönüne yollanan 58 nci alayın bir taburu 9-1-921 akşam üzeri ilk defa Karaağaçta Yunanın bu kuvvetli koluna karşı durdu. Ve düşmanın tazyiki karşısında Kavalca üzerine çekildi. 58 nci alay ve 11 nci fırkanın diğer kuvvetleri bu akşam Kütahyadan gelerek Kavalca cenup sırtlarını; 4 ncü fırkanın öteki kuvvetleri de trenle Ankaradan yetişerek Kavalcanın şimal sırtlarını tuttular. Bozyükten çekilen 126 nci alay ve hücum taburuda dördüncü fırka emrine girdiler. Böylece Akpınar şimaline kadar şimendifer yolunu düşmana kapamak üzere bir müdafaa cephesi husule geldi. Ve düşmanın çok knvvetli olan kuşatma koluna karşı bir cephe teşkil edilmiş oldu.

10 - 1 921 günü:

Bu sabah 24 ncü fırka tarafından Metres tepe - Çiftlik - Demir yolu dirseğine kadar olan cephe tutulacaktı. Hava çok sisli idi.

143 ncü alay Metres tepeyi, 32 alay çiftlik - Demir yolu dirseğini tutacaklardı. 143 ncü alay Gündüzbeyden kalkarak metres tepeye yaklaşmıştı Fakat karaköy - Bozyük yolundan gelmiş olan düşmanın 7 nci fırkasının sol kolu daha erkenden

ve sisten istifade ederek bu tepeye gelmişti. Alayımız kendi kıl'larımız olduğunu zannederek tepeye çok yanaştı ve birdenbire şiddetli ateşe uğradı ve efrat dağıldı. Çıtlık - Demir yolu hattına yürümekte olan 32 nci alayda bunu gördü oda dağıldı. 143 ncü alay Rızapaşada, 32 nci alayda bunun cenubunda ve Poyrada toplanabildi. 2 nci alay daha geride ihtiyatta kaldı.

Düşman bu suretle Demir yolu dirseği - Metres tepe sırtlarını işgal etti.

Düşmanın sağ kolu da sabahleyin yine sisten istifade ederek 4 ncü fırka ve 11 nci fırka cephelerine yanaştı ve sis kalkınca şiddetle taarruza başlandı. Düşmanın demir yolu dirseği - Metres tepe hattını işgal eden kuvvetleri ve ihtiyatları Akpınar şimalinden İnönü istasyonu istikametinde (4 ncü fırkanın şimal yanını kuşatmak üzere) taarruza başladılar ve ilerlediler.

7 nci Yunan fırkasının sağ kolu 4 ve 11 nci fırkalara sol kolu ise 24 ncü fırkaya taarruz ediyordu. Yunan 10 ncü fırkası Bilecik - Pamucak derbendi hattında dnrmuş kalmıştı. 4 ve 11 nci fırkalar Akpınar - Kavalca hattında kahramanca müdefaa ediyorlar ve düşman taarruzlarını kınıyorlardı. Hatta bazı yerlerde mukabil taarruzlarda yaptılar ve en kısa yoldan Eskişehir gitmek isteyen düşmanın en kuvveti kolunu muvaffakiyetsizliğe uğrattılar. Busrada düşmanın Metres tepe - Demir yolu dirseğini alan kuvvetlerle gerideki ihtiyatları Akpınar şimalinden İnönü istasyonu istikametinde 4 ncü fırka şimal yanını kuşatmak üzere ve aynı zamanda Poyraya doğru şiddetli taarruza geçtiler ve 24 cü fırkadan Poyrayı aldılar. Bu fırka Rıza paşaya doğru çekildi.

Esasen 24 cü fırkanın Metres tepe - Demiryolu hattını tutamaması, düşmana terk ederek Rıza paşa - Poyra hattına çekilmesile müdefaa cephesi tehlikeye girmişti. Poyranın düşman tarafından alınması müdafaa cephemizi yarmış ve Türk ordusunu ikiye ayırmıştı. Açılmış olan Poyra - Çukurhisar yolile düşman Eskişehir yürüyebilirdi.

Inönü istasyonunuda düşman işgal etmek üzere idi.

Bunun üzerine Garp cephesi kumandanı:

10 - İkincikânun - 921 saat 15 te:

24 cü fırkanın Beşkardaşdağı ile demir yolu arasına, 11 nci fırkanın Okluyalı mevziine çekilerek müdefaa etmelerini, 4 cü fırkanın Kaynarcada ihtiyata alınmasını emreyledi.

Muharebe vasıtalarının yokluğu yüzünden bu emir bazı

kıl'alara geç vardı. 11 - İkincikânun - 921 sabahı bazı kıl'alamız henüz eski mevzilerde kalmışlardı. Bunlar düşmanın da çekilmekte olduğunu haber aldılar ve takibe başladılar.

Bu suretle birinci İnönü muharebesi muvaffakiyetle neticeye vardı. Utkuyu muharebe yerinde duran kazanır.

Tetkik

Yunanlıların yaptığı yanlışlar:

1 — Uşak gurubunun Uşak civarında kalması, Eskişehir doğru ilerleyip taarruza iştirak etmemesi, (bütün kuvvetleri kat'i neticeli meydan muharebesinde toplamak kaidesine riayet edilmemesi).

2 — Bursa grubunun dört fırkasile Eskişehir doğru ilerlemeyerek yalnız iki fırkasile ilerlemesi, (Bursa grubu kumandanının yukardaki kaideye riayet etmemesi).

3 — İki fırkadan yalnız birisini (F. 7) muharebeye sokup ötekini geride bırakması, (bütün kuvvetlerin muharebe meydanında müşterek faaliyetlerini temin etmemesi).

4 — Türk cephesi poyra istikametinde yarılmış ve Türk ordusu ikiye bölünmüş iken Yunanlıların muvaffakiyetlerini bu istikamette tevsi etmiyerek Akpınar - Kavalca hattında gördükleri şiddetli mukavemet üzerine muharebe meydanını terketmeleri (muharebe keşiflerinin yokluğu ve bu sebeple muvaffakiyetlerinin derecesini anlayamayışları).

Türk tarafında yanlışlar:

1) F. 24 dün müdefaa için tutacağı hatta vaktinde gelmemesi. (Müdefaa mevzileri gündüz gözile görülmeli ve düşmandan önce tutulmalıdır).

2) Alayların mevzilerine giderken ileri emniyet ter-tibatını düzgün almamaları, baskına uğramaları.

Tetkik

Birinci İnönü muharebesinde Türk ordusu tesadifi bir müdefaa yapmıştır. Bu müdefaaya iştirak etmiş olan kıl'alardan:

F. 24 ve F. 11 rin bir alayı: Düşman taarraz kollarile muharebe ede ede asıl müdafaa mevziine gelmişlerdir.

F. 4 ile F. 1 rin bir alayı: İnönü istasyonuna yani muharebe meydanına trenle gelmişler ve muharebeye atılmışlardır.

F. 11 (bir alay eksik) ile F. 61 rin bir alayı Kütahya'dan gelmişler ve muharebeye koşmuşlardır.

Muharebenin başlangıcında, müdafaa mevziinde Garp cephesi kumandanı emrinde hiçbir kıt'a yok idi. Her biri ayrı ayrı yerlerden gelen bu dağınık kıt'aları muharebe meydanında toplamak ve onların müşterek faaliyetlerini temin etmek oldukça güç bir sevk ve idare işidir. Türk yüksek sevk ve idare makamı dağınık olan bu kuvvetleri muvaffakiyetle muharebe meydanında toplamıştır.

Türkler: Garp ve Cenup cephelele Ankarada bulunan ceman yedi piyade fırkasından üç fırkayı, (bizim fırkalarımız çok zayıf idi):

Yunanlılar ise: Bursa ve Uşakta bulunan ve çok kuvvetli olan yedi piyade fırkalarından ancak bir fırkayı;

Kat'i netice, meydan muharebesi olan İnönü'ne getirdiler.

Yunanlılar kat'i netice, muharebesinin İnönü'ne olacağını takdir edemediler ve bu yüzden muharebeyi kaybettiler. Türkler sevk ve idarede üstün idiler.

* *

İkinci İnönü muharebesi

Yunan ordusu vaziyeti:

Bursa grubu: Üç piyade fırkası ve bir süvari livası Bursa ve şarkında, bir piyade fırkası Gemlik ve İzmitte.

Uşak grubu: Dört piyade fırkası ve bir miktar süvari Uşakta ve Uşak şarkındaki mevzilerde.

Türk ordusu vaziyeti:

Garp cephesi: 1. 11. 24. 61 inci piyade fırkaları İnönü müdafaa mevziinde.

3 üncü süvari fırkası İnegölde, beşinci süvari alayı Yenişehirde düşmanla temasta.

Inönü mevzii oldukça tahkim edilmiştir. Asıl muharebe hattı Savacıbey - Metreştepe - Çiftlik - Akpınar - Kavalca - Kandilliden geçmektedir.

Cenup cephesi: (cephesi: Kütahya «dahil» Adanaya kadar «dahil»)

4. 8. 57. 23 üncü piyade fırkaları Afyon ve civarında.

1. 2 inci süvari fırkaları Yuuanlılarla temasta.

41 inci piyade fırkası ile iki alay teşkilâtı mahsusa Adanada Fransızlara karşı.

Büyük Erkânı harbiye emrinde:

— Kocaeli grubu: Bir fırka kadar. Kocaeli havalisinde.

— Ankarada: Meclis muhafız taburu.

— Merkez ordusu mintakasındaki kuvvetler. (Amasyada)

Eslîha ve mevcut itibarile iki fırkamız bazen üç fırkamız düşmanın ancak bir fırkası kadardır.

Garp cephesi kuvvetlerinin konuşlarının tetkiki:

A) Süvari kıt'aları:

3 üncü süvari fırkasının İnegöle, 5 inci süvari alayının Yenişehirde konuşlarının sebepleri:

1 — Müdafaalarda, asıl müdafaa mevziinin ilerisinde.

— Muharebe ileri karakolları

— İleri mevziler;

— İleri sürülmüş mevziler, bulunur.

Süvari fırkası ile süvari alayı birer ileri sürülmüş mevzidedirler, İleri sürülmüş mevzilerden maksat: İleri arazide hâkim bazı noktaların mütaarrızın eline erkenden geçmesine mani olmak, onu yanlış istikamette yayılmağa sevk etmek. Ve asıl müdafaa mevziine yaklaşmasını güçleştirmektir.

İleri mevziler: Asıl müdafaa mevziine daha yakındır. Bunlara, asıl mevziden topçu ateşile yardım edilir.

II — 3. üncü Süvari fırkasının İnegöle konusu: Yunanlılar ileri yürüyüşe geçince kuşatma kolları [siklet merkezleri] İnegöl - Mezit yahut Domaniç yolundan yürüyeceğinden karşılarında kuvvetli bir süvari birliği bulundurmak, ve bu suretle kuşatma kolunun ilerilemesini oyalamak; hareketlerini ve kuvvetlerini keşfetmek, ve nihayet muharebe meydanında Türk açık cenahında (Kandilli cenubunda) muharebeye iştirak etmek içindi. İnegöl - Mezit veya Domaniç yolu, Yenişehir - Bilecik yoluna nazaran daha ehemmiyetlidir. [Yolların ehemmiyetleri düşmanı cephemize veya yanımıza getirdiğine göredir.

B) Garp cephesinin dört piyade fırkası: Müdafaa mevzii üzerindedirler. Mevzii tahkim ediyorlar ve hem talim ve tatbiklerle uğraşıyorlar.

Hülâsa:

Bu türlü konuşla garp cephesi muharebeye hazırdır.

Harp vaziyeti (Sayı - 3) : 22/Mart/921

Türk ve Yunan orduları vaziyetleri yukarıda yazıldığı gibidir.

Vazife: Yunan ordusu taarruz plânı nasıl olmalıdır?

Taarruz plânı esasları:

1 — Yunan ordusu harp gücü, birinci İnönü muharebesinde olduğu gibi taarruza müsaittir.

2 — Yunan ordusu için sevkülceys yürüyüş hedefi yine Eskişehirdir.

3 — Türklerin İnönünde hazırlamış bir müdafaa mevzileri vardır. Bursa grubu takriben bu mevzi hızasında muharebe edecektir. Türkler Uşak grubuna karşı : (Eskişehirden İnönü mevziine olan mesafe kadar uzakta) Eskişehir - Kütahya yolu üzerinde bir arazide müdafaayı kabul edeceklerdir.

Bu hale göre İnönü mevziinde ayrı ve Kütahya ile Eskişehir arasında keza ayrı birer meydan muharebesi vaki olacaktır, Bunu nazarı dikkate almak lâzımdır.

Türkler İnönünde bir mevzi tahkim etmiş olduğundan muharebeyi burada kabul edeceklerini Yunanlılara belli etmişlerdir.

4 — Türkler İnönünde mevzilerinin Şimal yanını dağlık araziye ve dolayısıyla Sakarya nehrine daya mışlardır; Cenup yanları Kandillidedir. Bu yan açıktır ve cénuptaki arazi harekete müsaittir. **Mecbur olmadıkça tahkim edilmiş mevzilere kat'i neticeli taarruz etmemelidir.**

Bursa grubu az kuvvetle, bu mevzie cepheden kavrayış taarruzu yapmalı ve asıl kuvvetlerle türk mevzinin cenup yanını Kandilibayırı cenubundan Okluyalı - Boz dağ istikametinde kuşatmalı ve buradaki Türk kuvvetlerine Çukur hisar - Eskişehir çekilme sevkülceys yolunu kapayarak onları Sakarya üzerine atmalıdır [Kuşatma kaidesi].

5 — Bursa grubu bir piyade fırkasını cephe kavrayış taarruzuna memur etmeli ve bu kuvvetin siklet merkezi Kandilli bayırı istikametinde bulunmalı. Öteki piyade fırkaları

ve süvari livası kuşatmayı yapmalıdır. (Ka'î neticeli meydan muharebesine kuvvetlerin hepsini iştirak ettirmek kaidesi).

6 — Cephe kavrayış taarruzunu yapacak fırka Yenişehir - Bilecik ve Dimoz - Mecidiye - Hamzabey - Nazıfpaşa - Pazarlık yollarından iki kol ile ;

Kuşatmayı yapacak kuvvetler: İnegöl - Domanıç yolu ile Yeşildağ şimali - Okluyalı - Boz dağ istikametinde yürümelidirler.

7 — Kütahya - Eskişehir istikametinde türklerin tahkim edilmiş mevzileri yoktur. Şimdiki halde bu istikamet üzerinde kuvvetleri de bulunmuyor. Uşak grubu: Asıl kuvveleri bu istikamette yürümeli, Türklere rast geldiği yerde taarruz etmeli ve bu taarruzda onların cenup yanlarını Eskişehir istikametinde kuşatarak Eskişehir - Ankara yolunu kesmelidir.

Afyondaki Türk kuvvetlerinin yandan yapacakları tesiri kaldırmak için bir kuvvet Domlu pınar - Afyon istikametinde ilerleyerek Afyonu zapt etmelidir.

Harp vaziyeti (Sayı - 4) : 22 / Mart/921.

Türk ve Yunan orduları vaziyetleri yukarıda yazılmıştır.

vazife: Türk ordusu müdafaa plânı nasıl olmalıdır?

Bilgiler

Harp kaidesi: Tahkim edilmiş mevzilere kat'i mecburiyet olmadıkça, kat'i neticeli taarruz yapmamalıdır, bu mevzileri dolaşmalı veya açık olan yanlarını kuşatmalıdır. Sebebi: Tahkimata taarruzda çok zayıya uğranılır, hem fazla ağır ve sahra topçusu ve mühimmatı kullanmak lâzım gelir.

Garp cephesi İnönü mevziini tahkim ve işgal etmiştir. Tahkim edilmiş olsun veya olmasın bir müdafaa mevziinde şu aşağıdaki şartları aramalıdır. Tabii her mevzide bu şartların hepsi tamamı bulunmaz. Fakat bu şartlar bir mevziin kuvvetli veya zayıf yerlerini bulmağa yarar. Bir mevziin kuvvetli ve zayıf yerleri bulunursa hususî tedbirlerle bu zayıflık izale edilir.

Şartlar:

1) Düşman mevzie taarruza mecbur olmalıdır; yahut düşman çok dolaşmağa mecbur olmalıdır. Bu mecburiyet olmaz

ise o mevziin kıymeti yoktur, Düşmanın taarruza mecbur olması için **mevziin düşmanı, elde etmek istediği sevkülceys hadefine götüren istikametinin üzerinde bulunması ve bu istikameti tamamen kapanması lâzımdır.**

Bundan dolayı, gelişi güzel her arazide müdafaa mevzii seçilmez:

2) Mevziin yanlarının her ikisi veya hiç olmaz ise birisi bir zemin arızasına (geçilmesi güç olan veya mümkün olmayan Dağ, Nehir, Göl, Bataklık, Deniz gibi) dayanmış olmalıdır. İki yanında dayalı mevziler hemen yoktur. Bir yanı dayalı mevziler ise çok bulunur. Dayalı yanları mütaarriz kuşatamaz ve bu sebeple müdaffa muharebesinin sevk ve idaresi kolaylaşır.

3) Asıl muharebe hattının geçeceği arazi birbirine bitişik tepe ve sırtlardan müteşekkil olmalıdır. Arada alçak ve düz arazi olursa o kısım zayıf olur. Bu şartı, hassaten çok uzun müdafaa mevzilerinde bulmak mümkün değildir.

4) Asıl muharebe hattından geriye doğru da arazi birbirine bitişik tepe ve sırtlardan müteşekkil olmalıdır ki bu hal mevziin adım adım müdafaa edilmesini temin eder.

5) Mavzi içinde arazi muhtelif sınıfların hareketine elverişli olmalı, yollar bulunmalı, kâfi değilse yapılmalıdır. Bu şart kıt'aların müşterek faaliyetini temin için lâzımdır. Yâni eldeki kıt'aları yanlara ve merkeze, lüzumlu olan her yere derhal yollamak imkânını arazi vermelidir.

6) Asıl muharebe hattından düşmanın geleceği tarafa doğru olan arazi açık ve silâhlarımızın müessir ateşlerine müsait olmalı, düşman kıt'alarının mesturen hazırlık mevzii almalarına elverişli tepeler ve sırtlar ve ormanlar bulunmamalı.

7) Her hangi bir mevzii müdafaa edecek ordunun (veya daha küçük bir birliğin) mağlûbiyet halinde çekileceği sevkülceys yolu müdafaa mevziinin açık olan ve mütearriz tarafından kuşatılmaya maruz bulunan yanına yakın olmamalı; ki mütearrizin kuşatma kolu ilk taarruzunda bu çekilme sevkülceys yolunu eline geçiremesin. Bu şart çok mühimdir. (1)

8) Müdafaa mevziinin cephesi uzunluğu kıt'alarımızın müşterek faaliyetini temin edemeyecek derecede çok olmamalı, Bu şart kat'i netice almak üzere yapılan her meydan muharebesinde nazarı dikkate alınması lâzım gelen

bir şarttır. Bir meydan muharebesinin cephesi uzunluğu 80 nihayet 90 kilometreyi tecavüz etmemeli. Bundan fazla olursa yanların birinden diğerine lüzumunda kuvvet yetiştirmek imkânsız olur. Sakarya meydan muharebesinin uzunluğu 90 kilometreye varmıştı. Bu muharebede sıkışan her yere lüzumlu olan kuvveti vaktinde yetiştirebildik.

Halbuki Eskişehir - Kütahya - Nesuhçalı muharebelerinde: Gündüz beyden başlayarak Kütahya; Nasuhçalı ve daha cennupta Köroğlu kalesine kadar uzayan müdafaa cephemizin uzunluğu 180: 200 kilometre olduğundan bu muharebelerde kat'i netice yeri olan Nasuhçalı - Köroğlu kalesi hattına lüzumlu olan kuvvetleri yetiştiremedik.

Bu şartlara göre İnönü mevziinin tetkiki:

1) Gündüz beyden Kandilli bayırına kadar uzayan İnönü mevzii: Bursadan kalkarak Keşişdağı ve Domaniç dağı şimalinden ve İnönü - Pazarcık, Yenişehir - Bilecik yollarını yürüyerek Eskişehir gelecek taarruz kuvvetlerine karşı Bursa - Eskişehir umumî sevkülceys yolunu kapamaktadır.

2) Bu mevziin şimal yanı dağlara ve dağlar dolayısıyla Sakarya nehrine dayalıdır. Kandilli bayırındaki cenup yanı ise açıktır. Ve burada arazi her sınıftan kıt'aların hareketine müsaittir. Düşman mevziin cenup yanını kuşatabilir.

3) Mevziin Gündüz beyden demiryoluna kadar olan kısmında: Asıl muharebe hattının geçtiği arazi birbirine bitişik denecek kadar tepeler ve sırtlardan müteşekkil olduğu gibi, asıl muharebe hattından geriye doğru da arazi adım adım müdafaayı temin edecek tepe ve sırtlardan ibarettir. Bu sebeple mevziin en kuvvetli kısmı burasıdır.

4) Demiryolundan Kandilli bayırına kadar olan kısmında: Asıl muharebe hattı hafif tepe ve sırtlar üzerinden geçmekte ve asıl muharebe hattının gerisinde Sarısu deresinin yaptığı çukurluk ve düzlük bulunmaktadır. Mevziin çok zayıf kısmında Borsadır. Buradaki asıl muharebe hattı düşmana geçince bunun hemen gerisinde derenin yaptığı çukurluk ve düzlüklerde kat'i bir müdafaa yapılamaz.

5) Mevzi içinde arazi muhtelif sınıfların hareketine oldukça müsaittir. Bazı yollarda vardır.

6) Asıl muharebe hattından düşman tarafına doğru olan arazi oldukça kapalıdır.

7) İnönü mevziindeki Türk ordusunun çekilme sevkülceys yolu mevziin cenup yanına yakındır.

8) Mevziin cephesi 25 kilometre kadardır. Fakat cenup yanı açık olduğundan düşmanın kuşatma kuvvetleri bu yanın cenubundan geldikleri halde müdafaa mevzii cephesini daha cenuba doğru uzatmak mecburiyeti vardır.

Maamafih düşmanın Bursa grubu kuvvetlerine karşı İnönü mevziinde ve daha cenubunda kendi müdafaa kuvvetlerimizin müşterek faaliyetini temin edebiliriz.

Müdafaa mnharebesine mahsus bazı genel (umumî) bilgiler

1) Asıl muharebe hattı: Müdafaa mevziinin ön kenarına konulmuş olan avcı ve hafif M. T. mangallarının üzerinden geçen mevhum hatta denir. Düşmanın bütün taarruzları ateşimiz karşısında asıl muharebe hattı önünde büsbütün kırılmalı ve düşman mevziimiz içine girmeğe muvaffak olursa mukabil taarruzlarla tekrar asıl muharebe hattımızın dışarısına atılmalıdır. Muharebe bittiği zaman asıl muharebe hattı elimizde kalmış olmalıdır.

2) İhtiyatlar:

— İki yanı dayalı olan birliğin ihtiyatı o birliğin cephesinin ortası gerisine.

— Yalnız bir yanı dayalı olursa açık olan yan gerisine.

— Her iki yanda açık olursa ihtiyatın az kısmı mühim olmayan yan gerisine, ve ihtiyatın çok kısmı mühim olan ve düşman tarafından kuşatılmağa maruz bulunan yan gerisine konur.

Bir müdafaa mevziinde bulunan en büyük kumandanın umumî ihtiyatıda bu kaidelere riayeten düşman tarafından kuşatılmağa maruz bulunan yan gerisine konur.

3) Yan gerilerine konacak ihtiyatlar: Çok kere düşmanın bu yana karşı yapacağı kuşatmağa karşı mukabele için asıl müdafaa cephesi (asıl muharebe hattı) hizasında yeni bir müdataa cephesi teşkilinde kullanılacağından açık yandan lüzumu kadar aralık ile ve münasip mesafe ile geriye konur. Buna taşkın kademli denir. Aralık ve mesafe ihtiyatın büyüklüğüne nazaran artar.

4) Elde bulunan süvarinin hepsi yahut büyük kısmı: Açık olan ve kuşatılmağa maruz bulunan yanda ve doğrudan doğruya muharebe meydanında kullanılır.

Harp vaziyeti Sayı 4 ün hallik

22/Mart/921 de Türk ordusu müdafaa plânı esasları (kısaca):

1) Türk ordusu harp gücü Yunan ordusununkine göre yine çok zayıftır. Muharebe nevi yine müdafaa.

2) Eskişehir: Türk ordusu için bir sevkülceys müdafaa hedefidir.

3) Yunan ordusunun Bursa ve Uşak gruplarının müşterek yürüyüş hedefide yine Eskişehirdir. Bursa grubu Eskişehire yürümeğe mecbur olduğu gibi Uşak grubunda Gedis - Kütahya istikametinden doğruca Eskişehire yürüyecektir.

4) Mudafaanın sevk ve idaresi:

A — Bursa grubuna karşı İnönü mevzii tahkim edilmiş ve hazırlanmıştır.

Bu mevziin şimal yanı dayalı, cenup yanı açıktır. Mevziin Gündüzbeyle Demiryolu arasındaki kısmı kuvvetli, demiryolu ile Kandilli bayırı arası zayıftır. Tahkim edilmiş mevzie, mecbur olmadıkça kat'i neticeli taarruz yapılmamalıdır kaidesi göz önüne alınınca: Yunan Bursa grubunun tahkim edilmiş mevzie çok az kuvvetle gelmesi ve asıl sıklet merkezini Kandilli bayırı cenubundan sevk etmesi en doğru bir hareket olur. Bundan başka, müdafai tahkimat yaptığı yerde az kuvvetle iş görerek ve tasarruf edeceği bütün diğer kuvvetleri muharebenin kat'i netice yerinde kullanacağı kaidesinde nazarı itibare alırız. İnönü mevziinin zayıf olan kısmı için takviye tedbirlerini (Ağır M. T. ve sahra toplanile yan ateşleri yapmak, asıl muharebe hattı önünde maniler kurmak vesaire..) Aldıktan sonra tahkim edilmiş mevzide mümkün olduğu kadar az kuvvet bırakarak tasarruf edilecek kuvvetlerden teşekkül edecek ihtiyatı Kandilli bayırı cenubî şarkisinde, münasip aralık ve mesafe ile koymalıdır.

B — Düşmanın Uşak grubuna karşı yine Kütahya ile Eskişehir arasında münasip bir mevkiye asıl müdafaa yapılır. Fakat bu düşman grubunu kâmilten veyahut bundan mümkün olduğu kadar çok kuvveti Afyon istikametine çekmek için biraz kuvvet yine Afyon istikametinde bırakılır.

Afyon istikametinde bırakılan kuvvete şu talimat verilir:

- Üzerine çok düşman kuvveti çekmek.
- Oyalama muharebesi yapmak (kendini ezdirmemek).
- Düşmanı Afyon şark veya cenubuna çekmek.
- Düşman şimale Eskişehir'e doğru ilerlerse önüne geçerek şimale gelmesine mani olmak.

— Uşak düşman grubu bütün kuvvetile Gedüs - Kütahya yolile Eskişehir'e doğru yürürse : Bu grubun cenup yanını takiben kat'i neticeli muharebe meydanına doğru gelmek.

5) **Kuvvet tedariki** : İnönü mevziini müdafaa'ya garp cephesi kuvvetleri kâfi gelmiyeceğinden; kat' netice yerinde çok kuvvetli bulunmak harp kaidesini nazarı itibare alarak Kocaeli grubunda İnönü mevzii aslisine hemen getirmek, Ankara'da ve merkez ordusundaki kuvvetleri hemen celp etmek ve muharebe meydanına yollamak.

Kütahya ile Eskişehir arasında seçilecek müdafaa mevziine cenup cephesinin asıl kuvvetleri getirilir ve bir fırka kadar kuvvet Afyon istikametinde kırakılır.

* *

Tetkik :

Kocaeli grubu : Şimdi bulunduğu Lefke, İznik mntakasında : Bursadan İnönü mevziine ilerleyecek düşman kuvvetlerine karşıyan vaziyettedir. Bu grubu üç türlü kullanmak hatıra gelebilir :

a) Yunan Bursa grubu. Yenişehir - Bilecik yolile ilerlerken onun şimal yanına taarruz etmek (Yunan grubu çok kuvvetlidir. Hem henüz İnönü mevziindeki bizim kuvvetlerle meşgul değildir. Kocaeli grubu münferiden ezilir.

b) Yunan Bursa grubu İnönü mevziimize taarruz ederken Kocaeli grubunun gerilere taarruz etmesi (gerçi Yunan kuvvetleri İnönü mevziindeki bizim kuvvetlere meşguldür. Fakat Kocaeli grubunun esasen taarruz kabiliyeti olmadığından Yunanlıların gerilerini korumak için ayıracakları küçük kuvvetler karşısında yine muvaffak olamaz. Ve hareket boşa gider.

c) Kocaeli grubunu müdafaa meydan muharebesinde ve cephede kullanmak (bizim hakikatta yaptığımız gibi en doğru ve iyi netice veren bir tarzdır.)

İkinci İnönü muharebesi nasıl oldu?

	Piyade	Top	Süvari
Türkler :	15000	56	900
Yunanlılar :	40000	144	1200

Bu muharebede silâh ve mevcut itibarile iki fırkamız, hatta bazen üç fırkamız düşmanın ancak bir fırkası kadar idi. Yunanlılar üç fırka piyade ve bir liva süvari ile harekete giriştiler.

a) Düşmanın Bursadan iler hareketi üzerine, büyük Erkân harbiyeinin emrile:

— Merkez ordusunda ve Amasyada 5 P. K. F. (beşinci piyade Kafkas fırkası),

— Kocaeli grubu,

— Cenup cephesinden 4. P. F. trenle, 1. Sv. F. karadan ve Kütahya üzerinden garp cephesi emrine inönüne³ yola çıkarıldılar.

b) 8. P. F. ve 23. P. F. ile 2 Sv. F. cenup cephesi kumanda heyetile birlikte Uşak - Gediş - Kütahya - Eskişehir umumî sevkülceys istikametini kapamak üzere Altıntaşa getirdiler. (Uşak grubunun bu istikamette muhtemel ilerilemesine karşı) :

c) **Afyon civarında**: 57 ve 41 inci fırkalarla 4. Sv. L. dan mürekkep 12. K. O. (on ikinci kolordu) bırakıldı. Ve buna faik düşman kuvvetleri karşısında oyalama muharebeleri yapmak; Düşmanın Eskişehir'e doğru ilerilemesine mani olmak için siklet merkezini şimalî şarkî istikametinde bulundurmak vazifesi verildi.

İnönü müdafaa mevziimiz şöyle işgal edilmişti :

Sağdan itibaren sola doğru : Kocaeli grubu. 1, 61, 24, 4 inci fırkalar cephede, 3. Sv. F. sol yanda 5. Sv. A. sağ yanda.

Krokide gösterildiği gibi düşman kuvvetleri üç yoldan, üç kolle yürüdüler. Bir kısım süvarileri de mezit vadisinden yürüdü. Düşman fırkaları :

- 23 mart 921 akşamı : Yenışehir, Yeniköy, Hasan paşaya;
 24 » 921 » : Köprühisar, Teke, Nazif paşaya :
 25 » 921 » : Yeniköy, Kurt köy garbi, pazarcık
 şarkine geldiler.
 26 » 921 günü : Müdafaa mevziimize doğru açılarak
 yaklaştılar ve
 27 » 921 günü : kat'i neticeli taarruza başladılar.

Süvari kıt'alarımız düşmanla muharebe temasını tutarak
 3. Sv. F. sol (cenup) yanımıza, 5. Sv. A. sağ (şimal) yanı-
 mıza çekildiler.

Yine krokide gösterildiği üzere iki yunan fırkası müdafaa
 mevziimizin Savcı bey—Metres tepe — Çiftlik —demir yolu
 dirseği cephesine (şimal cephesine), ve bir firka ile Demir-
 yolu dirseği—Kavalça—Kandilli bayırı cephesine (cenup cep-
 hesine) taaruz ediyorlardı.

Düşman fırkaları çok kuvvetli idi. Şimal cephemize çok
 şiddetli taaruz yaptılar. Ve kışaalarımızın mukabil taaruzlarile
 geri atıldılar. Onların şiddetli taaruzları bizim şiddetli muka-
 bil taaruzlarımız 27, 28, 29 Mart akşamına dekin gece ve
 gündüz, durmaksizin yapıldı. Kahrmanca mukabil taaruzları-
 mızla birlikte şimal cephemiz (Sacı bey—Demiryolu dirseği
 arasındaki cephe) tabiyatten de (arazi dolayısıyla) kuvvetli idi.
 Şimal yanımız Bahkılı kayaya ve dağlara dayalı idi. Düş-
 man Şimal cephemizde netice alamayınca 30 Mart gecesi bu-
 radan bir fırkayı cenupe kaydırıldı. İki firka ile yâni siklet
 merkezlerle en çok 11 inci firkamize yüklendi, 11 inci firka
 cephesi gerisinde Sarı su vadisi olduğundan tabiyatten da
 zayıf idi. Üstün kuvvetlerle düşmanın yaptığı çok şiddetli
 taaruzlar karşısında 11 inci firka duramadı ve mevziini kış-
 men bıraktı ve sol yanını Sarısu deresine muvazi olarak bu
 derenin şimaline kırdı. Böylece, düşman Kavalca sırtlarını ve
 bir az sonrada Kandilliye ele geçirdi. Garp cephesi düşmanın
 faik kuvvetleri karşısında bütün ihtiyatlarını sarf etmişti. Kan-
 dilli üzerinden düşmanın yapmakta olduğu kuşatmaya mu-
 kabele edecek elinde kıt'a kalmamıştı. Bu suretle cenup yan
 büyük bir tehlikeye düşmüştü. Buna rağmen. Garp cephesi
 kumandanlığı mevcut kuvvetlerin mevzilerinde sebat etmeleri
 kararını ve emrini verdi.

Türk bataryeleri kendilerini mahvolmak tehlikesine bira-
 kararak açık mevzilere bile çıktılar ve kesif ve sürekli tevkif
 ve imha ateşleriyle düşmanı durdurulur.

Düşmanın Uşak grubunun Afyona doğru ilerlemesi üzerine
 Altıntaşdaki 23 ncü fırkada İnönüne celbedildi .

Ankaradan gönderilen meclis muhafız taburu ile beşinci
 kaffas fırkasının bir alayı bu sırada muharebe meydanına
 yetiştirildi. Bunlardan bir alay Kandilli sırtlarına gönderildi.
 Ve düşmanın bu istikametten yapmak istediği kuşatmaya
 karşı bir müdafaa cephesi teşkil edildi.

Muharebe meydanına getirdiğimiz bu kuvvetlerle düşmana
 karşı tefevvuk kazanmıştık. 31 Martta şimalden Savcibey
 ve Metrestepeye doğru, cenuptan kavalca ve Kandilli sırtlarına
 yaptığımız mukabil taaruzlarda düşmanı girdiği yerlerden
 attık ve asıl muharebe hattımızı tamamen geri aldık.

Bu gün 8 P. F. ve 2. Sv. F ile birlikte Altıntaşdaki cenup
 cephesi harargâhında Altıntaşın İnönü mevziinin cenup
 yanına getirildi. Çünkü düşmanın Uşak grubu Afyona doğru
 ilerlemiş ve Kütahya üzerine doğru gelmemişti.

Bu takviye kuvvetleriyle Garp cephesi İnönündeki düşmana
 karşı tamamen faik oldu.

Kandilli istikametinde 10 ncü alayımızın taarruzu karşısın-
 da düşman ricata mecbur oldu ve bir çok makineli tüfek
 ve piyada tüfeği ve esir bıraktı. İkinci süvari fırkamız da
 düşmanın cenup yanına tesire başladı.

Harpvaziyeti: (sayı - 5) 1 - Nisan - 921 için.

31 - Mart - 921 günü Yunan ordusunun en son taaruz-
 ları da büsbütün kırılmıştır. Düşman asıl muharebe hattımız
 karşısında bitkin bir baldedir.

Vazife : Türk ordusu ne yapmalıdır?

Bilgiler

Müdafaa muharebeleri iki safhadır :

Birinci safha: Düşman taaruzlarını durdurmaktır. Bu safhada
 düşmanın bütün hücumları asıl muharebe hattımızın önünde
 kırılır ve eğer düşman mevziimize girerse mukabil taaruzla-
 rımızla dışarı atılır. Bu mukabil taaruzlarımız asıl muharebe
 hattımızın dış tarafına uzaklara kadar devam ettirilmez. Bu
 müdafaa safhası düşmanı yıpratmağa mahsustur. Buna mü-
 dafanın yıpratma safhası da denebilir.

İkinci safha: Düşman asıl muharebe hattımız önünde bit-
 kin bir hale geldikten sonra düşmanı imha etmek için büyük
 mikyasta tarafımızdan kat'i neticeli mukabil taaruzla girişilir.

Kat'i neticeli mukabil taarruz için kaide taarruzun icrasındaki kaidenin aynıdır. Yani bu mukabil taarruzda da düşmana cepheden kavrayış taarruzu, iki yanına veya bir yanına kuşatma taarruzu yapılır.

Kuşatılacak yanı seçmede de aynı şartlar aranır, ki mukabil taarruz neticesinde düşman imha edilebilsin. Mukabil taarruz kuşatmasında da (taarruz kuşatmasında olduğu gibi) kuşatmaya mahsus kuvvetler fazla ve mümkünse taze olmalıdır. Mukabil taarruz yapacak bir müdafaa ordusunda sıklet merkezini kuşatma kolunda teşkil etmelidir. Mamafih bir müdafa ordusunun kuvveti düşmanı imha edecek derecede büyük bir sıklet merkezi teşkiline, çok defa, müsait olmaz.

* *

5 inci harp vaziyetindeki vazifenin kısaca halli:

1) Yunan Bursa gurubu tamamen yıpratılmış olduğundan onu muharebe meydanında imha için kat'i neticeli bir mukabil taarruz yapmak lazımdır. Bundan başka Yunanlıların İnönü mevzii karşısında tahkimat yaparak kalmaları Türk ordusu için çok mahzurludur. Yunanlılar az zamanda insan ve malzeme zayıatlarını ikmal ederler. Ve taarruzlarını tekrar edebilirler. Türk ordusu ise zayıatını çarçabuk ikmal edemez. Bilhassa cephe ve malzeme ihtiyaçlarını hemen temin edilemez. Bundan başka. Bursa gurubunun karşımızda kalmasına meydan verilirse Afyonu zaptedip orada âtil kalmış olan düşman Uşak gurubu hatasını anlayarak Eskişehir istikametine ileri yürüyüşe ve taarruza geçebilir. Bu halde ise şimdi kazandığımız İnönü müdafa muharebesini kaybetmek ihtimali hasıl olur.

Bu sebeble Türk ordusu hemen mukabil taarruza geçmek mecburiyetindedir.

2 — Cepheden mukabil taarruzla beraber düşmanın bir yanını kuşatmak lazımdır.

Bursa Yunan grubunun çekilme istikameti: Mezit vadisi ile, Pazarcık - İnegöl ve Bilecik - Yenişehir yollarıdır. Düşmanın Mezit vadisi, Pazarcık - İnegöl çekilme yolları bize daha yakındır. Kuşatma mukabil taarruzu bu yoldan şimale doğru yapılmalıdır. Bu suretle kuşatma mukabil taarruzu muvaffak olursa düşmana Bursa yollu kapatılır ve

düşman kıt'aları İznik gölü üzerine ve Gevye boğazı istikametine dağlara atılır ki, kuşatmayı müteakıp yapılacak seri ve şiddetli bir takip ile düşman imha olunabilir.

3 — Kuşatma taarruzunun istikameti ve kuşatma kuvvetlerinin hazırlık mevzii:

Kuşatma kolu kuvvetleri: Yeşil dağ şimalinde hazırlık mevzii olarak Domaniç şarkından Nafiz paşa - İnegöl hattına doğru taarruz etmelidirler.

Süvari fırkaları bir kumanda altında birleştirilerek kuşatma kolunun dış yanında İnegöl - Yenişehir istikametine yürümelidirler.

Takip hakikatta nasıl oldu ?

Düşmanın cenup yanına büyük miyasta mukabil kuşatma taarruzu yapmak için kuvvetli bir sıklet merkezi teşkile kıtalarımız kâfi değildi.

Mamafih Yunanlılar mukabil taarruzumuzun kendilerini uğratacağı fena akibeti anlamış olduklarından 31 - mart 921 akşamından itibaren karanlıktan istifade ederek ricata başladılar. 1 - nisan - 921 sabahı beşinci Kafkas fırkasile süvari fırkalarımız Mezit vadisinden ve Pazarcık ve İnegöl istikametlerinde doğrudan doğruya takibe geçtiler. Aynı zamanda şimal yandan ve şimalden hareket ettirilen zayıf kıt'alar ve Kocaeli grubunun Kocaelindeki kuvvetleri Yunanın şimalden çekilen yanına Yenişehir istikametine tesire başladılar.

Cephemiz önünde çekilmiyen bazı düşman kıt'aları imha ve esir edildi. Köprühisar ve Yenişehiri alan kıt'alarımız ganimet ve esir aldılar.

Bir süvari bölüğümüz bir dereye üzerine baskın yaptığı bir düşman taburunu imha etti ve tabur kumandanile birlikte 150 esir aldı.

İnegöle giren süvari fırkalarımız düşmana çok zayıat verdirdiler ve ganimet ve esir aldılar. Ve Aksu civarına kadar takip ettiler.

Bilgi:Düşmanı **Takipte** taarruz gibi (kat'i neticeli mukabil taarruz gibi) hem düşman cephesinden, hem de iki veya bir yandan **önleyici** olarak yapılır. Ve adına: cephe takibi, önleyici takip denir. Önleyici takip: çekilmede olan düşmanın çekildiği istikametteki yürüyüş kol başısının önüne geçerek çekilmesini durdurmak için ona taarruz etmektir.

Bu suretle düşman cephe takibi ve önleyici takip arasında sıkıştırılarak imha edilir.

Çekilen düşmanı taarruzla durdurabilmek için önleyici takip kolunun kuvvetli olması lâzımdır; aksi halde düşman ona taarruz ederek çekilme yolunu açar ve kaçır.

İnegöl istikametinde ilerileyen ve İnegöle düşman kol başlarıyla girerek onlara taarruz eden süvari fırkalarımızın takibi **önleyici takiptir.**

Dikkat : Taarruzda düşman çekilme yolunu kapatarak düşman muharebe meydanında imha edilirse takibe bile lüzum kalmaz. **Başkumandan** meydan muharebesinde ve Osmanlıların füfihat devrinde yaptıkları **Muhaç, Varna, Niğbolu** meydan muharebelerinde düşman orduları muharebe meydanlarında yok edilmiş ve takibe lüzum kalmamıştır. Takip ne kadar şiddetli ve süratli olursa olsun muharebe meydanında imha edilmeyen düşman takipte gene kendisini kurtarır ve müteakip müdafaa muharebesi yapar.

* *

İkinci İnönü muharebesinin tetkiki :

I) Yunan Bursa grubu kumandanının hataları:

1 — Emrinde dört piyade fırkası ve bir süvari livası varken meydan muharebesine üç fırka ve süvari livasıyla gelmesi. Bir fırkayı Bursa civarında bırakması.

2 — İnönü mevziine yalnız cephe taarruzu yapması. cenup yanımızı Kandilli bayırı cenubundan kuşatması lâzım idi.

3 — Üç gün mütemamadiyen müdafaa müvzîmizin en kuvvetli kısmı olan gündüzbey ile demir yolu arasına sıklet merkezile (iki piyade fırkası ile) taarruz etmesi.

4 — Çekilmekte olan Yunan taburunun bir süvari bölümüne kendisi imha ettirmesi. bu tabur için hiç bir zaman af edilemez.

II) Yunan başkumandanının hataları:

1 — Kat'i netice alınacak muharebe meydanının nerede olacağını takdir edememesi.

2 — Hem Eskişehirin zaptında, hemde Afyonun zaptında netice araması. (hiç bir ordu, ne kadar kuvvetli olursa olsun aynı zamanda iki yerde netice kat'ie arayamaz. İki muhtelif yerde kat'i neticeli meydan muharebesi aynı zamanda yapamaz.)

3 — Uşak grubu Afyonu aldıktan sonra bunu orada âtil bırakması, Eskişehir'e doğru ilerletmemesi.

III) Yunanlılar: Anadoludo sekiz piyade fırkası bir süvari livası ve bir süvari alayları (Bursa ve Uşak grupları mecmu kuvveti) bulunduğu halde bundan yalnız: Üç piyade fırkası ve bir süvari livasını kat'i netice yeri (meydan muharebesi) olan İnönünde toplayabildiler.

Türkler: Garp ve Cenup cephelerindeki kuvvetlerle Ankara ve Amasyadan getirdikleri (1, 11, 61, 4, 24, 5, 23, 8, 41, 57 inci fırkalar ve bir fırka kuvvetindeki Kocaeli grubu) cem'an on bir piyade fırkası ve bir meclis muhafız taburu ile (1, 2, 3 üncü süvari fırkaları 4. üncü süvari livası ve bir alay süvari) cem'an üç süvari fırkası bir süvari livası ve bir süvari alayından ibaret umum kuvvetlerinden;

Dokuz piyade fırkası (Kocaeli grubu dahil) bir meclis muhafız taburu ve üç süvari fırkası ile bir süvari alayını kat'i netice yeri (meydan muharebesi) olan İnönü mevziinde topladılar.

Yunanlılar beş piyade fırkasını kat'i netice yerine getirmediler. Ve muharebeyide gaip ettiler.

Türk yüksek sevki idare makamları büyük bir maharetle İnönünde kat'i netice alacak bir sıklet merkezi (en uzaktaki kuvvetleri bile getirerek) teşkil ettiler ve muharebeyi kazandılar.

Bu suretle. kat'i netice yerine (meydan muharebesine) bütün kuvvetleri toplamak ve kullanmak kaidesi artık Türk harp kaidesi oldu.

VI) Türk kıt'aları ikinci İnönü meydan muharebesinde düşmanın taarruzuna şiddetli mukabil taarruzlar yaptılar ve dümanla, Fasılasız, dört gün ve gece kahramanca muharebe ettiler.

Halbuki birinci İnönünde 24 üncü fıkra gaip ettiği Metres tepeyi geri almak için bir mukabil taarruz yapamamıştı.

İkinci İnönünde yapılan kahramanca muharebe: Türk zabitanın iki buçuk ay zarfında kıt'asına vermiş olduğu talim ve terbiyenin feyz ve harikasıdır.

Türk neferi: Talim ve terbiye edilir ve kendisine ulusal ülkü kavrattılırsa her zaman harikalar yaratır,

V) Mukayese: Birinci İnönünde 24 üncü fıkranın asıl mevziinden geriye çekilmesi ve Poyra-Rıza paşa hattında iyi muharebe edememesinden şimal yanımızı düşman kuşatmağa başlamış ve bu yüzden Garp cephesi kumandanı orduyu: Daha geride Beş kardeş. Okluyalı hattına aimaga karar vermiş idi.

İkinci İnönü muharebesinde : Kandilli üzerinden Cenup yanımız düşman tarafından kuşatılmağa başlanmış ve bu kuşatmada muvaffakiyeti halinde Türk ordusunun Bozdağına ve Sakarya üzerine atılarak imha edilmek tehlikesine maruz kalmış olmasına rağmen: Garp Cephesi kumandanlığı asıl mevziin tahliye edilmemesine, kıt'aların mevzilerinde sebat etmelerine karar ve emir vermişti.

Kumandana bu kararı verdiren ; Bu defa Türk kıt'alarının kahramanca muharebe etmeleridir.

Bundan aldığımız netice : Kıt'aların iyi veya fena muharebe etmesi kumandanların kararlarına tesir yapar.

Dumlupınar muharebesi

Düşmanın Bursa grubu Eskişehir istikametinde ileri harekete geçtiği zaman Uşak grubunda bir fırkasını Uşakta bırakarak diğer üç fırka piyade ve bir kısım süvari ile 23 - Mart - 921 de Uşak şarkındaki mevzilerinden harekete geçti. Afyon istikametinde yalnız on ikinci kolordumuz (41, 57 inci fırkalarla 4 üncü süvari livası) bırakılmış ve ona :

- a) Faik düşman kuvvetleri karşısında oyalama muharebeleri yapması,
 - b) Sıklet merkezini, düşmanın Eskişehir istikametine ilerlemesine mani olacak vaziyette bulundurması vazifesi verilmişti.
- Harp kaidesi:** Az kuvvetlerle düşmanın çok kuvvetlerinin kat'i neticeli muharebe meydanına iltihaklarına mani olmak lâzımdır.

Uşak grubu muhtelif mevzilerde muharebe vererek Afyonu aldı ve büyük kısmile burada kalarak ileri kıt'alarını Bolvadin - Çay hattına sürdü

İnönünde Bursa grubu mağlûp edilince, cenup cephesi kumandanı General Refet emrine: 4, 8, 11, 24, 5. ci Piyade fırkalarile meclis muhafız taburu ve 1, 2 inci süvari fırkaları verildi. Ve bu kuvvetlerin evvelâ Altıntaşta toplanmaları ve Afyondaki düşmanın yan ve gerilerine tesir etmesi emredildi.

* * *

Harp vaziyeti. Sayı - 6

Cenup cephesi emrine verilmiş olan yukarıda yazılı beş piyade ve iki süvari fırkasından başka çay - Bolvadindeki düşman ileri hattı karşısında bulunan 12. nci kolordumuz (41,

57 nci piyade fırkalarile 4. ncü süvari livası) cenup cephesi emrinde bulunuyor.

Vazife :

Emrindeki işbu kuvvetlerle cenup cephesi ne yapmalıdır?

Cevap; Münakaşa:

1 — Türk ordusu dokuz piyade ve üç süvari fırkasını İnönünde toplamış ve Bursadan gelen üç Yunan fırkasına karşı yalnız bir müdafaa muharebesi yapabilmıştır. Hem bu kuvvetler muharebeye başlamadan evvel dolgun mevcutlu, ve yorulmamış idiler.

2—Şimdi cenp cepesi emrinde bulunan yedi piyade fırkası meclis muhafız taburu, iki süvari fırkası ve süvari livası yaptıkları muharebeler sebebiyle çok zayıflamışlardır.

Dokuz piyade fırkası meclis muhafız taburu ve üç süvari fırkasile Yunanın Bursadan geleu üç fırkasına karşı yalnız müdafaa muharebesi yapılabilirse yorgun ve zaif yedi piyade fırkası, meclis muhafız taburu iki süvari fırkası ve süvari livası yaptıkları muharebeler sebebiyle çok zayıflamışlardır.

Dokuz piyade fırkası meclis muhafız taburu ve üç süvari fırkasile Yunanın Bursadan gelen üç fırkasına karşı yalnız müdafaa muharebesi yapılabilirse yorgun ve zaif yedi piyade fırkası ve iki süvari fırkası ve bir süvari livasile :

Uşaktan Afyona kadar yürümüş ve ciddi bir muharebe vermediğinden zayıata uğramamış olan Afyondaki üç yunan fırkasına karşı cenup cephesi Kat'i neticeli bir taarruz yapamaz. Bhusus böyle bir muharebeye Uşaktaki yunan fırkasında iştirak etmesi mümkün ve çok muhtemeldir.

3— Maamafih Altıntaşta toplanmakta olan kuvvetler ; Afyonda bulunan Yunanlıların çekilme yolunu Dumlupınar istikametinde kesecek vecihle yan vaziyettedir. Bu yan vaziyetinden istifade ederek bu kuvvetlerle Aslıhanlar istikametinde ilerlemek ve düşman çekilme yolunu yalnız tehdit etmek (kat'i neticeli taarruz yapmamak şartile) ve 12 inci kolordunun sıklet merkezi ile Afyon - Dumlupınar demiryolunun cenubunda Dumlupınar istikametinde aynı suretle ilerlemek ile Yunanlılara Afyonu tahliye ettirmek imkân ve ihtimalleri vardır.

Bilgi : Muharebede düşmana üç türlü tesir yapılır :

- a) Müsademe ile tesir (saplayıcı ve vurucu silâhlarla tesir)
- b) Ateşle tesir.
- c) Manevra tesiri.

Manavra kelimesini hareket kelimesile ifade etmek doğru değildir. Hareket kelimesinde manavra manası yoktur. Mana-

vra tesiri: Kuşatma tesiridir. Kuşatma düşman ordusunun çekilme yolunu kesmek ve kapamaktır, ki manavranın manası tamamen budur.

Fırkalarımızın Altıntaşa toplanmağa başlama-sile birlikte: 7 - Nisan - 1921 de Uşak grubu Afyonu tahliye ederek garba doğru ricata girişti.

İşte kıt'alarımızın bu tesiri ; Manevra tesiridir. Ve bu tesirle düşman Afyonu tahliye etmiştir. Çünkü düşmana henüz ateş ve süngü tesirini yapmamıştık. Bu, manavra tesirini anlatmağa en açık bir misâldir.

* *

Harp vaziyeti: Sayı 7. 3 - Nisan - 321.

Yunan Bursa grubu İnönü muharebesinde mağlup olmuş ve Bursaya çekilmiştir. Uşak grubu üç fırkasile Afyonda bulunuyor. Türklerin bazı fırkaları Altıntaşa toplanıyor.

Vazife: Afyondaki Yunan grubu ne yapmalıdı?

Cevap: münakaşa:

1) Mağlûp olarak Bursaya çekilen kuvvetler yakında Türkler üzerine yeni taarruz yapamazlar. Bundan dolayı Afyondaki kuvvetler münferit kalmamıştır. İnönü muharebesini kazanmış olan Türk ordusu serbest kalmıştır. Afyonu almak için harekete geçecektir. Bazı fırkaların Altıntaşa gelmeleri bunu gösterir

Altıntaşa gelen Türk fırkalarile henüz İnönünde bulunan türk kuvvetleri Afyonda bulunan Yunan kuvvetlerine nazran yan vaziyettedirler. Altıntaş - Domlupınar istikametinde yürüyecek olan bu kuvvetler:

Yunanlıların Afyon - Dumlupınar çekilme yolunu kesebilirler. Binaenaleyh Afyondaki kuvvetlerin geri çekilmesi zaruridir. Türk kuvvetleri Dumlupınara kadar yan tesiri yapacak vaziyettedirler. Fakat Dumlupınarın daha garbine yan tesiri yapamazlar. Dumlupınarda Yunan kuvvetlerinin müdafaasına elverişli tabii müdafaa mevzii vardır. Yunan Bursa grubu ikinci İnönü muharebesini kaybetmiş isede umum Yunan ordusu ihtiyaçlarını ikmaldan sonra tekrar Türklere taarruz edecektir. Bu hallere göre: Afyondaki yunan kuvvetlerinin Dumlupınarın daha Garbına çekilmeleri doğruolamaz.

2) Dumlupınara çekilecek olan kuvvetlerin Dumlupınarda Türk ordusunun taarruzuna maruz kalmaları muhtemeldir. Bu halde burada kat'i neticeli bir muharebe olabilir.

Kat'i neticeli muharebeye bütün kuvveileri toplamak ve kullanmak kaide olduğundan Uşaktaki Yunan fıkasında Dumlupınara gelmesi lâzımdır.

3) Yunan kuvvetleri: Bir geri yürüyüş yapacaklardır.

Bu geri yürüyüş hem Altıntaş istikametinde şimal yandan; hemde - Türklerin 12 inci kolorduları tarafından cepheden ve cenup yundan taarruza uğrayabilir. Yunan Büyük kısmı Afyon - Domlupınar şosesile Garba yürürken kuvvetli bir yancı bu şosenin şimalinden muvazi bir yoldan Domlupınarın şimalinde Aslıhanlara; ve diğer bir yancıda şasenin Cenubundan muvzi bireyoldan Domlupınar mevziinin Cenubuna, (büyük kısmı yanlardan korumak üzere) yürümelidir. Aslıhanlara varacak yancı: Büyük kısım Domlupınar mevziine kâmilten yerleşinceye kadar Aslıhanlarda Türklerin muhtemel bir taarruzuna karşı müdeffaa edecek; Cenuptan yürüyecek yancı mevziin cenup yanında aynı vazifeyi yapacaktır.

Aslıhanlar ve Domlupınar muharebesi nasıl oldu?

Cenup Cephesi kumandanı 5 - Nisan - 921 de Çekürlere geldiği zaman yalnız 4 ve 11 inci fırkalar Altıntaşa gelmişlerdi. Emrine verilmiş olan diğer üç fırka ve meclis muhafız taburu ancak 6 : 7 gün sora yani 11 : 12 Nisanda Altıntaşa gelebileceklerdi.

Cenup Cephesi kumandanı 6 Nisan geçesi düşmanın Afyonu tahliye ederek Garba doğru çekilmekte olduğu haberini aldı ve yalnız 4 ve 11 inci piyade fırkalarile Domlupınar istikametinde ileri harekete geçti. İki süvari fırkasınıda İslâm köyüne düşmanın **daha gerilerine** yolladı. İlerleyen piyade fırkalarımız Aslıhanlarda bazı düşman kuvvetlerine tesadüf ve bunlara hemen taarruz ettiler. Bu düşman kuvvetleri, kendi büyük kısımlarının Dumlupınara çekilmesini himaye ediyorlardı. 8 Nisandan, 11 Nisana kadar burada şiddetli bir muharebe oldu. Bu muharebeye diğer üç fırkamız da yetişerek girdi. İslâm köyüne giden iki süvari fırkamız Uşaktan Dumlupınara doğru yürüyüş yapan düşman piyade fırkasının taarruzu karşısında Aslıhanlardaki kuvvetlerimizin sağ yanına çekildiler. 11 Nisanda Aslıhanlardaki düşman kuvvetleri taarruzumuz karşısında Dumlupınardaki asıl müdafaa mevziine çekildiler.

Cenup cephesi Dumlupınar mevziinde kat'i neticeli bir kaç taarruz yaptı isede muvaffak olamadı ve kat'alarımız çok fazla zayiata uğradı. Ve taarruzdan sarfınazar edildi.

* *

Tetkik:

a) Cenup cephesinin Dumlupınar mevziine kat'i neticeli taarruz yapması muvafık değildi. Çünkü bu mevzi tabiatan

çok kuvvetli olduğu gibi, burada Uşak Yunan grubunun dört piyade fırkasında toplanmıştı. Çok zayıf yedi piyade ve iki süvari fırkasından ibaret olan cenup *Cephesinin harp gücü* kat'i neticeli taarruz yapmağa, hassaten tahkim edilmiş bir mevzi taarruza hiç müsait değildi.

b) Süvari fırkalarının Islâm köyüne kat'i neticeli muharebe meydanından çok uzağa gönderilmesi de muvafık değildi. Süvari ve bütün diğer sınıfların **Faş** ot yeri piyade kalarının (asıl ordunun) kat'i neticeli muharebe yaptığı yeri (**muharebe meydanı**)dır.

c) Yunan Uşak grubunun dört fırkasında Damlupınarda toplanması çok doğrudur.

d) Yunan grubunun geri yürüyüşünü yancılarla ve daha sonra Ashhanlarda aldığı **Himaya mevzii** ile temin etmeside doğrudur.

İzmitin Yunanlılardan geri alınması

İngilizler İstanbulu işgal ettikleri zaman İzmitte asker çıkarmışlar ve etrafına tel örgü çekerek yerleşmişlerdi. Daha sonra Bursaya kadar ilerlemiş olan Yunanlılar bir fırka kadar kuvvet göndermişler İzmit ve civarını almışlar ve ileri kıt'alarını Sakaryaya kadar sürmüşlerdi; siklet merkezleri İzmitte idi.

Harp vaziyeti: (Sayı - 8) 18 - Haziran - 921

Düzgede bir süvari alayı, Hendek ve Geyvede üç milis taburu, Lefke ve Bilecik muntakasında mürettep fırkamız bulunmaktadır. Yunanlıların bir fırka kadar olan kuvvetlerinin siklet merkezi İzmitte, ileri kıt'aları Sakarya garp sahilindedir.

Vazife:

Mürettep fırka kumandanı yukarıda yazılmış olan kuvvetlerle İzmiti geri almağa memur edilmiştir. Taarruz planı nasıl olmalıdır?

A — Türk kuvvetleri dış vaziyettir. Yani dış yollar kullanabilirler. Yunan fırkası iç vaziyettir.

B — Taarruzda kaide cepheden kavrayış, iki veya bir yana kuşatma taarruzu yapmak olduğuna göre: Süvari alayile üç milis taburu cepheden kavrayış, mürettep fırka kuvvetleri ise İzmitin cenubundan kuşatma taarruzu yaparak Yunanlıların karadan Bursaya çekilme yollarını kesebilir.

Yunan kuvvetlerine bu vaziyette bir imha muharebesi yapmak güçtür. Çünkü Yunanlılar:

— Karamürsel üzerinden Bursaya karadan.

— İzmitten denizden.

— İzmit - Haydar paşa demir yolu ile

Üç İstikametten geri çekilebilebilir.

C — Süvari alayı ile milis taburları düşman karşısında Sakaryayı geçeceklerdir. Bu havalide Sakarya mecrası çok derin ve geniştir. Geçiş hareketleri yapan her kıta geçiş esnasında bütün kuvvetlerini düşmana karşı kullanamaz. Binaenaleyh hareketin baskın halinde yapılması ve bunun içinde **Gizli geçiş yerleri seçilmesi, geçiş vasıtalarının sal kayık köprü... İlâh çok gizli hazır edilmesi ve geçişin geceleyin veya fecirde birkaç yerden ve birden yapılması lâzımdır.**

D — Dış yollar kullanarak düşmana taarruz edecek kolların müşterek tesirleri temin edilmez ise düşman kollarından her hangi birini münferiden mağlup eder.

Bilgi: Taarruzu baskınla yapmak ancak muvaffakiyet verir. Baskınla yapılmıyan taarruzlar çok defa muvaffakiyetsizliğe uğrar. Birinci, ikinci İnönü taarruzlarında. Eskişehir - Kütahya - Nisai çalitaarruzlarında ve Sakarya taarruzunda Yunanlıların muvaffak olmamalarının mühim bir âmili baskın yapamamalarıdır. Maamafih baskın yapabilmek için her iki tarafın birbirine yakın olması (nihayet bir gece yürüyüşle düşman karşısına gelecek kadar yakın) lâzımdır. Biz ise Yunanlıların yukarıda sayılan taarruzlarında müdafaa ordularımızı hep uzakta tuttuk: Yunanlılara baskın yapmak imkânını vermedik.

Birinci, İkinci İnönü müdafaa mevzilerini, keza Eskişehir - Kütahya muharebelerinde müdafaa mevzilerimizi düşmandan çok uzakta seçişimizin ve Eskişehir - Kütahya muharebesinde düşman bize çok yaklaşınca Sakaryaya kadar geri çekilişimizin bir sebebidir budur.

Biz yaptığımız büyük taarruzda ise baskın yaptık ve muvaffak olduk.

* *

İzmiti geri alma hareketi nasıl oldu?

Kıt'alarımız, gizli hazırladıkları, sallarla üç geçiş yerinden Sakaryayı 20 - 21 Haziran gecesi geçtiler. Ve bir baskın hareketile Ada pazarını, Sapancayı aldılar, Bir kısım kuvvetimiz Sapanca gölünün şimalinden ilerleyerek 22 - Haziranda İzmitin şimalinde Kalabak köyüne vardılar. Sapanca gölü cenubundan hareket eden kuvvetlerimiz ise İzmitin şarkında çuha fabrikasına kadar yanaştılar.

Mürettep fırkamızda İzmitin cenubunda Karamürsele doğru

taarruz etti. Her yerde mağlup edilen düşman 27-28 Haziran gecesi İzmiti tahliye etti : kısmen gemilere binerek denizden. kısmen Karamürsel üzerinden Bursaya çekildi.

Tetkik :

A — Bizim taarruzumuz gizli ve baskın ile yapılmış olduğundan düşman kuvvetlerini toplayamamıştır. Bursadan kuvvette getirememiştir.

B—İzmitin geri alınmasına kadar Anadolunun İstanbulla irtibatı İnebolu ile idi. Bundan sonra İzmit - Adapazarı - Nallihan yoluyla ikinci ve daha kestirme bir yol elde edildi ve bunun sonraki muhârebelerde çok faidelere göründü.

Eskişehir-Kütahya-Nasuhçalı Muharebesi

İkinci İnönü muharebesinden sonra Yunanın Bursa grubu Bursa civarında, Uşak grubu Dumlupınar mevziinde ve bunun daha Garbında yerleştiler ve tekrar taarruz edebilmek için noksanlarını ikmale başladılar.

Görülen lüzüm üzerine 1921 Haziran başında Cenup Cephesi lâğvedildi. İnönü ve Afyon mıntakalarındaki bütün kuvvetler Garp Cephesi adı altında General İsmet emir ve kumandasına verildi. Ordunun ikmaline yeniden başlandı ve Garp Cephesi şu suretle takviye edildi :

A — Garp Cephesi emrine giren bir çok fırkaları Garp Cephesi kumandanlığının doğrudan doğruya sevk ve idare etmesi güç olduğundan üçer veya dörder fırkadan mürekkep ve kolordu salâhiyetinde gruplar teşkil edildi.

B — Fırkalara ikmal efradı verildi ve bunların talim ve terbiyesine başlandı. Fırkaların mevcudu 3000, 3500 tüfeğe yükseltildi, Taburlara hafif makineli tüfekler verildi. Her taburda dört tüfekli bir ağır makineli tüfek bölümü teşkil edildi. Fırkalarda bir sahra ve birde cebel topçu taburu vardı. Her taburda ikişer toplu iki batarya bulunuyordu.

Maamafih fırkalarımız Yunan fırkalarına nisbetle yine çok zayıf idi.

Gruplarda ve fırkalarda erzak ve cephaneye kolları teşkil edilemedi. Fırkalara kendi mıntakalarındaki ahali vasıtalarına lüzumunda müracaat etmeleri salâhiyeti verilmişti.

C — Müteferrik alaylar birleştirilerek fırka birlikleri teşkil olundu :

— Kocaelindeki müteferrik alaylardan 17 nci fırka,
— Kütahya mıntakasıadakilere 7 inci fırka,
— Adana havalisinden getirilmiş olan teşkilâtımahsusa alaylarından mürettep fırka teşkil edildi.

D — Merkez ordusundan 14 ncü süvari ve 15 inci piyade fırkaları : Trabzondan 3 ncü Kafkas fırkası Garp Cephesine getirildi.

İki tarafın vaziyetleri

Yunanlılar :

Bursa Cephesinde : Bursada III ncü kolordu karargâhı.

Kıt'aları : Gemlikte 10 ncü fırka. bir depo alayı, ayrıca bir alay.

İznikgölü Cenubunda 11 nci fırka. Dimbozda 3 ncü fırka Aksuda 7 nci fırka Bursada 47 nci alay ve Girit müfrezesi.

Uşak Cephesinde : Uşakta 1 ve 2 inci kolordu karargâhları,

Kıt'aları : 2 nci fırka ve bir süvari livası Dumlupınar mevziinde. Tatar ve İslam köyde ve bunların Garbında 12, 4 9 nci fırkalar. Uşak civarında 1. 5 nci fırkalar ve bir alay süvari. Denizlide 12 nci fırka.

Hulâsa :

Bursa cephesinde : Dört fırka piyade ve bir fırkadan fazla kuvvette müteferrik alay ve kıt'alar ki hepsi beş fırka.

Uşak cephesinde : Yedi fırka piyade, bir suvari livası ve bir suvari alayı.

Her iki cephedeki bütün Yunan kuvvetleri : Müteferrik kıt'alarla birlikte on iki fırka bir süvari livası vefırkası bir süvari alayı.

Türk ordusu :

A) Garp Cephesi (Haritaya bakınız.)

1 — İnönü müdafaa mevzii Oldukça esaslı tahkim edilmiştir. Asıl muharebe hattı : Savaş bey - Metres tepe - Çiftlik Hkpınar - Kandilli den geçmektedir.

Bu mıntakada birinci grup ve kıt'aları şu suretle bulunmakta idi.

— Grup karargâhı : Poyrada.

— Bir süvari livası Yenisehirde } Düşman Bursa Cephe-
— 3. Sv. F. İnegölde } sile temasta

— 11, 23, 61. P. F. İnönü mevziinde.

— 1. P. F. mevzi ilerisinde Pazarcık etrafında.

— Atranos vadisinde Beyce civarında bir tabur kuvvetinde Haydar bey müfrezesi.

II — Kütahya - Nasuhçalı mevzii, Asil muharebe hattı:
Kütahya garbında Karlık bayır - Koça çalı - Akçal - Kulaksız-Hasançal - Nasuhçal tepe ve sırtlarından geçmektedir.

Bu mevzi ikinci İnönü muharebesinden sonra Uşak - Kütahya ve Alıntaş - Eskişehir sevkülceys yollarını Yunanlılara kapamak üzere yeniden keşfedilmiş, seçilmiş ve oldukça tahkim olunmuştu. Bu mıntakada üçüncü ve dördüncü gruplar bulunuyordu.

Üçüncü grup ve kıt'aları :

— Grup karargâhı Kütahyada.

1. Sv. F. Gediste. Düşmanla temasta.

— 24, 41. P. F. Karlık tepeden Akçal cenubuna kadar müdafaa mevziinde cephede.

4. P. F. Kütahya civarındaki köylerde ihtiyatta.

Dördüncü grup ve kıt'aları :

— Grup karargâhı Çekürlerde.

2. Sv. F. Altıntaşta Dumlupınardaki düşmanla temasta.

— 5. 8. P. F. Akçal (hariç) dan Nasuhçala kadar (dahil) mevzide cephede.

— 7. P. F. Alayont civarında ihtiyatta.

III— Garp cephesi ihtiyatı:

— 3. P. F. Kafkas Eskişehirde.

15. P. F. Sabuncupınarda.

14. Sv. F. Eskişehirde.

B) Büyük Erkânı Hrrbiye Emrinde :

— Kocâclinde mürettep Kolordu : 17. P. F. ve müstakil kıt'alardan mürekkep. Sıklet merkezi Lefke civarında. cephesi İznik - Lefke hattı cenubunda.

—On ikinci grup :

Karargâhı Afyonda. 57. P. F. Afyon şimalinde Gazlıgöl civarında. Mürettep fırka Afyonda ve cenup garbisinde. 4. Sv. L. Dumlupınar düşman mevziine karşı temasta.

— Müstakil 6. P. F. Dinar ve Çivril havalisinde.

Hulâsa : Yunanlılara karşı bütün Türk kuvvetleri. On altı piyade fırkası, dört süvari fırkası ve iki süvari livasıdır.

Hatıra : Yunan fırkaları bizim fırkalara uzaran çok kuvvetlidir. Bizim iki fırkamız Yunanlıların ancak bir fırkasına karşı gelebilir.

* *

Tetkik : Muharebe arazisinin ve İnönü mevzii ile Kütahya - Nasuhçalı mevziinin tetkiki:

a) İnönü mevziinin Gündüzbeydeki şimal yanı dağlar vasıtasile Sakaryaya dayalıdır. Yunan Bursa grubu bu mevziin şimal yanını kuşatamaz. Mevziin Kandilli bayırındaki cenup yanı ise açıktır. Kandilli bayırı ile Kütahya arasında tahkim edilme miş 44 kilometrelik boşluktaki arazi her türlü harekâta müsaittir. Bu boşluk dolayısıyla İnönü mevziinin cenup yanı, ve Kütahya - Nasuhçalı mevziinin şimal yanı kuşatılmaya maruzdur.

b) Nasuhçalının cenubundan Akşehir civarındaki Sultan dağlarına kadar arazi şarka doğru askerî harekâta çok müsaittir. Bu geniş sahada Yunan ordusunun ilerlemesini tehir edecek veyahut yürüyüş istikametlerinin sayısını azaltacak hiç bir zemin arazısı yoktur, Türk müdafaasını güçleştiren en mühim sebepte budur.

c) Türk müdafaa cephesi Gündüzbeyden Nasuhçala kadar 140 : 150 kilometre uzunluktadır. Halbuki Nasuhçalının cenubunda B. fırkasında yazıldığı gibi çok geniş bir sahada arazi şarka doğru harekâta pek müsait olduğundan müdafaa cephesi (mütearrız düşmanın harekâtına tabi olarak) 200 kilometreyi tecavüz edebilir. Bu geniş müdafaa cephesinin şimal yanı değil cenup yanı tehlikelidir. Yunanlıların Bursa grubu müdafaa cephesinin şimal kısmına taarruz edebilir.

Bir meydan muharebesinin cephesi 60 : 70 kilometre olabilir. Sakarya meydan muharebesinin sahası 90 kilometre kadar olmuştu. Bu muharebede sağ yanımızdaki kuvvetleri en sol yanımıza vaktinde yetiştirebildik. Bir meydan muharebesi sahasında, o muharebeye iştirak eden bütün kuvvetlerin müşterek faaiyeti temin edilebilmelidir. Meydan muharebesinin her hangi bir noktasında zuhur eden buhrana karşı meydan muharebesinin diğer yerlerinden vaktinde kuvvet yetiştirebilmek mümkün olmalıdır.

Eskişehir - Kütahya - Nasuhçalı ve daha cenuba uzanan cephe bir meydan muharebesi değil, müteaddit meydan muharebeleri icrasını mecburi kılacak kadar vapidir.

d) Yunan ordusunun Dumlupınar mevzii Altıntaş şimalindeki mevzilerimize 35 : 40 kilometre uzaktır. Düşman Dumlupınar mevzii gerisinde Uşak grubunu gizlice toplayarak harekete geçirebilir ve bize mukabil tedbirler almak için vakit bırakmaz. Dumlupınar mevziinin cephesi ve Yunan Uşak grubunun konuş vaziyeti bizim cenup yanımızı kuşatmaya çok müsaittir.

Yunan Bursa grubu İnönü mevziine 60 : 70 kilometre uzaktır. Bu uzaklık bu grubun bütün harekâtını vaktinde keşfetmemize ve mukabil tedbirler almamıza müsaittir.

Bilgi

Müdafaa muharebesinin sevk ve idaresinde :

1) Müdafaa mevzileri tahkim edilmiş veya edilmemiş olsunlar, düşman bunlara gelip taarruz ederse mevcut kuvvetlerle müdafaa edilirler. Eğer taarruz etmeyip bunları dolaşır yahut büsbütün başka istikametlerden ilerlese : Mevzileri ve tahkimatı hemen bırakarak yahut çok az kuvvetlerle tutarak Asıl kuvvetlerle, dolaşan veya başka istikametlerde ilerleyen düşman karşısına gitmelidir. Mevzilere ve tahkimata hiç bir zaman bağlanmamalı, muharebenin sevk ve idaresini bunlara bağlamamalı, Muharebeyi bunlar hiç yokmuş gibi çok serbest idare etmelidir.

Taarruzun sevk ve idaresinde :

2 — Kat'i mecburiyet olmadıkça, tahkim edilmiş mevzilere kat'i neticeli taarruz yapmamalı, bu mevzileri yanlarından dolaşıp geçmelidir. Çünkü tahkim edilmiş mevzilere taarruz için fazla taarruz malzemesi lâzımdır. Hem çok zayıt verilir. Esasen düşman mevzii tahkim edilmemiş bile olsa taarruzdaki cepheden kavrayış ve iki veya bir yanı kuşatma, kaidesine göre tahkim edilmiş mevzilerinde yanlarını kuşatmak icap eder.

3—Taarruzda kuşatmayâ memur olan küt'a: Düşmanın cephesine çarpmamak için düşman yanının nerede bittiği bilinmelidir. Bilinmiyorsa keşif vasıtalarıyla behemehal keşfedilmelidir.

Yunanlılar bizim İnönü mevziimizin ve Kütahya - Nasuhçalı mevziimizin bütün teferruatını, yanlarının nerede bittiğini tabii tayyarelerle keşfetmişler, casuslarıyla öğrenmişlerdir. Usulen böyle yapmaları icabeder.

* * *

Harp vaziyeti (sayı - 9)

Türk ve Yunan orduları ve Türk müdafaa mevzileri kıtapta ve haritada olduğu gibidir.

Vazife : Yunan ordusu taarruz plânı nasıl olmalıdır.

Cevap : Münakaşa.

1 — Yunan ordusu harp gücü taarruza müsaittir.

2 — Eskişehir yine Yunan ordusu (Bursa ve Uşak grupları) için müşterek sevkülceys yürüyüş hedefidir.

3 — Meydan muharebesi (veya muharebeleri) takriben Türk mevzileri hizasında olacaktır. [*]

(*) Mevziler. Bilhassa tahkim edilmiş mevziler, düşmana meydan muharebesini nerede yapacağımızı önceden ifşa eder. mütaarrızın taarruz planını önceden tertip etmesine yararlar.

4 — Meydan muharebesinde taarruzun sevk ve idresi : (Tahkim edilmiş mevzilere kat'i neticeli taarruz yapmamak, bunları dolaşmak, bir veya iki yanı kuşatmak kaidelerine göre).

—Türk müdafaa Cephesi Gündüzbeyden Nasuhçala kadar uzıyor. Türk Cenup yanı Nahsulçada bitiyor. O halde :

Gündüzbeyden Nasuhçala kadar (dahil) Cepheden Türk kuvvetlerini mevzilerde tutacak kavrayış taarruzu yapmak lâzımdır.

— Nasuhçahya çarpmamak şartile Türk Cenup yanını kuşatmak lâzımdır. Türk ordusu çekilme sevkülceys yolu Eskişehir - Beyliköprü demiryolu istikametidir. Demiryolunun simalindeki dağlar ve Sakarya-nehri Türk ordusunun (maglubiyet halinde) Sakarya şimaline çekilmesine manidir. Türk ordusu demiryolu boyunca çekilmek mecburiyetindedir.

Yunan ordusu : Türk ordusuna bir imha muharebesi yapabilmek için, Türk ordusu çekilmeden evvel Yunan kuşatma kolu bu demiryoluna varmalı, onu zaptetmeli, Türk ordusuna çekilme yolunu kapamalıdır.

Yalnız Türk çekilme yolu (demiryolu istikameti) Türk Cenup yanına (Nasuhçala) yakın değildir. Nasuhçaldan Eskişehire (60) kilometre, Nasuhçaldan Seyitgazi üzerinden demiryoluna 80 kilometre uzaklık vardır. Yunan kuşatma kolu Nasuhçala vardıktan sonra yalnız alelade yürüyüş yapsa Eskişehire üç günden evvel varamaz. Halbuki Türk ordusu kuşatma koluna karşı kuvvetler sevk ederek bu kolun harekâtını tehir edebilir. Ve vaktinde geri çekilebilir. Türk ordusunun geri çekilmesine bir dereceye kadar mani olmak için Türk cephesini işgal eden kuvvetlerde taarruz etmek ve bu taarruza kuşatma kolu taarruzundan evvel başlamış olmak icabeder. Türklerin İnönü müdafaa mevziile Kütahya - Nasuhçalı müdaffaa mevziine taarruz edilirse fazla zayıta uğranılır. Bu iki mevzie karşı pek az kuvvet tahsis ederek Yunan kuvvetlerinin büyük kısmını Nasuhçalı cenabundan Türk ordusuna kuşatma taarruzu yapmağa memur etmelidir.

Kuvvetleri tahsis :

Gündüzbeyden Nasuhçala kadar uzayan Türk Cephesine Bursa Yunan grubunun Cepbe taarruzu yapmasına kuvveti müsait değildir. Hem Kütahya - Nasuhçal Cephesi bu gruba uzaktır. Bursa grubu Gündüzbeyden Kütahyaya kadar uzayan Türk Cephesine, ve Uşak grubundan bir miktar kuvvet Kütahya-Nasuhçalı Cephesine taarruzu yapmalıdır.

— Bursa grubundan lüzumu kadar kuvvet İnönü Türk mevziine gösteriş taarruzu yapar ve bu grubun asıl kuvvetleri Kandilli - Kütahya arasındaki boşluktan ilerler.

— Uşak grubundan az bir kuvvet Kütahya - Nasuhçalı mevziine kavrayış taarruzu yapar, bu grubun asıl kuvvetleri kuşatma için Nasuhçalının daha cenubundan Seyitgazi istikametinde ilerler.

*
**

Eskişehir - Kütahya - Nasuhçalı muharebeleri hakikaatta nasıl oldu:

Türkler	Yunanlılar
P. 51265	P. 96000
Sv. 4727	Sv. 1300
Top. 162	Top. 345

1) Yunan Bursa grubu : İki koldan ileriledi.

A) İki fırkalık bir kol : 8 - Temmuz - 921 de Bur-sanın cenubunda Çongradan ileriledi. Atranoş vadisine indi. 13 Temmuzda, Tavşanlıya ve 15 - Temmuzda Kütahya şimali Garbisinde Kepez - Gümüşköyü hattına geldi. Karşısındaki Orhaneli müfrezemiz teması muhafaza ederek çekildi.

Tarafımızdan alınan tedbirler:

Bn düşman koluna karşı : 15 inci piyade Fırkası ve mecils muhafız taburu ile 14 üncü süvari fırkası ve 3. üncü süvari fırkası ve 19 uncu alayda mürekkep olmak üzere be-sinci grup teşkil edilerek gönderildi ve bu kuvvetler 14 - Tem-muzda Kütahya şimalinde Aslanlı-Duaköy hattına yetiştirler. 16. Temmuzda düşman bunlara taarruz etti ve bu taarruzu tardedildi.

B — İki fırkalık bir kol : 10 Temmuzda İnönü mev-ziine doğru ileriledi.

— Bu koldan Yenişehir - Bilecik yoluyla yürüyen onbirinci Yunan fırkası şimaldeki Kocaali Grubumuza karşı küçük yancı müfrezelerile şimaldeki geçitleri kapayarak ileriledi ve 14 - Temmuzda Yeniköy ile (Bilecik Şarkında) Karaköy arasında geniş bir cephe aldı.

15 — Temmuzda Erkânı harbiyei umumiyenin emrile Kocaali Grubumuz Bilecik - Köprühisar yoluna taarruz etti. Bunun üzerine bu Yunan fırkası Bilecik civarındaki kuvvet-lerini toplayarak Karaköy Cenubuna kaydı. Kocaali grubumuz Yenişehir - Bilecik şosasını zaptetyleti.

— İnegölden ilerleyen üçüncü Yunan fırkası İnegölden sonra Pazarcık, Mezit vadisi, Domaniç istikametlerinde üç koldan ilerledi.

Tarafımızdan alınan tedbirler :

— Düşman Bursadan ileri yürüyüşe başlayınca, 11 - Temmuzda Eskişehir civarında Cephe ihtiyatında bulunan üçüncü Kafkas fırkası İnönü mintakasına Okluyahya sürüldü.

Tetkik :

— Yenişehir - Bilecik yoluyla ilerleyen Yunan fırkasının Yeniköy, Karaköy arasında İnönü mevziimize karşı 20 kilo-metrelilik geniş bir Cephe alması : ve

— İnegölden ilerleyen fırkanın üçkol ile ilerlemesi:

Birinci ve ikinci İnönü muharebelerinde olduğu gibi İnö-nü mevzimize Bursa grubunun çok kuvvetlerle (asıl kuvvet-lerle) ilerlediği zannını biz de hasıl etmek ve İnönü mmta-kasında fazla kuvvetlerimizi bağlamak içindir.

II) Yunan Uşak grubunun ileri yürüyüşü :

A) 10 Temmuzda bir düşman fırkası Uşak-Gedis yoli-le ilerledi ve 15 Temmuzda üçüncü grubumuzun mevzileri karşısında tahkimat yaparak kaldı. 16 Temmuzda bu fırka-nın bir kısım kuvveti mevziimize ilerdi. Hafif bir muharebe oldu. Asıl mevziimizi tahliye edinciye kadar bu cebhede başka hiç bir muharebe yapılmadı.

B) 15 Temmuzda Dumlupınar mevziinden ilerleyen düşman fırkaları kolbaşarile :

12 Temmuzda Aydemir - Genişler - Hamurköy şimalinde Belgediği Eğret garbı - Ayvalı Şarkı - Sinanpaşa şarkında Si-nirli (Afyon garbında) hattına.

13 Temmuzda : Kürtköyü-Altıntaş Emet-Muratlar-Beyköy hattına geldiler.

— Altıntaş'a gelen fırka Cindağındaki ileri mevziimize taarruz etti, tardedildi.

Muratlar ve Beyköye gelen iki düşman fırkası Teperoglan geddiği Koroğlu kalası hattına yetişip gelmiş olan 12. K. O.-muza [4 Sv. L. ve 57 P. F.] taarruz ettiler. Akşama kadar muharebe oldu.

Bu mintakada tarafımızdan alınmış olan tedbirler

— 11 Temmuzda (o vakte kadar Erkânıharbiyei umumiye emrinde bulunan) 12. K. O. (4 Sv. L. ve 57 P. F.) Garp cebhesi emrine verildi.

— Alayunta 4. G. (dördüncü grup) ihtiyatı olan 7 P. F. sı 12 Temmuz akşamı hareket ve gece gündüz yürüyerek ve

Hasançal-Nasuhçal mevziinde cebhede bulunan 8. P. F. sı da aldığı emir üzerine topçuları ve yalnız bir piyade alayile Oyuktepeye geldiler ve her ikisi de 12. G. emrine girdiler.

Tetkik :

Her birliğin ihtiyatı, kaide olarak o birliğin açık olan yanında kademelî taşkın bulunmalıdır. IV. G. un sol yanı Nasuhçalıdır. Ve bu yan açık olduğu gibi düşman tarafından kuşatılmaya maruzdur. Bu sebeple 7 P. F. ni Nasuhçalı gerisinde kademele taşkın olarak konmuş olması lâzımdır.

Hareketin Devamı :

7. P. F. : Oyuktepede mevzide idi.

57. P. F. : Teperoglan tepelerinde mevzi aldı.

8. P. F. : Cenup yanda ihtiyata alındı.

4. Sv. L. : Köroğlu kalesinde idi.

13 Temmuz günü akşama ve gece yarısına kadar düşmanın bu fırkalara yaptığı taarruz durduruldu.

8. P. F. yerine 3. G. tan 4. P. F. getirildi ve Hasançal-Nasuhçal mevziini 13 temmuzda işgal etti.

14 Temmuz Harekâtı :

— Kürtköyündeki düşman fırkası Kulaksıza ilerliyerek 5. P. fırkamıza taarruz etti. topçu ateşimizle durdu.

— Altıntaştaki fırka Hasançala doğru ilerledi. Taarruz etmedi.

— **Emet, Muratlar, Boyköydeki üç Fırka :** Teperoglangedığı - Köroğlukalessi hattına ve bunun cenubuna, 12. Grubumuzun cenup yanını kuşatmak için sabahtan itibaren şiddetli taarruzlara başladılar.

Düşman çok faik idi. Düşmana geçen asıl muharebe hatlarımızı geri almak için piyadelerimiz birçok mukabil taarruzlar yaptılar.

Öğleden sonra düşman buradaki yanımızı kuşattığından 12. G. fırkaları: İkizoluk - Karka-Yağbasan hattına geriye alındı.

Bu muharebelerde 12. G. emrinde olan ve biri onbeşlik obüs olan beş bataryamız hiç mevzie girmemiş ve bir tek mermi dahi düşmana atmamıştır. Bu hiç bir zaman affolunmayacak bir hatadır.

İnönünden getirilen 3. P. F. sı ile Cindağındaki ileri mevziinden çekilen 2. Sv. F. sı 12. G. emrine iltihak ettiler.

Afyon mntakasından ilerleyen düşmanla mürettep fırkamız arasında bazı muharebeler oldu.

15 Temmuz Harekâtı :

5. P. F. sına taarruz eden düşman fırkası tardedildi.

— Hasançalı üzerinden 4. P. F. sı solyanına taarruz eden bir düşman fırkası asıl muharebe hattımıza girdi. Mukabil taarruzlarımıza rağmen Çavuşçiftliği üzerinden Ağaçlarköyüne kadar ilerledi. 4 üncü fırka kumandanı şehit ve erkânıharbî esir oldu. Başka bir düşman fırkası da Nasuhçala taarruza başladı.

— Bunun üzerine 12. G. emrindeki 3. K. P. F. ve 7. P. F. Makasalanı üzerinden Nasuhçala hareket ettirildi. Saat 5 sonrada bu fırkalar geldiler ve mukabil taarruza giriserek düşmanı asıl muharebe hattımızdan üç kilometre Cenuba kadar attılar. Fakat asıl muharebe hattından uzaklaştılar ve fena vadilere düştüler.

— Düşmanın üçüncü bir fırkası gruba doğru Erikli ve Ayrancıgedığı üzerinden Nasuhçalını mevzii kuşatmak üzere ileriledi. Ve tarafımızdan geri atılmış olan diğer iki fırkasıda bununla tevhide hareket ederek tekrar taarruza başladılar. Fırkalarımız asıl muharebe hatlarına çekilmeğe mecbur kaldılar. Gece muharebe devam etti.

Tetkik : 7 ve 3 üncü fırkalarımızın mukabil taarruzu asıl muharebe hattımızın üç kilo metre Cenubuna kadar uzağa devam ettirmeleri muvafık değildir. Çünkü bu anda müdafaanın henüz düşman taarruzlarını tart etmek safhasında idik. Bu safhada mukabil taarruzlar asıl muharebe hattımızı tekrar alıncaya kadar yapılır ve asıl muharebe hattının çok ilerisinde kıt'alarımız çıkmazlar. Yalnız bu hattın ateşle takip yapılır.

Hareketin devamı :

— Gödezbogazına ve Numanoluğa doğru 12. G. Cephesine karşı kuvvetli düşman kıt'aları ilerlediler.

— Afyona ilerleyen düşman fırkası orasını zaptetti.

15 Temmuz akşamı tarafımızdan alınan tedbirler :

— İnönündeki 23. P. F. nin ve V. G. deki muhafız taburu ile 19. Sv. A. nın dördüncü Grup emrine trenle nakline başlandı.

— **Garp cephesi kumandanı 15 temmuz akşamı erkânı harbiyei umumiye riyasetine aşağıdaki mühim raporu yazdı :**

1 — Ceryan eden harekât ile üsera ifadatına ve müşahedatı muhtelifeye göre düşman ordusunun açılması berveçhi atidir :

İki fırka Bursa Cephesinde, iki fırka Tavşanlı mıntaka-sında, bir fırka Kütahya karşısında, üç fırka dördüncü Gruba taarruzda, iki fırka on ikinci Gruba taarruzdadır. Bu defaki açılmasında geri hidematını muhafaza kaygusundan azade hareket eden düşmanın Afyonda ve Mendereste cem'an bir fırka bırakmadığı kabul edilirse on bir fırka ederki Yunan ordusunun Anadoludaki seyyar kuvvetide bandan ibarettir.

2 — Düşmanın plânı mevazii müstahzaraya çarpmaktan ictinap ile bütün orduyu Seyitgazi istikametinde sol yandan çevirmek ve sonra Nasuhçal - Kaltakdağı üzerinden yararlan kat'i surette mağlûp etmektir. Bugün Nasuhçal üzerinde ve dördüncü Grup Cephesinde vukubulan yarma hareketinde muvaffak olmamıştır. Ancak muharebe gergin ve kat'i safha-sındadır. Bu anda dördüncü Grup Cephesinde vaziyet şu merkezdedir.

Bir düşman fıkası beşinci Kafkas fırkası Cephesindeki faaliyetinden belki bir gece teşebbüsile bir muvaffakiyet arayacaktır. Diğer iki fırkasıda İsmih civarında ve Nasuhçal eteklerinde kıt'atımızın taarruzu karşısında yakın temastadır. Bazı taze düşman kıtaatı Erikli üzerinden Damlahya kadar ilerlemiş ve Nasuhçalıyı ihata etmişlerdir. Bu taze kıtaatın ehemmiyeti derkârdır.

Diğer tarafatan düşman Seyitgazi yoluna hâkim olup karşısında bulunan on ikinci Gruba karşıda iki fırka kuvvetele müsait bir vaziyette bulunmaktadır. Taarruza devam ederek 12 nci Gruba karşı netice araması tabiidir. Düşmanın hesabı dördüncü Grubun yanını yararlan atması ve on ikinci Grubuda ricata icbar ederek bütün geri muvasalâtının toplandığı Eskişehire ordu kısmı küllisinden daha evvel varmaktır. Düşmanın şimendifer muvasalâtına aynı zamanda hâkim olmak için yarın beşinci Grubada kat'i harekete geçmesi muhtemeldir. Bugün geç vakit dşman bu Cepheyede yasağı.

3 — Bu vaziyete karşı ittihaz eylediğim karar ve tertibat berveçhiatidir :

Evvelâ dördüncü Grubun muhaberesini mümkün olan taze kuvvetlerle beslemek ve neticei kat'ie aramaktır. Üçüncü Gruptan bir alay kuvvet bu gece gönderiyorum. Bir alayda Kütahyada ihtiyat hazırlıyorum. Bu alayların biri 41 ve biri 24ncü

fırkadandır. Saniyen on birinci fırkayı (İnönü mevziinde) sabaha kadar Eskişehirde toplayorum. Bununla 12 nci Grubu Seyitgazi istikametinde takviye etmek fikrindeyim. 12 nci Gruba muhafazai mevki etmesini emir ettim. Salisen Kütahya mıntakasında tezahur edecek kat'i muharebatıda cüzütam adetleri müsavi olduğu takdirde tadafüi ve taarruzî kabul edeceğim.

Garp Cephesi kumandanı

İsmet

Raporun mühim hükümleri şunlardır :

1 — Yunanlılar bu defa bütün kuvvetlerini meydan muharebesine getirmişlerdir.

2 — Tahkim ettiğimiz İnönü ve Kütahya - Nasuhçalı mevzilerine (Nasuhçalı - Hasançalı kısmı müstesna) kat'i neticeli taarruz yapmıyorlar. Bu mevzileri dolaşıyor. Açıkta ilerleyiyorlar.

3 — Cenup yanımızı (Türk ordusu kısmı küllisinden evvel Eskişehir - Beylikköprü demir yoluna varmak için) büyük mikyasta kuşatmaya çalışıyorlar.

4 — Düşmanın kat'i netice almak üzere taarruz ettiği : Nasuhçalda, bunun şarkında ve Seyitgazi istikametinde düşman faik kuvvetleri karşısında kâfi kuvvetimiz bulunmıyor.

5 — Ordu asıl mevziinde müdafaaya devam edecektir.

Tetkik :

1 — Yunanlılar Hasançal ile Numanoluk arasında 25-30 kilometre bir Cephede dört piyade fırkası ve bir süvari livası toplamışlardır. Beşinci fırkamız karşısındaki bir fırkalarıda lüzumunda bu dört fırkaya yardım edebilir. (Oldukça kuvvetli bir siklet mezkezi)

2 — Bizim bu mıntakada: 3. Kafkas. 57. 8. 7. 4 ncü piyade ve ikinci süvari fırkamızla dördüncü süvari livası vardır.

3 — İki piyade fırkamız Yunanın bir fırkasına ancak tekabül etse : Kat'i netice yeri olan bu mıntakada bize iki misli faikdrlar.

— Keza Kütahya şimalinde açık olan sahadada bir piyade (15. F.) ve iki süvari fırkasından ibaret V. Grubumuza karşıda iki piyade fırkalarile faik bir vaziyettedirler.

16 temmuz harekâtı :

— Sabah erkenden düşman iki fırka ile Nasuhçal tepe-

sine ve şarkına taarruza başladı. Aynı zamanda düşman Nasuhçalı 3 kilometre şarkından ve Makasalanı üzerinden şimale doğru ilerledi (Nasuhçalı bu suretle kuşatılmış oldu). Diğer bir düşman kuvvetli koluda Numanoluktan ilerledi.

Öğleden sonra saat 1 doğru Nasuhçal ve hasançaldaki 7, 3, 4 ncü farkalarımız asıl mevzilerini tahliye ederek şimale Akoluk istikametine doğru çekilmeğe mecbur kaldılar. Çekürlerden gönderilen bir alaydan yalnız bir tabur öğleden sonra gelmiş isede bunun faidesi görülmedi.

— Bu vaziyet üzerine Garp cephesi kumandanlığı **ordunun asıl mevziden çekilmesine ait ön emri verdi:**

«Dördüncü Grup cephesinde düşman mevzümüzü işgal etti. Seyitgazi istikametinde ilerleyen düşmanı tevkife çalışıyoruz. Üçüncü Grubun bu gece Sabuncupınar mevkiinde yürüyüşe geçmesi iktiza edecektir. Birinbi Grup sıklet merkezini ve bütün tekerlekli vesaitini yarın sabaha kadar Porya civarında bulunduracaktır. Beşinci Grup... Kütahya şimalindeki muharebesini intaç edecektir. Akşam ayrıca emir verilecektir.»

17 Temmuzda ordu çekilmeğe devam etmiş ve 18 Temmuzda şu müdafaa hattını tutmuştur.

I. G. : Beşkardaş - Çukurhisar mıntakasında.

III. G. : Olukçayır sırtlarında.

IV. G. : Çilhanedağı sırtlarında.

XII. G. : Ilgaz boğazında ve Seyitgazi cenubunda.

V. G. Süvari (3. 14. 4. SV. F.) : Seyitgazi mıntakasına harekette.

18, 19 Temmuz günlerinde vukua gelen muharebelerde garp cephesi tekrar geri çekilmeğe mecbur oldu.

20 Temmuzda ordu:

Bozdağ - Gökdere - Süveysköy - Sultantepe - Sarısongurlu - Tahtahbaba - Sarıbaba - Seyitgazi hattında kat'i neticeli bir muharebeyi kabule hazırlandı ve Gruplara müdafaa mıntakaları ve bunların tahkimleri emredildi. 20 Temmuzda bu hatta bazı muharebeler oldu.

21 Temmuz harekâtı :

Bu gün Garp cephesi tek mil cephede düşmana taarruz etti. Tarruz bidayette Eskişehir istikametinde muvaffak ol-

du ise de kendini toplayarak tekrar mukabil taarruz yapan düşman karşısında ordu geri çekilmeğe mecbur kaldı.

21 Temmuz saat 9 dan sonra **Atatürk** Devletreisi sıfatile Garp cephesi kumandanlığına :

Sol yandaki vaziyetin gayet mühim olduğu: ve eğer cephede muvaffakiyetli bir netice olmamışsa ordunun **çekilmesi** ve şayet muvaffak olmuşsa derhal Seyitgazi vaziyetinin tashihi lâzım geldiğini bildirdiler.

Garpcephesi kumandanı 21 Temmuz gecesi ordunun:

Pomaklar - Mahmudiye - Çifteler hattına geriye alınmasına karar verdi ve gece yarısından sonra bu hareket başladı.

Garp cephesi kumandanlığı 21 Temmuz 921 akşamı Erkânı harbiyei umumiye riyasetine yazdığı mufassal raporda: Ordunun Pomaklar - Alpu - Mahmudiye hattında kat'i bir muharebeye girişmeyeceğini, ordunun beş on gün zarfında tanzimi fırsatını temin edecek bir sahaya meselâ Sakarya gerisine kadar çekilmesini bildirdi

Erkânı harbiyei umumiye riyaseti verdiği cevapta:

Ordunun Sakarya gerisine çekilmesine muvafakat etti.

25 Temmuz da ordu Sakarya şarkına tamamen çekildi.

*
**

Bu muharebenin genel Tetkiki:

a — Yunanlılar kuşatmada muvaffak olamadılar. Sebepleri:

— Türk çekilme sevkülceys yolu Yunanlıların kuşatmak istedikleri yana çok uzaktı.

— Kuşatma kolu 15, 16 Temmuz günlerini Hasaçal - Nasuhçal hattına yarma tarruzu yapmakla geçirdi. Halbuki Nasuhçal şarkından durmaksızın doğruca şimale ilerlemeleri lâzımdı.

— — Kuşatma kolu şimale ilerliyeceğine, Seyitgazi istikametinde şimali şarkiye yürüdü. Yolu uzattı, vakit geçirdi.

— Bir fırkanın Afyona taarruz edüp orada kalması ve keza bir fırkanın Kütakya karşısında muattal bırakılması doğru değildi. Bu iki fırkayı da kuşatma koluna ilhak ederek cenup yanımızda 6 : 7 fırkalık çok kuvvetli bir sıklet merkezi teşkil etmek mümkün ve lâzım idi.

b) Bursa Grubunun iki fırkasının İnönü mevzii karşısında muattal bırakılması doğru değildi. Bu iki fırkadan birini mevziin cenup yanına kaydırmak ve Atranostan gelen öteki

iki fırka ile müstereken Kandilli ve Kütahya arasındaki boşluktan süratle ilerlemek lâzım idi.

— Yunanlılar ordumuzu kuşatmaya muvaffak olmadıklarından; takip te yapamadılar

c) Müdafa:

1) Müdafa mevzilerinin çok çıkıntılı ve girintili olması cepheyi uzunlaştırır. Uzun cephelerin mudafası ise : Çok kuvvet ister.

2 — Yanların, bilhassa açık ve mütearrız tarafından kuşatılmağa maruz olan yanların : Asıl muharebe hattımızın geçtiği umumî hizanın çok ilerisine çıkarılması bunların münferiden sukutunu mucip olur; bu umumî hizanın çok gerisine kırılması (büyük mikyasta koltuk teşkil etmesi) umumî hizada kalan kuvvetlerimizin kuşatılmasına sebep olur.

3 — Müdafaada fırka, kolordu, ordu (her birliğin) ihtiyatı açık ve kuşatılmaya maruz yan gerisinde kademeli taşkın bulunmalıdır. Çünkü mütearrızda, taarruz kaidesine tevfi kan muvaffakiyeti açık yanı kuşatmada arayacak ve sıklet merkezini buraya doğrultacaktır.

4 — Bilhassa uzun Cepheleri müdafaada kıt'atı çok müteharrik kullanmalı (kuvvetleri lüzumlu yerlere derhal kaydıрмаğa her zaman hazır bulunmalı.)

5 — Hareket harbında yapılan müdafaalarda (mevzii harbında olduğu gibi) asıl müdafa mevziinden başka gerilerde behemehal bir kaç müdafa mevzii keşf edilmeli ve seçilmelidir. Vakit varsa kumanda heyetleri bunları görmeli ve üzerlerinde tatbikat yapmalıdır.

6 — Müdafa mevzileri (tahkim edilmiş olsunlar olmasınlar) düşman bunlara taarruz ederse mevcut kuvvetlerle müdafa edilirler. Eğer düşman mevzileri dolaşır veyahut tahkim etmediğimiz sahalardan ilerlerse mevzileri ve tahkimatı (ne kadar kuvvetli olursa olsunlar) hemen bırakarak yahut lüzumunda çok az kuvvetlerle tutarak, **asıl kuvvetlerle** dolaşan veyahut başka istikametlerden ilerleyen düşman karşısına gitmelidir. Muharebenin sevk ve idaresinde tahkimata bağlanmamalı. Bu tahkimat hiç yokmuş gibi serbest hareket etmelidir.

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

Türkler	Yunanlılar
P. 40000	P. 88000
Sv. 4500	Sv. 1200
Top 177	Top. 300

Meydan muharebesi arazisinin kısaca tetkiki :

Meydan muharebesi arazisi : Sakarya nehri şarkında ve Ankarasuyu ile Göğsü - Yayı arasında.

Meydan muharebesi arazinin şimal yanı : Sincanlıdan itibaren Ankara ve Porsuk sularının şimali dağlıktır. Ankara suyunun şimalinde Abdusselâm dağı, göklerdeki kiledağı ve Cenubunda Çiledağı ve Porsuk suyunun şimalinde Mihalcıkdağı, Kartaldağı ve Eskişehir şimalinde Bozdağı vardır.

Ankara suyunun Sakaryaya döküldüğü yerden Eskişehir Şimali Garbisine kadar **Sakarya mecrası** dik, keskin yamaçlı olan bu dağlar arasından geçmektedir.

Porsuk vadisinden Mihalcık - Mihalcık köprüsü Bepazarı - Ayaş - Abdusselâm dağı üzerinden Ankaraya giden **tek yol** bu dağlar arasından geçer.

Hülâsa : Meydan muharebesi arazisinin şimal yanı bu dağlarla birlikte Sakaryaya dayalıdır.

Meydan muharebesi arazisinin Cenup yanı : Bu yanın Cenup ve Cenubu şarkisinde yazın bir çöl gibi olan geniş ve uzun **Cihanbeyli ovası** vardır.

Meydan muharebesi arazisinin Cephesi : Cephe ilerisinde Sakarya nehri vardır. Nehrin mecerası derin isede çok dardır ve köprü kurmağa ve geçilmeye elverişlidir. Mecranın şark sahilinde müdafa mevziinin asıl muharebe hattının geçirilebileceği, sırtlar meceraya 6 : 10 kilometre uzaktadır. Bu yüzden mecerayı asıl müdafa mevziinden ağır makineli tüfek ateşleriyle ve hatta müessir topçu ateşleriyle dömeğe imkân yoktur. Bu sebeble Sakarya şarkındaki bir müdafa ordusu Sakarya mecerasını mütearrıza karşı tabii bir mani olarak kullanamaz. Netekim Türk ordusu asıl muharebe hattını Sakarya mecrasının 6 : 10 kilometre şarkında tesise mecbur olmuş, mecrayı müessir ateş altında tutamamış ve Yunan ordusu Sakarya nehrini kolayca geçebilmiştir.

Sakarya Garbındaki Bozdağ ve Günyüzü dağ- larının tesirleri :

a) Bozdağ ve günyüzü dağlarile porsuk şimalindeki dağ-
lar; porsuk vadisi boyunca şarka ilerileyecek bir taarruz
ordusunun harekât sahasını daraltırlar.

b) **Ve bu ordu :** Bozdağ ve Günyüzü dağlarının Cenu-
bunda Cihanbeyli ovasına inmez ise Sakaryaya yalnız Cephe
taarruzu yapmak mecburiyetinde kalır.

c) Böyle bir ordu Sakarya mevziini Cenuptan kuşatmak
isterse Cihanbeyli ovasına inmeğe mecbur kalır.

Bu halde ise : (Bozdağ ile Günyüzü dağları) :

d) Porsuk vadisinden ilerileyecek (Cephe taarruzu yap-
cak) kol ile Cihanbeyli ovasından ilerileyecek (kuşatma taar-
ruzu yapacak) kol arasında bulunması iktiza eden **münasip**
aralığı ziyadeleştirirler.

e) Bu iki kolun birbirile irtibatını, hareketlerini birleştir-
melerini (müşterek faaliyet yapmalarını) güçleştirirler.

f) Sakarya şarkına ilerileyecek bir ordu ikmal işlerini
Eskişehir - Beylikköprü demiryoluna istinat ettireceğinden
Cihanbeyliden ilerileyecek kuşatma kolunun ikmal işlerinin
Bozdağ ve Günyüzü dağları üzerinden yapılması ve güçlülere
uğraması mecburiyeti vardır.

g) **Bozdağ ve Günyüzü dağlarının faidesi :** Müte-
arrız ordunun harekâtını kısmen örtmesidir. Halbuki Cihan
beylide kuvvetli süvarisi olan bir müdafaa ordusuna karşı bu
örtününde kıymeti yoktur.

* *

Eskişehir civarından ilerileyecek bir ordunun sevkölceys
yürüyüş hedefi olan **Ankaranın** Sakarya meydan muharebesi
arazisinin şimal yanının bile çok şimalinde bulunmasının ta-
arruz ordusunun harekâtına tesirleri :

a) Taarruz ordusu demiryolu boyunca ilerilerse Sakarya
müdafaa mevziini ortasından yararlanarak geçmek mecburiyetindedir.

b) **En Cenupta Cihanbeyliden ilerilerse :** Göksu
hizasına gelince Ankaraya gitmek için yine şimale dönmeğe
ve binaenaleyh müdafaa mevziine (hiç olmaz ise mevziin
cenup cephesine) taarruz etmek mecburiyetindedir. İsteddiği
kadar şarka kayamaz.

Hülâsa : Yunan ordusu ; Porsuk vadisi boyunca ve

Cihaubeyliden (yani mahdut iki istikametten) ilerilemeğe ve
sonra tekrar şimale dönmeğe mecburdu. Onun bu mecburiyeti :

— Sakarya şarkındaki müdafaa ordusunun bu iki istika-
meti tamamen kapayacak surette **toplu bulunmasını** temin
eder ki buda müdafaa ordusunun muharebeyi kazanmasıaa
en büyük âmildir.

**Taarruz ordusunun harekâtının mahdut olma-
sına mukabil müdafaa ordusu :** Harekâtında çok ser-
bestir. Çünkü taarruz ordusu müdafaa ordusunun ne şimal
ne nede Cenup yanını kuşatamayıp bir imha muharebesi
yapamaz. Sebepleri :

a) Müdafaa ordusunun şimal yanını kuşatılamaz. Dağlara
ve Sakaryaya dayalıdır. Düşman kuşatma kolu şimalden
gelse ve Beylikköprü - Ankara demiryolunu elde etse bile :
Türk ordusu şarka doğru Kızılıрмаğa çekilmekte serbettir.
Çekilmesine mani olacak ve taarruz ordusunun bir imha mu-
harebesi yapmasını temin edecek (geçilmesi mümkün olma-
yan) bir zemin arızası yoktur.

b) Müdafa ordusunun Cenup yanını yine kuşatılamaz.Çünk:

— Türk ordusunun çekilme istikameti olan Ankara bu
yana çok uzaktır ve çok şimaldedir.

**İşte bu çekilme yolunun çok uzakta olmasın-
dan :** Hakikatta Yunan ordusu Türk Cenup (sol) yanını 25-
kilometre geriye sürdüğü halde kuşatmada muvaffak olama-
mıştır. Ve daha sürmüş olsaydı bile yine kuşatmada muvaf-
fak olamayacaktı. Ve işte yine bu hakikat dolayındırki Türk
ordusu kumanda heyeti aliyesi: Cenup yanının bu kadar geriye
sürülmüş olmasına rağmen ordunun kuşatılmış olduğu tehlikesi-
ni hiçbir zaman his etmemiş ve müdafaada sebat göstermiştir.

Halbuki büyük taarruzumuzda daha ilk günde ve ilk
müdafaa mevzilerinin düşmesini müteakip Yunan ordusu çe-
kilme yolu alınmış ve Yunan ordusu çekilmemiştir.

* *

Harp vaziyeti (sayı - 10) 13 - Ağustos - 1921

Türk Yunan orduları vaziyetleri Sahife 64 ve 65 deki birinci
halde yazılmış olduğu gibidir.

Vazife : Sakarya şarkındaki Türk ordusuna taarruz
etmek kararını vermiş olan Yunan ordusunun taarruz plânı
nasıl olmalıdır ?

Cevap :

1 — Yunan ordusunun sevkölceys taarruz hedefi, doğrudan doğruya, Türk ordusudur.

2 — Meydan muharebesi Sakarya şarkında vuku bulacaktır.

3 — Meydan muharebesinde taarruzun sevk ve idaresi :

Türk ordusu Beylikköprü - Ankara demiryolu iki tarafında ve cephesi önünde Sakarya nehri olmak üzere toplanmıştır.

Yunan ordusu: En kısa ve kestirme olarak Mihaliçcik-Mihaliçcik köprüsü - Beypazarı - Ayaş üzerinden Ankaraya yürür ise Türk ordusunun şimal yanının kuşatır, onun Ankara ile irtibatını keser ve onu şark veya cenuba atar. Ancak bu istikamet çok dağlıktır. Ordunun büyük kısmının hareketine müsait değildir.

Yunan ordusu kuşatma kolu Sincanlı civarına ve demiryoluna varsa bile Türk ordusu serbestce şarka, Kızılırmığa çekilebileceğinden Türk ordusu kuşatılıp imha edilemez.

Türk ordusunun cenup yanını kuşatmak;

— Kuşatma kolunun Cihanbeyli ovasına inmesi zarureti vardır. Bunun mahzurları:

— Kuşatma kolu çok dolaşacaktır.

— Kuşatma kolunun ikmal işleri çok güçlüklerle ve gecikmelere uğrayacaktır.

— Türk ordusu çekilme istikameti olan Ankara şimalde ve çok uzakta olduğundan Türk ordusunun cenup yanı kuşatılmayacak ve yine bir imha muharebesi yapılmıyacaktır.

— Cihanbeyliden geçilerek Göksu şimalinde Türk ordusuna taarruz edilirse : Bu sahadaki sular şarktan garba doğru Sakaryaya aktıklarından cenuptan şimale yapılacak Yunan taarruzunda Türk ordusu birbiri arkasında bir çok müdafaa mevzileri bulacaktır. (Adım adım müdafaa imkânı vardır) .

Harp kaidesi: «Düşmanın iki yanı dayalı ise yahut başka sebeplerden dolayı kuşatma mümkün değilse cephe taarruzu yapılmalıdır.»

Bu vaziyette Türk ordusunu kuşatarak bir imha muharebesi yapmak imkânı olmadığından Yunan ordusu; cephe taarruzu yapılmalıdır.

Cephe taarruzunun nasıl yapılacağını tetkik:

— Yunan ordusunun kuvveti on piyade fırkası ve bir süvari livanıdır.

İki piyade fırkası ihtiyata ayrıldığı halde sekiz piyade fırkasına verilecek taarruz şeridi (taarruz cephesi) en çok 40 kilometre olacaktır.

Kavuncu köprüsünden Ankara suyuna kadar (haritada müsellim şimaline kadar) olan saha 40 kilometre kadardır, ki Yunan ordusu taarruz şeridi de bu kadar olabilir.

Bu cephe taarruzunun muvafık hareket olacağının sebepleri:

Cephe taarruz mıntakasının şimal yanında Ankara suyu vardır, ki bunun şimali dağlık olduğundan Türk ordusunun büyük mikyasta bu yandan bir hareket yapması mümkün değildir.

Kavuncu köprüsü Cenubugarbisindeki Bozdağda Türklerin bu yandan mukabil bir harekette bulunmalarına manidir.

Cephe taarruzuna beylik köprü, Ankara demiryolu yakındır. Çabuk ele geçirilebilir ve Türk ordusu demiryolunun şarkına atılarak Ankara ile irtibatı kesilir .

—Şabanözü, müsellim, ve şimalinde Çiledağı elde edildikten sonra Şarka atılacak Türk ordusu için emniyetli ve devamlı müdafaa mevzileri yoktur.

—Yunan ordusu için ikmal işlerini Eskişehir - Beylik köprü demiryoluna göre tanzim etmek kolaydır.

Gerçi bu türlü cephe taarruzunda da Türk ordusunu (kuşatılmadığından dolayı) imha etmek imkânı yoktur.

Yunan ordusu: Siklet merkezi Şimal yanında olmak üzere Kavuncu köprüsü ile Ankara suyu arasında cephe taarruzu yapmalı ve ilk hedef olarak Ankaraya giden demiryolunun Garbındaki Çile dağı ve bu demiryolunu zaptetmelidir.

Türkiye Büyük Ulus Kurultayının yaptığı kanun ile Kurultay reisi **Ata Türk, Türk ordusu başkumandanı** oldular.

Eskişehir - Kütahya muharebesinin cereyanı esnasında Maraş mıntakasındaki 5 ve 9 uncu fırkalardan mürekkep ikinci kol ordunun Akşehir civarına celbine başlanmış ve kol ordu burada toplanmıştır.

Merkez ordusu mıntakasından da 47, 48 inci alaylarla 18 inci fırka Sakaryada Garp cephesine getirildi.

Harp vaziyeti: (Sayı - 11.) 12 - Ağustos - 921

Garp cephesi Sakarya şarkına çekilmiştir. Kocaeli grubu Lefke ve civarında bulunuyor Maraştan getirilen ikinci kolordu (5 ve 9uncu fırkalar Akşehirde henüz toplanmıştır.

Vazife: Yunan ordusunun muhtemel taarruzuna karşı Kocaeli Grubunu ve ikinci kol orduyu nerede nasıl kullanmalıdır?

Vazifenin kısaca halli: Türk ordusunun asıl kuvvetini teşkil eden Garp cephesi Sakarya şarkında toplanmıştır ve kat'i neticeli müdafaa meydan muharebesini burada yapacaktır. Kat'i neticeli meydan muharebesine eldeki kuvvetlerin hepsini toplamak kaide olduğundan Kocaeli grubunu (mürettep kol orduyu) Garp cephesinin Şimal yanına (Beypazarı - Mihaliçcik köprüsü mıntakasına), Akşehirdeki ikinci kolorduyuda Cenup yanına (İnler Katrancı mıntakasına) getirmek lâzımdır.

* *

Tetkik: Akşehirdeki ikinci kol ordunun Afyona taarruz etmesi, yahut Yunan ordusu Cihanbeyli ovasında şarka ilerlerken bunun cenup yanına taarruz etmesi **münferiden ezilmesini** ve bozgunluğunu mucip olur.

* *

Bilgi

Müdafaada en büyük kaide: Müdafaa ordusu Cephesini, mütearrız ordunun taarruz Cephesi; ve müdafaa ordusu siklet merkezini, mütearrız ordusu taarruz siklet merkezi karşısında her zaman hazır bulundurmaktır.

«Kuvvetleri çarçabuk lâzımgelen yerlere kaydırmak imkânı daima hazırlanmalıdır». Fıkrası bu kaidenin nasıl tatbik ve icra edileceğini bildirmektedir.

Sakarya meydan muharebesinde Türk ordusu yüksek sevk ve idare makamı, Türk ordusu müdafaa Cephesini, Yunan ordusu taarruz Cephesi; ve Türk ordusu müdafaa siklet merkezini, Yunan ordusu taarruz siklet merkezi karşısında her zaman, büyük bir sevk ve idare maharetile hazır bulundurmıştır.

Tetkik ve Yunan ordusu ileri harekâtı

Birinci hal: 14 - Ağustos - 921 sabahına kadar Yunan ve Türk orduları vaziyetleri şöyle idi :

Yunan ordusu :

II. K. O : Seyitgazi mıntakasında.

III. K. O : Eskişehir şarkında.

I. K. O : Eskişehir civarında.

Yunan ordusu konuş vaziyetinde siklet merkezi Eskişehir-Beylikköprü demiryolu istikametindedir.

Buna karşı Türk ordusu :

İhtiyat grubu (iki fırka) : Sincanlı civarında. (Ankara cenubunda)

III. Grup (dört fırka) : Ankarasuyu ile Beylikköprü arasında.

XII. Grup (dört fırka) : Beylikköprü - Polath demiryolile Hacımüşlu arasında.

II. Grup (beş fırka) : On ikinci grubun şarkında.

I. Grup (bir piyade ve bir süvari fırkası) : Sakarya Garbında düşmanla muharebe temasında.

Süvari grubu ve süvari fırkaları : Aziziye etrafında düşman cenup yanile temasta.

Hülâsa : Türk ordusu Beylikköprü - Ankara demiryolu iki tarafında toplu; Cephesi Garba, Yunan ordusu taarruz Cephesine karşı; siklet merkezi, Yunan ordusu siklet merkezinin bulunduğu Beylikköprü istikametindedir.

İkinci hal :

14 - Ağustos - 921 sabahı şarka doğru ileri yürüyüşe geçmiş olan Yunan ordusu 17 - Ağustosta kol başlarile :

Mihaliçcik - Ömerler - Demirci - Hamamkarahisar - Fettah oğluköprüsü - Çiftlik Garbî hattına gelmiştir.

Yani Yunan ordusu Cihanbeyli ovasına büyük kuvvetlerle inmektedir. Sakarya Şarkındaki Türk ordusunun Cenup (sol) yanını büyük mikyasta kuşatmak teşebbüsündedir.

Buna karşı Türk ordusu :

Türk ordusu Cenup yanı Hacımüşludan şarkı cenubiye Soğucalı ve Sapancalıya alınmıştır (Yunan kuşatma teşebbüsüne karşı) İnci grup Sakarya garbindan Sakarya şarkına getirilmiştir

Mürettep kolordu : Kocaelinden hareketle Mihaliçcik köprüsüne yaklaşmaktadır.

II. Kolordu : Akşehirden hareketle Türktacı şarkına gelmiştir.

Süvari grubu ve süvari fırkaları : Çiftlik şarkında düşman Cenup (hareket) yanile muharebe temasında.

Hülâsa : Türk ordusu kat'i netice yeri olan Sakarya meydan muharebesine hem bütün kuvvetlerini topluyor; hemde Cenup yanını şarkı cenubiye (Yunan kuşatmasına karşı) uzatıyor.

Üçüncü hal : (Sakarya haritasına bakılsın).

22 - Ağustosta Yunan ordusu vaziyeti.

11ci fırka : Porsuğun Sakaryaya döküldüğü yerden Mihalicikköprüsüne kadar Sakaryaya karşı geniş bir cephe almıştır.

7 inci fırka : Beylikköprü garbında geniş bir Cephe.

III. K. O. : 3, 10 ncu fırkalarla Beşköprü- Gökbayır hattında.

I. K. O. : 2, 1, 12 inci fırkalarla Kürttacı- Kokat (hariç) hattında.

II. K. O. : 13, 5, 9 uncu fırkalarla Kokat-Emirler hattında.

Süvari lıvası : Cenup yanda.

Bu halde Yunan ordusu büyük kısmile (sekiz fırka ile) Cihanbeyli ovasından ilerlemektedir.

Buna karşı 22 Ağustosta Türk ordusu :

Cenup yanını Kaltakhya kadar şarkı cenubiye almış ve bu yan gerisinde iki grup toplamıştır.

Dördüncü hâl :

23 Ağustos Yunan ordusu :

Beylikköprü şimalindeki Cephesi sabit kalmak üzere,

III. K. O. : Etrek - Ilıca hattına;

I. K. O. : İnler Katrancı- Tanburoğlu- Mangaldağı hattına;

II. K. O. : Sinanlı - Sovanlı civarına vasil olmuştur.

Buna karşı 23 Ağustosta Türk ordusu :

Cenup yanını Yaycıya kadar cenubu şarkıya uzatmıştır.

* *

Tetkik :

a) Türk Cenup (sol) yanını kuşatmak için mütemadiyen şarka doğru kuvvetlerini kaydıran Yunan taarruz Cephesi karşısında Türk ordusu başkumandanlığı da kuvvetlerini lüzumu veçhile kaydırarak her günkü taarruz Cephesi karşısında çok uygun bir müdafaa Cephesi teşkil etmiş ve düşmanın büyük mikyastaki kuşatmasını daha başlamada hiçliğe uğratmıştır.

Birinci hâl ile dördüncü hâl mukayese edilirse :

Ankara suyle Hacımuslu arasında Cephesi Garba ve Sakarya nehrine karşı olan Türk ordusu: (Ankara suyu ile Yıldız arasındaki Cephe Garba karşı sabit olmak üzere). son halde :

Hemen Cenuba karşı Cephe tebdil etmiştir ki harp tarihinde pek nadir bulunur bir sevkı idare mehareti ve kurdretidir.

b) Yunan ordusu Beylikköprü Şimalinden Sovanlı şarkına

kadar 90 kilometrelik pek geniş bir taarruz Cephesinde yayılmıştır. Yunan ordusu on piyade fırkasından ibarettir. Bir piyade fırkasına talimname mucibince taarruzda 3:4 kilometrelik bir Cephe verilebilir. Buna göre (ihtiyata ayrılacak fırkalarda taarruz Cephesi verildiğini kabul ettiğimiz halde) on fırkanın taarruz Cephesi 40 kilometre ancak olabilir.

c) En son vaziyette görüldüğü üzere Yunan ordusu başkumandanlığı kuvvetli ve çok toplu bir taarruz siklet merkezi teşkil edememiştir.

* *

24 Ağustos harekâtı :

— Düşman Porsuk şimalinde Sakarya mecrasına karşı tahkimat başladı.

23 : 24 gecesi 7 inci F. dan bir düşman alayı Beylikköprüden Şarka geçti. 41 nci P. F. dan burada bulunan bir taburumuz geri çekildi. Gündüz yaptığımız mukabil taarruzla bu alay biraz geri atıldı. Fakat Beylikköprü şarkındaki Alcak tepeliklerde tutunup kaldı.

— **Düşmanın üçüncü fırkası :** Saat 17,30 da ilerleyerek Etrek köyü şimal ve şimal şarkisindeki sırtları (ertesi gün yapacağı taarruzda hazırlık mevzii olmak üzere) işgal etti.

— **Düşmanın onuncu fırkası :** Ilıca - İnler katrancı hattına taarruz etti. Yalnız ileri arazimizi aldı.

— 23 Ağustosda düşman tarafından alınan Mangal dağı yüksekliği dolayısıyla müdafaa mevziimizin içine hakim idi. Bunu geri almak için yaptığımız mukabil taarruz muvaffakiyetsizliğe uğradı.

24 Ağustos akşamı 25 Ağustos için aldığımız tedbirler :

— 57 ve 23 üncü fırkalar (Yamak) civarına ordu ihtiyatı olarak alındı.

— Yalnız birinci grubun asıl muharebe hattı biraz geride Gökgez cenubu - Katrancı - Kaltaklı hattına alındı.

25 Ağustos harekâtı :

— Bu gün Beylikköprü şimalindeki Çekirdeksizden Yaycıköyü şarkına kadar 90 kilometrelik geniş bir cephede meydan muharebesi başladı.

— Öğleden itibaren **iki düşman fırkası :** (7 ve 11 inci fırkalar) /Beylik köprü şarkından taarruza geçtiler. Bizim 1 ve

11 inci fırkalarımızın mukabil taarruzlarla muharebe akşama kadar şiddetle sürdü. Düşman yalnız ileri arazilerimizi alabildi.

— **Üçüncü düşman fırkası:** Yıldız taarruz etti ve aldı. Tarlabayırına yaptığı taarruzu kırıldı.

— **Birinci düşman kolordusu:** Bir fırka ile 15 ncı fırkamıza, bir fırkadan fazla bir kuvvetle Bahçecik ve Kanlıgöl istikametinde ikinci grubumuza taarruz etti ve Türbetepeyi alarak ilerlemeye başladı. İhtiyattaki 3, 7, 57 ncı fırkalarla yaptığımız mukabil taarruzda bu tepayı geri aldık. Daha sonra Türbetepe yine düşmana geçti.

— **Düşmanın ikinci kolordusunun** iki fırka ile Mangaldağı şimali şarkisinde ve Sinanlı şimalinden yaptığı taarruzları birinci grubumuz kırdı.

* *

Tetkik:

a) Yunan ordusu taarruzu birbirinden çok ayrı gruplar halinde yapıyor. Grupla şunlardır:

Beylikkökrü şarkında. Yıldız etrafında, İlca civarında, Türbetepe ve Bahçecikte, ve bizim birinci grubumuza karşı.

Taarruzun böyle parça parça yapılması muvaffakiyet vermez.

B) Taarruz cephesinin hemen hiç bir yerinde kat'i neticeyi alacak bir siklet merkezi yoktur.

26 Ağustos harekâtı:

— Demiryolu iki tarafında **iki düşman fırkasının** taarruzları akşama kadar sürdü. Buradaki fırkalarımız: Çekirdeksiz - Ezineli - İnciler - 910 Velibaba tepesi asıl muharebe hattına alındı, Karailyas tepeleri düşmana geçti.

— **Üçüncü düşman fırkası:** Şarka kayarak 61 inci fırkamıza taarruz etti. Akşama kadar süren kanlı muharebede düşman İlca Garbına atıldı. 5 inci fırkamıza yapılan taarruzda kırıldı.

— **Düşman iki, üç fırka ile** (10 uncu fırka ve birinci kolordusu ile) İlca ile Kanlıgöl arasında ikinci ve üçüncü gruplarımıza yaptığı taarruzda bazı noktaları aldı. Fakat taarruzu durduruldu.

— **İkinci düşman kolordusu:** Kanlıgöl şarkında taarruz etti. Akşama kadar süren muharebede düşman oldukça muvaffak oldu.

26 Ağustos akşamı 27 ağustos için aldığımız tedbirler:

— **Asıl muharebe hattımız Balıkhisar Şimali Gökgöz kenarı - Yamak - Dikilitaş - Soğucalı cenubu - Doydemir hattına** geri alındı.

— Yedinci fırkamız birinci grup emrine gönderildi.

— 41 ve 11 inci fırkalardan teşkil edilen 12 inci Gurup Polatlıda toplatılarak sol yana hareket ettirildi.

— Süvari beşinci Gurubun (4. Sv. L. ve 14 Sv. F.) muharebe meydanının sol yanına yaklaşması emir edildi.

27 Ağustos harekâtı:

— Demiryolu iki tarafındaki düşman taarruzları kırıldı.

— Yıldız ile Sapanca arasında dördüncü grup cephesine düşmanın iki fırka ile yaptığı taarruz da kırıldı. Bir bataryası topçu ateşlerimizle tahrip edildi.

— İkinci ve üçüncü gruplarımıza karşı düşman bir hareket yapmadı.

— Şerefli - Gökgöz mıntakasına üç fırkadan fazla bir kuvvetle düşmanın yaptığı şiddetli taarruz kırıldı. Gecede muharebe devam etti. Düşman bir az arazi kazandı.

Bu gün **Başkumandan Atatürk** Haymane mıntakasına hareketle vaziyeti yakından tetkik ve icap eden emirleri yerinde verdiler.

27 Ağustos akşamı 28 için aldığımız tedbirler:

— Haymanaya gelmiş olan 12 inci gurup hemen Gökgöz istikametine yürütüldü.

— Birinci süvari fırkamız Ankara suyu şimalinden alınarak 3 üncü G. cephesine yollandı.

28 Ağustos harekâtı:

— Demiryolu boyunca düşman iki fırkasile taarruza devam etti. Taarruzları kırıldı. Yalnız beş tepeleri zaptedebildi.

— Yıldız-Sapanca hattından iki fırka ile dördüncü gruba, ve dikili taş istikametinde bir fırka ile üçüncü gruba düşmanın yaptığı taarruzlar kırıldı.

— 27: 28 gecesi Şerefli şarkında düşmanın yapmağa başladığı taarruzu 28 akşamına kadar şiddetle sürdü. Dördüncü fırkamız düşman taarruzlarını kırdı. 24 cü fırkamız öğleden sonra mevziini terkett. Yerine 7 inci fırka konuldu. 5 inci fırka da bunun solunda muharebeye girdi. Saat 17,15 de dördüncü fırkamız gerideki mevzie çekilmeğe mecbur oldu.

28 Ağustos akşamı 29 için alınan tedbirler:

— Birinci grup cephesi kısmen geri çekildi.

— Çalışa yetişmiş olan 12 inci grup ile birinci gurup cephesi bu ikisi arasında (12 inci grup solda olmak üzere) taksim edildi.

29 Ağustos harekâtı :

— Beylikköprü şarkında bir hareket olmadı.
— Yıldız— Sapanca hattında düşmanın iki fırka ile yaptığı taarruzda 61 nci fırkanın sol yanına düşman girdi. Akşama doğru 5 inci fırkamız Cephesini düşman yardı ve bu fırka iki kilometre şimaldeki sırtlara alındı.
— Sapanca, Dikilitaş arasına iki fırkadan fazla bir kuvvetle düşmanın yaptığı taarruzlar akşama kadar mukabil taarruzları mızla kırıldı. Yalnız 57 inci fırkamız üç kilometre şimaldeki mevziine çekildi.

— Birinci süvari fırkamız akşam üzeri 3 cü grup cephesine yetişti.

— Şerefli şarkındaki düşman taarruzu bir az arazi kazandı.

29 Ağustos akşamı 30 için alınan tedbirler :

Asıl muharebe hattımızı : Totak şarkı - Totak - Kızılkoyunlar - Eskiçalış - Sarıhalil - Karsakcenubu - Adatepe Kartaltepe - Üçpınar - Duatpe hattına aldık.

30 Ağustos harekâtı :

— Demiryolu boyunca düşman taarruzları kırıldı.
— Dördüncü gruba taarruz eden düşman biraz arazi kazandı fakat durduruldu.
— Çalış istikametinde ilerleyen iki düşman fırkası taarruzları kırıldı.

— Akşama doğru düşman 3 ve 4 üncü gruplarımız arasından kuvvetlerini Çaldağına doğru şimale hareket ettirdi.

30 Akşamı 31 için alınan tedbirler :

— **Asıl muharebe hattımızı:** Çalış şark ve şimal kenarı - Kızılkoyunlar - Çaldağı - Bayburt cenubu - Eskipolatlı cenubu ve imtidadı hattına aldık.

— Beşinci Süvari Grubu 12 inci Grubun muharebesine yakından girecek surette toplatıldı.

31 Ağustos harekâtı :

— Demiryolu boyunca iki düşman fırkası sabahdan taarruza başladılar. Muharebe şiddetli oldu. düşman cephemizin bazı yerlerine girdi.

— Dün akşam Çaldağına ilerleyen düşman kuv-

vetleri geceleyin Çaldağının bazı yerlerini aldılar. Gündüz 15 inci fırkamız ve yetiştirilen bazı kıt'alarımızın mukabil taarruzu ile bu dağın mühim yerlerini geri aldık. Fakat dağın garp kısımları düşmanda kaldı. Üçüncü grubumuzla dördüncü grubumuz arasında bir gedik (çökertme yeri) hasıl oldu.

— Düşmanın Eskiçalış ve Dikilitaş üzerlerinden üçüncü ve ikinci grubumuza ikişer Alayla yaptığı taarruzlar kırıldı ve bir miktar esir ve makineli tüfek düşmandan alındı.

— Sol yanımıza taarruz eden düşman da biraz ilerledi. fakat durmağa mecbur kaldı.

31 Ağustos akşamı 1 Eylül için tedbirler :

— Üçüncü grupla dördüncü grup arasında açılan gedikten düşmanın ordumuz cephesini yarması tehlikesi hasıl olmuştu. Bu gediği kapamak için 15 ve 24 üncü fırkalardan Çal grubu teşkil edildi. ve düşmanı Çaldağından atması emrolundu.

23 ve 7 inci Fırkalar ihtiyat olmak üzere Hamama hareket ettirildi.

Mürettep kolordu cephesinde asıl muharebe hattımız Basriköy garbı - Kursaklı hattına alındı. Bu yüzden dördüncü grup cephesinde biraz geriye çekildi.

1 Eylül harekâtı :

— Demiryolu şimalinde düşman taarruzu bütün gün sürdü. Basrikalesi tepesi cenubundaki sırtı düşman aldı. Burası Polathıy ateş altına aldığından Polathıy tahliye ettik.

— Dördüncü Gruba düşmanın yaptığı taarruzlar kırıldı.

— **Çal Mintakasında :** 15 ve 24 üncü fırkalarımız taarruzlarla Çaldağının en yüksek tepesi olan Çardaktepeyi aldılar. Düşman mukabil taarruz yaptı ve kıt'alarımızı geriye attı. **Ve Çaldağın büsbütün ele geçirdi.** Tekrar taarruz ettik ise de Çaldağının şimal ve şarkındaki alçak sırtları yalnız alabildik.

2. Eylül Harekâtı :

— Düşmanın demiryolu şimalinden bir fırka ile yaptığı taarruz ilerlemedi. **Demiryolu cenubunda yalnız topçu ateşi oldu.**

— **4. Gruba yapılan taarruzları kırıldı ve ilerlemesi durduruldu.**

— **Çaldağı Mintakasında :** Düşmanın küçük Groplarlarla akşama kadar yaptığı taarruzlar kırıldı.

— Diğer gruplar cephesinde yalnız topçu ateşi oldu.

— Düşman bazı yerlerde **tahkimata başladı**. (Bu düşmanın taarruz gücünün tükendiğine işarettir.)

2. Eylül akşamı 3 için tedbirler :

— **Bütün ordunun asıl muharebe hattı** : Çalış şimali - Kızılkoyunlu şimali - Haymana cenubu ve garbi - Kadıköyünün dört kilometre garbi - Osmaniye - Şeyhali - Yüzükurtlu tepesi - Basriköy hattına alındı.

— **Mukabil taarruz fazla zayıfatı mucip olduğundan** düşman taarruzlarına yalnız müdafaa ile karşı durulması (mukabil taarruz yapılmaması) emredildi.

— Ordunun en sol yanındaki kıt'alar Birinci Grup emrine verildi ve 12 inci Grup kumandanı karargâh heyetile birlikte Kadıköyüne getirilerek **Çal Gurubu** kumandanlığına tayin edildi. (Hattı Bp) Ve bu Grup emrine ilâveten 11 inci Fırka da verildi.

3 — Eylül harekâtı :

— Esaslı hiç bir hareket olmadı. Düşman her tarafta tahkimata başladı.

— 2-3 Eylül gecesi Karayavşana yollanan bir baskın kolumuz burada ve Çaldağının garbında düşmana tesadüf etmedi.

4 ve 5 Eylül harekâtı :

Düşman Basrikaleden Çaldağına kadar taarruzlar yaptı. Bazı yerlerde yüz metreye kadar yaklaştı. Çok zayıfata uğratılarak durduruldu. (Bu tarruzdan düşmanın maksadı ricatını örtmektir.)

6 Eylül harekâtı :

— Cephenin bazı yerlerinde yalnız ateş muharebesi oldu.

— Çaldağından bazı düşman kıt'alarının geri çekildiği görüldü.

7 Eylül harekâtı :

— Gece sürülen keşif kollarımız düşmandan esir aldılar. Çaldağına keşifi taarruzı yapan kıt'alarımız düşman siperlerine girdiler ve çekilen düşmanı takip ettiler. Makineli tüfek vesaire aldılar.

8 Eylül harekâtı :

— Cephenin muhtelif yerlerinde ateş muharebesi oldu. Grupla beraber Şeyhali civarında bir tepeye yaptığımız taarruzda düşman Bayburt vadisine atıldı.

— Sivriden Gökgöze kadar olan mıntakada bazı düşman kıt'aunun garba doğru hareket ettiği görüldü.

9 Eylül harekâtı :

Yalnız keşif ve topçu ateşi faaliyeti oldu.

10 Eylül harekâtı ve mukabil taarruzumuz;

— Evvelce verilen karar ve yapılan hazırlıklar üzerine mukabil tarruzlarımız 10 Eylül sabahı şu suretle başladı.

a — 15 , 23, 57 nci fırkalarla takviye edilen mürettep kolordumuz :

Demiryolu boyunca Beylikköprü istikametinde mukabil taarruza başladı.

Ve duatepeyi, Çekirdeksiz, Ezineli, Üçpınar köylerini zapt ederek düşmanı Beylik köprüünün hemen şarkındaki Alçak sırtlara attı. Top, makineli tüfek, bomba vesaire aldı.

Karadağ istikametinde mukabil taarruzumuz ilerleyemedi.

b — İkinci grub (birinci grupdan iki fırka ile takviye edilerek) dört fırka ile : Yamak - Bağgecik ve Dikilitaş - Tanburoğlu istikametlerinde mukabil taarruz yaptı.

c — Beşinci süvari grubu :

Katrancı vadisi şarkındaki düşman kıt'alarının ricat yolunu kesmek vazifesini aldı.

11 Eylül harekâtı :

— Tarafımızdan mukabil taarruza devam edildi.

Düşman Beşköprü, Kavuncuköprü, Beylikköprüden Sakarya garbına çekilmeğe devam edildi.

Beylikköprü istikametine yaptığımız mukabil taarruz düşmanın çekilme yolunu kesiyorlardı. Ordusunun çekilmesini himay için düşman büyük kuvvetlerle Duatepe ve Şeyhali istikametlerinde müteaddit taarruzlar yaptı. Fakat bunların hepside kırıldı, ve çok zayıfata uğradı.

12 Eylül harekâtı :

— Demiryolu cenubunda Kartaltepeyi taarrzla aldık. Kavuncu köprüsüne yaptığımız taarruzlarda esir ve malzeme aldık.

— Süvari grubumuz cenuptan hareket ederek düşmanı sıkıştırdı.

Mürettep fırkamız Fettahoğlu köprüsünden şimale geçti ve 13 Eylülde Sivrihisara girdi,

Sakarya meydan muharebesi 12 Eylülde Türk Ordusunun tam utkusile bitti.

* * *

Takip: başkumandan tarafından şu emir verildi :

Garp cephesi kumandanlığına

Pulath

13 - Eylül 1931

1 — Garp cephesi karşısından çekilen düşman 13 Eylül sabahından itibaren bütün cepheye muharebe temasını kaybederek garba doğru ricata devam etmektedir.

2 — Düşmanın geride her hangi bir hatta tevakkuf ve iadei intizamına mani olmak ve ricatını inhizamı kat'ie duçar etmek lâzımdır.

Bunun için sağ ve sol yanlarda muvazi (önleyici) takibe tahsis edilecek süvari fırkalarına istinat olmak üzere her iki yanda mebzul vesaiti nakliye ile mücehhez bir ila iki piyade fırkasının işbu takip harekâtına iştirak ettirilmesi ve cephe- den de düşmanın ricat yolları üzerinde bilâ fasıla ilerlemek ve düşmanla behemehal muharebe temasına girmek üzere münasip görülecek kuvvette muhtelit takip müfrezeleri teşkil ve sevki muktazi görülmektedir.

3 — Garp cephesi kıt'atının takibe iştirak etmeyen aksamı sairesi şimdilik Sakarya gerisinde ve şimendifer hattı civarında içtima ettirilerek sürati azime ile ikmal ve tensik edilecektir.

4 — Garp cephesinin hemen berveçhi ati şekilde tensik ve tanzimine başlanması lâzımdır.

Mevcut 18 piyade fırkasından üçer fırkalı dört kolordu teşkil ve beheri dörder alaydan mürekkep 3 fırkalı bir süvari kolordusu tensik olunacaktır. Bu kolordulara birden beşe kadar numara verilecektir. Adana mıntakasından gelen 5, 9, ve 24 ncü fırkalar lagvedilecek 17 fırka ile bir süvari livasından ve millî müfrezelerden birde Kocaeli grubu teşkil edilecektir.

6. ncü Fırka hala bulunduğu Afyon mıntakasından kalacak ve 8 inci fırka şimdilik süvari kolordusuna merbut olacaktır. Müdafai milliyeden bir heyette Garp cephesi menzil ve ikmal işlerini tanzim edecektir.

Başkumandan
M. Kemal

Bu emir mucibince takibe devam edilmekle beraber kolordu teşkilâtı da yapıldı.

Düşman ordusu: Eskişehir şimali sarkisinde Bozdağ - Kırğızdağı - Seyitgazi şarkî - Afyon şarki hatına yerleşerek bu hattı tahkim etti. Ve daha gerilerde bir kaç mevzi yaptı.

*
**

Sakarya meydan muharebesinin kısaca tetkiki

Yunanlılar taarruzda:

1 — Yunanlılar 14 Ağustosta ileri yürüyüşe başladılar 22, 23 Ağustosta mevziimize yaklaştılar ve 24 Ağustos günü kat'i neticeli tarruza heman başladılar.

Halbuki Yunanlıların vaziyeti: Hareket harbinde mevzilere taarruz idi. Böyle bir taarruzda bir plân dahilinde mevzii mufassalan keşif ettirmek, müdafii ileri kıt'alarını asıl mevzilerine attıktan sonra yine keşfe devam etmek, ve nihayet vaziyetin tevazzuhundan sonra, Türk mevziinin kuşatma ile alınabilmesi mümkün olup olmadığını tesbit eylemek lâzım idi.

Yunanlılar yürüyüş halinde tesadüf edilen bir düşmana taarruz eder gibi, mevziimize taarruz ettiler.

2 — Kuşatma başlamadan evvel düşmanı, kuvvetlerini kaydırmaktan men için cepheye taarruz etmelidir, kaidesine Yunanlılar riayet etmediler. Ordularının büyük kısmını (sekiz fırkayı) Cihanbeyli ovasına yürüttüler. Ve burada taarruza başladıktan sonra Beyliköprü istikametinde iki fırka ile cephe taarruzu yaptılar. Bu suretle Türk ordusuna Yunan kuşatma koluna karşı kuvvetlerini cenubu şarkie kaydırarak cephe teşkil etmek fırsatını verdiler.

3 — Kuşatmada, kuşatılacak düşman ordusu yanının nerede bittiği bilinmelidir. Bilinmiyor ise keşif edilmelidir, ki kuşatma kolu bu yana çarpmaksızın, bunun dışından ileri yürüyerek kuşatmasını yapabilsin. Mamafih böyle hareket edildiği halde bile müdafii kuşatma koluna karşı ihtiyatlarını yollayarak bir müdafaa cephesi teşkil eder. Mütaarrız (Yunanlıların yaptığı gibi) karşısına çıkan bu kuvvetleri bırakarak (Yunanlıların kuşatmaya memur ikinci kolorduları açık yânî

kıta ile tutulmamış yanımızı bulmak için mütemadiyen şarka doğru kaydı.) Daha dış tarafa kayarsa taarruz cephesini genişletmiş ve binaenaleyh ordusunun taarruz gücünü azaltmış olur. Kuşatma kolu düşman mevziinin yanını dolaşmak üzere umumî bir istikamet aldıktan sonra karşısına çıkacak olan müdafî kuvvetlerine bütün şiddetle taarruz ederek mağlup etmeli ve bu snretle asıl yanın kuşatılmasına pervasızca yürümelidir.

4 — Cibhanbeyliden ilerleyen sekiz fırkalık Yunan büyük kısmının 22 - Ağustos - 921 de Hacıoğlu ile Beşköprü arasındaki Cephesi 50 kilometre iken, 23 Ağustosta Sovanlı ile Etrek arasındaki Cephesi 60 kilometreye çıktı. Taarruzun başladığı 24 Ağustos günü on fırkalık Yunan ordusunu taarruz Cephesi yayırcıdan demiryolu şimalindeki çekirdeksize kadar 90 kilometre genişledi.

Her fırkaya talimname mucibince 3 : 4 kilometrelik taarruz şeridi verilmesi lâzım olduğuna göre (iki fırkayı ihtiyata ayırarak) sekiz fırkalık bir ordunun taarruz Cephesi en çok 40 kilometre olabilir.

Yunan ordusu 90 kilometrelik bir taarruz Cephesi almakla, daha başlangıçta, taarruz gücünü tamamen gaip etti.

5 — Yunanlılar taarruzu birbirinden ayrı gruplar halinde yaptılar. Demiryolu iki tarafında iki fırkalık bir grup. Yıldız ve Ilıcada iki fırkalar üçüncü kolorduları. Birinci kolorduları. Ve kuşatmaya memur ikinci kolorduları. Bu gruplar arasında irtibat yani müşterek tesir ve müşterek faaliyet tesis etmediler.

6 — Bütün Sakarya muharebesinde kudretli bir sıklet merkezi yapamadılar.

7 — Kat'i netice yerinde muharebenin devam üzere beslenmesi : Asıl mevzideki düşman piyadesi mağlup edildikten sonra mütearrız piyadenin ilk işi düşman topçusunu ele geçirmek üzere süratle ilerlemekte devam etmesi lâzımdı.

Böyle taarruzlarda düşman topçu mevziini ve düşman topçusunu bir günde zaptedecek surette şiddetle ve süratle taarruz etmek icap eder.

Yunan piyadesi bu hareketleri ya yapmasını bilmiyordu ; yahut buna gücü yoktu.

8 — Geriden gelen ihtiyatlar mevziin derinliğine saldırırlar. Daha geriden gelen ihtiyatlar ise mevzii toparlayarak kazanılan muvaffakiyeti ikmal etmelidirler .

Yunan ordusu taarruz gücü ile münasip olmayan 90 kilometrelik bir Cephede dağıldığından yukarıda sayılan gruplar dahilinde aynı fırkalar 23 Ağustosta 12 Eylül'e kadar hergün taarruz ettiler. Bu fırkaları değiştirmek yahut taze kuvvetlerle beslemek imkânını Yunanlılar elde edemediler.

Yunanlılar kazandıkları küçük veya büyük bir muvaffakiyeti tevsie hiç teşebbüs edemediler. Piyadeleri topçu ateşleri arazide nereye kadar çok müessir ise oraya kadar ilerlediler ve hemen orada saplampa kaldılar. Bataryaları da derakap mevzi değiştirerek ilerideki mevzilere girmelidirler ve piyadelerinin daha ilerlere ilerilemelerini temin etmelidir.

Türk ordusu müdafaada :

1) Sakarya kat'i neticeli muharebe meydanına bütün kuvvetlerimizi vaktinde topladık ve muharebeye soktuk.

2) Suvari kıt'alarımızı : Düşmanın kuşatma yanını üzerinde mütemadiyen bulundurduk. Süvarilerimiz bu yanını ilerileme hareketini tehir ve kuvvetini, yürüyüş istikametini ve hedeflerini mükemmelen keşif, muharebe meydanındada piyade fırkalarile açık yanda bizzat muharebeye iştirak ettiler.

3) Birinci grubumuzu Yunan ordusu ile sıkı muharebe teması hasıl oluncaya kadar Sakarya Garbında Mihaliçcik - Sivrihisar hattında bulundurduk. Bu hatta kat'i neticeli müdafa yapacağımız kanaatini düşmanda hasıl ettik. Düşman bu hatta bir taarruz plânile hareket ederek geldi. Burada olmadığımızı anlayınca Sakarya şarkına taarruz için yeniden bir plân tertibine mecbur oldu. Ve bu plânı çabuk tertip etmek zaruretinde olduğundan yanlışlıklara uğradı. Ve diğer müşkülâtı tetkike vakit bulmadan Cenuba Cihanbeyli ovasına indi. Böylece düşman taarruz plânını bozduk.

4) Yunan ordusu Mihaliçcik - Sivrihisar hattına gelinceye kadar ordumuzu tam onların Cephesi karşısında demiryolu iki tarafında toplu tuttuk.

Yunan ordusu her gün Cihanbeyli ovası cenubuna ve şarkına indiği ve ilerlediği nisbette bizde ordumuzun sol (cenup) yanını Cenuba ve Cenubu şarkiye kaydırarak, ve her gün Yunan taarruz cephesine karşı münasip bir müdafa Cephesi teşkil ettik. Ve kuşatma kolları (ikinci kolorduları) karşısında bir Türk müdafa Cephesi yaptık. (Sahife 65 deki dört hal)

5) Asıl muharebe hattımızın önündeki ileri mevzileri kuvvetlice tuttuk. Düşmana bunların asıl müdafa mevzii

olduğu zehabını verdik. 24, 25 Ağustos günleri Yunanlılar bütün kuvvetlerle ileri mevzilerimize taarruz ettiler. Bu suretle hem Yunan kuvvetlerini tamamen keşfe muvaffak olduk. Hem tekrar Yunan taarruz plânlarını bozduk.

6) 14 Ağustosa kadar Türk ordusu müdafaa Cephesi : Ankarasuyu ile Göksu arasında tamamen Garba ve Sakaryaya karşı iken Yunanlıların sekiz fırka ile Cihanbeyliden ilerilemeleri üzerine Türk ordusu yüksek sevk ve idare makamı Beylikköprü şarkında demiryolu iki tarafını (en mühim sevkülceys istikameti olduğu halde) zayıf kuvvetlerle tutarak **asıl ordu müdafaa Cephesini :** Yıldız ile yaycı arasıda doğrudan doğruya Cenuba aldı. Bu suretle **Türk-askeri dehası harp tarihine yeni bir şaheser dâba ilâve etti .**

7 — Muharebe esnasında Türk siklet merkezinin mahirane kaydırılması :

a) 24 Ağustosta düşmanın kuşatmaya memur üç fırkalık ikinci kolordusu karşısında (Yunan ordusu siklet merkezi sayılabilir) bir piyade fırkası ile bir alaydan mürekkep birinci grubumuz bulunuyordu.

24 Ağustosta- 57 ve 23 üncü fırkaları Yamak civarına ordu ihtiyatı olarak topladık. 26 Ağustosta - 7 inci fırkayı birinci grup emrine verdik.

26 Ağustos akşamı 41 ve 11 inci fırkalardan müteşekkil 12 inci grup Polatlından sol yanda hareket ettirildi ve bu grup 20 akşamı birinci grup Cephesine yetişerek bu grup Cephesinin yarısının müdafaaasını üzerine aldı. İşte bu suretle sol yaadaki Yunan siklet merkezi karşısında Türk müdafaa siklet merkezi tesis edilmiş oldu.

b) Yunanlılar birinci Grup Cephesine günlerce yaptıkları taarruzlarda kuşatmağa muvaffak olmayınca Çaldağı istikametinde müdafaa Cephemizi yarmak için bu istikamete faik kuvvet topladılar (siklet merkezlerini sol yanımızdau buraya kaydılar) ve 30, 31 Ağustos güdleri Çaldağına şiddetle taarruz ettiler. Bunun üzerine Türk yüksek kumanda makamı 31 Ağustos akşamı :

15 ve 24 üncü ve daha sonra 11 inci fırkalardan Çal grubunu teşkil etti ve 23 ve 7 inci fırkaları ordu ihtiyatı olmak üzere Haymana civarına aldı.

Bu suretle müdafaa siklet merkezini sol cenahtan Çaldağı karşısına (Yunan taarruz siklet merkezi karşısına) kaydırıldı.

c) Bütün Yunan taarruzlarının kırılması ve Yunan ordusunun Cephemiz karşısında tahkimata başlaması üzerine Yunan ordusunu muharebe meydanında mağlûbetmek için :

15, 23 ve 57 inci fırkalara mürettep kolorduyu takviye ve demiryolu iki tarafından mukabil taarruz yaptık. Bu suretle Çaldağındaki siklet merkezimizi sağ yanımıza kaydırıldı.

Hulâsa : Müdafaa siklet merkezimizi evvelâ sol yana, sonra merkez (Çaldağına), daha sonra sağ yana kaydırıldı. Yüksek sevk ve idare makamı tarafından pek mahirane ve vukufila kaydırılan müdafaa siklet merkezi, meydan muharebesinin kazanılmasını temin eyledi.

8 — Türk yüksek sevk ve idare makamı :

Ordunun asıl muharebe hatlarını :

26 Ağustos akşamı : Gökgöz - Yamak - Dikilitaş - Soğucalı hattına ;

29 Ağustos akşamı : Totak şarkı - Totak - Kızılkoyunlar - Eskiçahş, karsak - Duatepe hattına ;

30 Ağustos akşamı : Çahş - Kızılkoyunlar - Çaldağı Bayburt hattına ;

2 Eylül akşamı : Çahş şimali - Kızılkoyunlar şimali - Haman cenubu - Kadıköyün 4 kilometre Garbı - Osmaniye - Şeyhali - Basriköy hattına aldı.

Ve böylelikle Yunanlıların yaptıkları taarruzları boşa geçirdi ve Yunan ordusunu bu yeni mevzilere yanaşmak, yeniden taarruz hazırlıkları yapmak, topçu ve piyade mühimmatı sarfetmek mecburiyetinde bıraktı.

Grup kumandanlarında zarurî ve lüzumlu gördükleri vaziyetlerde umumî vaziyeti bozmamak şartile gruplarını ve gruplarda fırkalarını, (Cephe kumandanlığına arz ederek) 2-3 kilometre daha geride bir mevzi çektiler ve Yunan taarruzlarını boşa geçirdiler.

Bu suretle Türk ordusu eski hattı müdafaa usulünü terk ederek «sathı müdafaa» [*] usulünü (müdafaayı derin bir arazi sahasında mütaharrik bir şekilde yapmak) bilfiil meydan muharebesinde icra etti ve **bunu bıraktığı mevzide mağlûp olmadığı, yeni tuttuğu mevzilerdede mağlûp olmayacağı azim ve imanile yaptı.**

9 — Türk ordusu bidayette sağ (şimal yanını) zayıf surette Ankarasuyuna dayamıştı, Yunanlıların sekiz fırka ile

[*] «Hattı müdafaa yoktur. sathı müdafaa vardır. O sath da bütün bir vatandır.» Ata Türk söylevinden.

Cihanbeyli ovasına indikleri anlaşılnca Türk yüksek sevk ve idare makamı buradaki kuvvetleride sol yana alarak bu yarıda açık bırakmak azmini gösterdi. Bu suretle Sakarya meydan muharebesi her iki yanıda açık ve tam manasile bir sahra harbi oldu.

10 — Türk yüksek sevk ve idare makamı : Sakarya meydan muharebesi başlamadan evvel ve cereyan ederken her ihtimali göz önüne alarak Kızılırmak dahil olmak üzere bu nehre kadar müteaddit müdafaa mevzileri keşif ve teşbit ettirdi, Ve büyük harp tecrübsi olan « asıl müdafaa mevziinden başka gerilerde de müteaddit mevziler hazırlanmalıdır. Kaidesinide tatbik ve icra etti ».

BÜYÜK TAARRUZ ve **Başkumandan Meydan Muharebesi**

Sakarya meydan muharebesi **13 Eylül - 921** de bitmiş büyük taarruz ise **26 - Ağustos - 922** de başlamıştır: arada geçen bir sene kadar zaman zarfında şu büyük hazırlıkları yaptık:

— Ordunun zabıt, efrat, esliha ve cephe, tayyare, sıhhiye, vesaiti nakliye ihtiyacı ikmal edildi.

— Talim ve terbiye ve tatbikatlarla ve son zamanda fırka, kolordu manevralarile ordunun muharebe kabiliyeti, bilhassa taarruz gücü yükseltildi. Süvari kolordusu Cephe gerisinde Akşehir ve Ilgın havalisinde sırf talim ve terbiye ve tatbikatlarla yetiştirildi.

— Konyada topçu zabitan talimgâhı açıldı ve cephedeki topçu zabıtları devir devir bu talimgâha getirilerek kurstan geçirildi. Harbi umuminin topçulukta meydana getirdiği yeni tecrübeler, hazırlık ateşleri, imha ve tahrip ve silindir ateşleri usülleri tatbik ve icra edildi. Ve bu sayede büyük taarruzda kudretli bir topçu ateşi yapmak imkânı elde edildi.

— Cephe gerisindeki mevkilerde piyade, süvari topçu ve makinalı tüfeğe mahsus efrat depo alayları teşkil edildi ve bunlar acemi efradı talim ve terbiye ettiler.

Erkânı harbiyei umumiye: Bir çok faydalı eserleri ve talimnameleri, tab ve teksir ettirerek ordulara tevzi etti. Böylece ordunun ilim gücü yükseltildi.

— Carp Cephesi iki orduya taksim edildi. Ve ordu kumandanlıkları teşkil olundu.

* *

922 Ağustos başında iki taraf orduları **vaziyeti (10 Ağustos Kırkisi).**

Yunanlılar:

Anadoluda on iki piyade fırkaları, bir süvari fırkası ve on müstakil piyade alayları ki hepsi: Onbeş piyade ve bir süvari fırkaları var idi. Bunlar şu vaziyette idiler.

a) 11 inci piyade fırkası ve bir müstakil alaydan ibaret bir kuvvet:

Gemlik şimali - Pazarköy şimali - İznik cenubu - Köprühisar ve Bilecik şimalı hattında.

b) İki tabur piyade bir miktar süvari ve topçudan mürekkep bir müfreze: Söğüt havalisinde.

c) 3, 10, 15 inci piyade fırkalarile, bir müstakil alaydan mürekkep üçüncü kolordu: Eskişehir şarkında Çalcabaşı, Kırızdağı - Seyyitgazi şarkı - Akin cenubu hattında, karargâhı Eskişehirde.

d) **7, 9, 13** üncü piyade fırkalarından ibaret ikinci kolordu :

Altıntaş - Döğür mıntıkasında ihtiyatta.

e) **1.4.5, 12** inci piyade fırkalarile bir müstakil alaydan ibaret birinci kolordu :

İki fırkasile Akarçay şimalinde Uçartepe - Çavdarlı hattında birinci fırka Afyonda ihtiyata. Dördüncü fırka Afyon cenubunda Deper - Kaleciksisivrisi - Tınastepe - Çekiltepe - Toklusisivrisi hattında:

f) İkinci piyade ve bir süvari fırkası İslâmköy, Uşak mıntakasında ve bazı kıt'alarile Çivril mıntakasında.

g) Çivrilden Mendires mansabiha kadar nehir boyunca üç alay; (bunlar kısmen demiryolunun muhafazasında)

h) Bir alay Kütahyada demiryolu muhafazasında.

i) Bir alay Bandırmada, İzmir ve Uşak demiryollarının muhafazasında.

İkitaraf ordularının kuvvetleri: Cetvel

Ordu	İnsan		Mt.		Top	Kılıç	Tayyare
	Efrat	Tüfek	Hf.	Ağ.			
Türkler	186326	98956	2025	839	325	2586	5
Yunanlılar	195000	105000	3125	1002	352	1200	12

Düşmana üstünlüğümüz teşkilâtımızda, süvarilerimizde, manevî güçlerimizin vükseklüğünde, ve bilhassa sevk ve idare maharetimizde idi.

Yunan müdafaa mevzileri şunlardı :**Birinci müdafaa mevzii :**

- Gemlik - İznik - Bilecik - Söğüt şarkı.
- Çalçabaşı - Kırızdağı - Seyitgazi şarkı - Kırka - köroğlu kalesi - Kızvıran - Bostanlı - Güzelimdağ - Çavdarlı - Deper - kaleciksisvrisi - Belentepe - Tinastepe - Kılıçaslanbeli - Çekiltepe - Toklusivrisi - Susuzdağı - Menderes nehri sağ sahili.

İkinci müdafaa mevzii :

- Eskişehir şarkı - Seyilgazi garbı - Ak'in - Karaböyüklüdağ - Gazlıgöl şarkı - Araplar çiftliği - Köprülü - Balmahmet - Ayvalı - Tazılar - Toklusivrisi.

Üçüncü müdafaa mevzii :

- Oyuktepe - Teperoglıangediği - Döker şarkı - Resülbabasırtları - Beşkimse - Dumlupınar.

Dördüncü müdafaa mevzii :

- (İzmir istikametini tamamen kapamak için) Toklusivrisi - Elvanpaşa - Dumlupınar - Ağaçköy hattından geçen *Dumlupınar Mevzii*.

Bu mevziler içinde Fransız usulünce tesis edilmiş bir çok mukavemet merkezleri (istinat noktaları) vardı.

Her mevzide müteaddit hatlar yapılmış: önlerine tel örgüleri çekilmişti.

Afyonkarahisar şarkı ve cenubî en kuvvetli tahkim edilmişti.

*
*
*

Yunan müdafaa vaziyetini tetkik :

- a) Eskişehir ve Afyonkarahisarını, her ikisinin de aynı anda muhafaza etmek isteyen Yunanlılar Eskişehir - Bursa sevkülceys yoluyla, Afyonkarahisar — İzmir sevkülceys yolunda kapamak için ordularını Gemlikten Eskişehir'e, orada Afyonkarahisar cenubunda Depere ve buradanda ahır-

dağına ve daha garba doğru 300 kilometreyi geçen çok geniş (uzun) bir cephe de yaymışlardı.

Her yeri muhafaza etmek istiyorlardı. Her yeri muhafaza etmek isteyen hiç bir yeri muhafaza edemez, bu kadar geniş bir Cephenin her yerinde kat'i neticeli bir müdafaa yapmağa Yunan ordusu harp gücü kâfi değildi.

Türkler tarafından yapılacak her hangi bir kat'i neticeli taarruzda Yunanlıların Eskişehir - Bursa, Afyon - İzmir sevkülceys yollarından yalnız birini kat'i surette müdafaa etmeleri ve bunun için müdafaa plânlarını bu sevkülceş yolunu müdafaa edecek surette tertip eylemeleri lâzımdı.

Yunanlılar bir müdafaa plânı hazırlamamışlar. sükûnet devrinde ordularına aldıkları tertibatla yarın taarruzumuza mukabeleye çalışmışlardır. Bir memleketi işgal etmek plânı ile bir meydan muharebesi plânının ayrı ayrı şeyler olduğunu Yunan ordusu başkumandanlığı taktir edememişti.

b) Yunanlılar için Afyonkarahisar - İzmir sevkülceys yolu birinci derecede mühim idi. Bu sevkülceş yolunu elde bulunduran bir ordu garbî Anadoluyu elinde tutmuş olurdu.

Bu hâle göre;

Kat'i neticeli bir Türk taarruzu vukuunda Yunan ordusu (Eskişehirde pek az kuvvet bırakarak) :

Bütün kuvvetile Afyon Şimal ve Cenubunda toplanmalı ve orada kat'i neticeli muharebeyi yapmalı idi. فرقه درجه اوله اید

c) Yunanlılar müdafaa halinde Afyon - Uşak - İzmir sevkülceş yolunun ya ehemmiyetini taktir edememişler, yahut nazarı olarak ehemmiyetini taktir etmişlerse bile onun icabını yapmamışlardı.

Yunan yanhşları :

d) Eskişehir şarkı - Seyitgazi - Afyon şarkında Çavdarlıya kadar şimalden cenuba doğru inen ve tam şarka olan müdafaa Cephelerini (birinci mevzilerini) Çavdarlıdan itibaren garba doğru uzatmışlar, Afyon - Uşak demiryoluna muvazi ve bu demiryoluna çok yakın geçirmişler ve cenuba doğru Cephe teşkil etmişlerdi.

Müdafaa mevzilerinin cenahları çok geriye kırılırsa mütaarrız tarafından bu cenahların kuşatılması tehlikesi hasıl olur. Yunanlılar bunu yapmışlardı.

Yunanlıların müdafaa cephelerini Çavdarlıdan sonra cenuba , Bozan dağına (karamık bataklığına) doğru uzatmaları lâzım idi.

e) Yunanlılar müdafaa cephelerini Afyon - Uşak çekilme sevkulceys yolundan uzakta tesis etmek mecburiyetinde idiler.

Müdafaa cephesini Çavdarlıdan sonra Deper - Belentepe Tınastepe - Çekiltepeden (yani Afyon - Uşak demiryolunun **16 kilometre** cenubu yakınından) geçirmekle bu sevkulceys yolunun **hassasiyetini** arttırmışlar ve bununla bu sevkulceys yolunun **tarafımızdan bir buçuk günde zaptını kolaylaştırmışlardır.**

f) Tınastepe - Çekiltepe şimalindeki Sincanlı ovasında bu mevzin zayıflığını ziyadeleştirmişti.

g) Yunanlıların birinci, ikinci üçüncü mevzileri Toklu sivrisinde birleşiyordu. Hatta arpagedığı şimalinde Muratdağın bitişen Dumlupınardan ve Elvanpaşadan geçen meşhur *Dumlupınar Yunan mevziinin* cenup cenabında Toklu sivrisinde idi.

Yunanlılar Toklu sivrisinin de bu ehemmiyetini takdir etmemişlerdi.

Yunanlılar hazırladıkları bu mevzilere çok güveniyorlardı. Bu mevzileri tetkik eden bir İngiliz erkani harp zabıtide:

Türkler bu mevzileri dört beş ayda zaptedebilirse, bir günde zaptettiklerini iddia edebilirler. Demişti.

Halbuki en son usullerle ve malzeme ile tahkim edilmiş en kuvvetli mevzilerin bile, müdafaa meydan muharebesi maharetle sevk ve idare edilmez ve onu müdafaa edecek kıt'aların harp güçleri (maddî ve manevî harp güçleri) tam ve mükemmel olmaz ise, düşecekleri ve düşüklerin harp tarihinde geçmiş bir çok misallerle bellidir. Yalnız en kuvvetli mevzilerin bile içinde mahirane ve sebatla müdafaa edilmez ise kıymetleri olmadığını Yunanlılar ve bu İngiliz zabiti anlamamışlardı.

Türk ordusu vaziyeti :

1 — Kocaeli grubu : 18 inci piyade fırkası, iki müstakil piyade taburu ve bir kısım süvariden mürekkep kuvvete Yalova - İzmit - Lefke hattında.

2 — İkinci ordu : Karargâhı Bolvadinde.

a) Üçüncü kolordu : Karargâhı Sivrihisarda. 1, 61, 41 inci fırkalardan ibaret.

Büyük kısmile : Sivrihisar, Çandarlı, Çifteler, Vaysal mntakasında.

İleri kıt'alarile : Sakarya Şimal kolu - Dedetepe Mahmudiye - İhsaniye hattında.

b) İkinci kolordu : Karargâhı Aziziye'de. 3, 4, 7 inci fırkalardan ibaret.

Büyük kısmile : Aziziye mntakasında.

İleri kıt'arile : Bardakçı - Hüsrevpaşahanı - Bavurdu hattında.

c) Altıncı kolordu : Karargâhı Bolvadin Şimali Garbisinde. 16, 17 inci fırkalardan ibaret.

İki fırkasile : Bavurdu Çobanlar hattında cephe.

D) Dördüncü kolordu : Karargâhı Bulvadin şargında. 5, 11, 12 inci fırkalarile Bolvadin havalisinde ihtiyatta.

3 — Birinci ordu : Karargâhı Çayda.

a) Birinci kolordu : Karargâhı İshaklıda. 15, 23, 57 inci fırkalarile Akşehir ile Kumralı arasında ihtiyatta.

b) Müstakil sekizinci fırka : Akarçay ile Kocatepe arasında cephe.

c) Müstakil altıncı fırka : Büyük kısmile Sandıklı ovasında. İleri kıt'alarile Kamalardeği - Başağaç - Cevizboğazi - Otluköy hattında.

d) Müstakil ondördüncü fırka : Bozandağı mntakasında

e) Dinar mntaka kumandanlığı : İki alayla Dinar mntakasında ve Çivril istikametini örtmede.

f) Üçüncü süvari fırkası : Bir alayla Çal mntakasında, diğerile Denizli - Sarayköy mntakasında. Bazı jandarmamüfrezeleri Akdenize kadar Mendires boyunda.

4 — Süvari kolordusu : Karargâhı Iğında. 1, 2, 14 üncü süvari fırklarile Akşehir ve Iğın mntakasında ihtiyatta.

Türk ordusu taarruz etmek için hazırlıklar yapıyordu. Bu hazırlıkları esnasında düşmanın bir taarruzuna uğramak ihtimali olduğundan müdafaa vaziyetinde idi. Ve ordunun şu almış olduğu tertibat yalnız müdafaa için idi. Müdafaa kudretini artırmak içinde şu mevzileri hazırlamıştı:

Birinci müdafaa mevzi : Sakarya şimal kolu cenubundan itibaren Dağcılar - Uyuz tepe - Mahmudiye şarkı Çifteler - Hüsrev paşa hanı - İscekarahisar şarkı - Çobanlar Kocatepe - Kamalardeği - sandıklı şarkı - Işıklar.

İkinci müdafaa mevzi : Sivrihisar Garp sırtları - Hacı Ömer ovası cenup sırtları - Aziziye şarkı - Paşadağı - Bozandağı - Hoyrangölü.

Üçüncü müdafaa mevzi : Cihanbeyli ovası - Kuruşunludağ - Emirdağ - Gümüşdağ - Hoyran gölü.

Her bir müdafaa mevziinde bir kaç müdafaa hattı yapılmıştı.

Yunanlılar bir taarruza giriştikleri halde ne suretle müdafaa edeceğimiz hakkında bir :

Ordu müdafaa plânı : Bütün esasları ve teferrüatile hazırlanmış idi. * *

Yarma taarruz mintakasının seçilmesi

Yunanlıların birinci müdafaa mevzileri Gemlikten başlayarak : Bilecik - Söğüt üzerinden Eskişehirin şimali şarkisine bozdağına geliyor ve oradan Çalçabaşı - Kırızdağı - Seyit gazi şarkı - Köroğlu kalesi - Kızviran - Bostanlı - Güzelim dağ - Çavdarlı - Deper - Kalecik sivrisi - Belentepe - Tınastepe - Kılıçaslanbeli - Toklu sivrisi - Sususdağı - Mendires nehri sahiline kadar bitişik olarak uzayordu.

Yunanlıların müdafaa mevzileri hiç bir yerde bitmiyor. Ve bir açık yan teşkil etmiyordu. Bu sebeple Türk ordusu Yunan ordusunun bir veya iki yanını kuşatamıyacaktı.

Türk ordusu : Bir yarma taarruzu yapmak mecburiyetinde idi.

Yunan ordusunun muhafaza ettiği şu iki sevkülceys yolu vardı :

- 1 — Eskişehir - Bursa.
- 2 — Afyonkarahisar - Uşak - İzmir.

Bunlardan ikincisi : Afyonkarahisar - Uşak - İzmir sevkülceys yolu birinci derecede ehemmiyetli idi.

Türk ordusu bu sevkülceys yolunu zapteder ve Yunan ordusunu bu yolun şimaline atarak imha ederse bütün Anadolu'yu kurtarmış olurdu.

Sevkülceys yollarını muhafaza eden düşman ordularına bu yollar boyunca cepheden taarruz edilirse düşman orduları bu yolların üzerinde ve iki tarafında müteaddit müdafaa mevzileri tutarak müdafaa muharebeleri yapabilirler.

Bu sebeple Eskişehir ile Afyonkarahisar arasında şarka karşı olan Yunan Cephesine taarruz etmek muvafık olmaz. Bu halde düşman ordusu mağlûp edilse bile sevkülceys yolları boyunca çekilerek müteaddit müdafaa meydan muharebeleri yapar. Mütearrız kısa bir zamanda kat'i netice alamaz.

Afyonkarahisar cenubunda Akarçay ile Ahırdağ arasında cenuba karşı olan Yunan müdafaa cephesi yarma taarruzuna en elverişlidir. * *

Akarçay ile Ahırdağı arasında Tür ordusunun yaptığı yarma taarruzunun sevkülceys, tabiye, ikmal sebepleri şunlardır :

a — Sevkülceys sebepleri : Yarma taarruzu da kuşatma tesirini haiz olmalıdır. Bunun için yarma taarruzu ya-

pacağımız cepheye düşman ordusu çekilme sevkülceys yolu yakın bulunmalıdır. Ve bu yol tarafımızdan zaptedildikten sonra düşman ordusu, ordumuz ile geçilmesi güç olan bir zemin arızası arasında sıkıştırılarak imha edilmelidir.

Büyük taarruzda, Yunan ordusunun çekilme sevkülceys yolu olan Afyonkarahisar - Uşak demiryolu yarma taarruzu yaptığımız Akarçay - Ahırdağ Cephesine çok yakın idi. Ve bu sebeple kuşatma tesirini tamamen haiz bulunuyordu. Ordumuz bu demiryolunu zaptedince düşman ordusu çekilemedi. Şimale atıldı. Ve ordumuzla, geçilmesi güç olan Murat dağı arasında kuşatılarak imha edildi.

b — Tabiye sebepleri : Yarma taarruzu yaptığımız düşman cephesi karşısında düşmanın gözünden ve ateşinden saklı ve ordumuzun baskın taarruzu yapması için düşmanın asıl muharebe hattının çok yakınında hazırlık vaziyeti almamasına elverişli mestur arazi;

Ve keza, hazırlık ateşi yapacak olan ağır ve sahra bataryalarımız için hakim batarya mevzileri ve gözetleme yerleri var idi.

Bundan başka düşman birinci mevziinin Tınastepe ile Çekiltepe parçası (bu tepelerin hemen şimalinde demiryoluna kadar uzayan Sincanlı ovası bulunduğu) tabiyece zayıf idi.

Düşman mevzii buradan zaptedilince Afyon'un hemen garbında birbiri arkasında bir çok istinat noktalarından ibaret kuvvetli düşman mevziininde tabiyece arkası alınabilirdi. (Tabiye kuşatması).

c — İkmal sebepleri : Afyon - Konya imtidatı demir yolu geriden;

Akşehir - Hoyrangölü - Eğirdir menzili yolu ile Eğirdir - Denizli demiryolu cenub yandan ordumuzun ikmal işlerini temin ediyordu.

Konya ve Adana havalisinin bol mahsulleride ordumuzun iagesine yarayordu.

* *

Büyük taarruzda siklet merkezi

— Murabenin neticesi nerede alınca asıl kuvveti daima orada toplamalıdır. Kuvvetler daha başlangıçta buna göre ayrılmış bulunmalıdır. Bu suretle her **taarruzda bir siklet merkezi** elde edilmiş olur. **siklet merkezi** nerede yapılabırsa verilecek emirlerde açıkça bildirilmelidir.

Sükûnet devrinde ikinci ordu emrinde yukarıda yazıldığı

üzere (2, 3, 4, 6) ncı kolordular bulunuyordu. Taarruza karar verilince eve yarma taarruzunun Akarçay ile Ahırdağ arasında yapılması tespit edilince: ikinci ordudan (2 ve 4) üncü kolordular alınarak birinci ordu emrine verildi.

Bu suretle **birinci ordu kuruluşu** on iki piyade fırkasına yükseltildi. Yarma sahasının Akarçay ile Çekiltepe (dahil) arası yalnız birinci orduya tahsis edildi. Çekiltepenin garbından Çayhisar - Sinanpaşa istikametine beşinci süvari kolordusu ve Ahırdağında Toklu sivrisinide 6 ncı piyade fırkası taarruz vazifesi aldılar.

Tetkik ;

Akarçay ile Çekiltepe (dahil) arası 36 kilometredir. Bu 36 kilometrelik yarma cephesine on bir fırka tahsis edilmiştir ki bir piyade fırkasına 3,5 kilometre kadar bir taarruz şeridi düşmektedir. Sevk talimnamesi taarruzda bir fırkaya 3:4 kilometrelik bir taarruz şeridi vermektedir. Bundan başka, 5 inci süvari kolordusu Sinanpaşadan itibaren Yunan müdafaa mevziinin sağ yanına şarka doğru teveccüh ederek taarruz etmek vazifesini almıştı, bu suretle oda, birinci ordunun muharebesine doğrudan doğruya karışacak ve kendi üzerine (birinci ordumuzun taarruz edeceği) düşman kuvvetlerinden bir kısmını çekecekti. Süvari kolordusunun aldığı işbu vazife hesaba katılırsa piyade fırkalarımıza daha dar taarruz şeritleri isabet etmektedir. İşte bu suretle **Türk ordusu büyük sevk ve idare makamı : Yarma yerinde en kudretli bir sıklet merkezi** kurmuş oldu ki, zaferin birinci amili budur.

Büyük taarruzda baskın

Taarruzların baskın tarzında yapılması büyük muvaffakiyetler elde edilmesini kolaylaştırır.

2 ve 4 üncü kolorduların ikinci ordu mıntakasından yarma taarruzu yapılacak mıntakaya gelmesi ve

Birinci kolordunun ve beşinci süvari kolordusunun yarma mıntakasına yanaşması lâzımdı.

Baskın yapılabilmek için bu büyük kıt'aların harekâtını düşmanın kara ve hava gözetlemesinden ve casus şebekesinden gizlemek; bütün manasile mahrem tutmak icap ederdi.

Baskının istediği bütün tertipler ve bütün tedbirler alındı, ve mükemmelen tatbik ve icra edildi.

Taarruza hazırlık esnasında Garp cephesi kumandanlığı

6 - Ağustos - 922 de şu mühim emri ordulara verdi :

1 — Trakyada vasi istihzarat ve teşilâtı askeriye yapmakta bulunan düşmanın yeni teşkilâtı askeriyesini Anadoluya getirmeğe vakit bulmazdan evvel müstacelen harekâtı taarruziyyeye teşebbüs etmeliğimiz bir mecburiyet halinde tezahur etmektedir. Cephe kumandanlığı tetkikat ve mülâhazatı esasıye neticesinde kuvvayı asliye ile birinci ordu mıntakasından Akarçay ile Ahırdağı arasından taarruz etmek üzere kat'i ve seri istihzaratta bulunmak kararını vermiştir. Taarruzun hedefi Afyon ve ahırdağları ve imtidadında haşlayarak inkişaf edecek umumî meydan muharebesi neticesinde düşman kısmı küllisini mağlûben şimale atmaktır.

2 — Birinci ordu bidayetden itibaren büyük kuvvetle işe girilerek dördüncü ve birinci düşman fırkalarını kat'iyen mağlûp edecek ve mevzilerini zapt eyleyecek surette harekâta başlayacaktır. Hâlen kısmı küllisile Banaz, Susuzköy mıntakasından bulunan Yunan ikinci fırkası ve daha garptan meydana muharebesine iştirak etmek üzere şarka hareket edecek düşman kuvvetlerini ilk devrede tevkif etmek lâzımdır. Dördüncü ve beşinci kolordularla ikinci kolordu tahşidat safahatı muhtelifesinde birinci ordu emrine verileceklerdir. Birinci ordunun istihzarat projesine cepheden yazılan cevapname bir talimatname mahiyetinde olduğundan bunun bir sureti ikinci ordudaya berayı malûmat takdim kılınmıştır.

3 — İkinci ordu üçüncü ve altıncı kolordularla birinci ordu mıntakasından yapılacak ve takriben beş gün devam edecek olan tahaşşüdü setr ve temin edecek. Saniyen taarruzu umumî esnasında karşısında mümkün olduğu kadar fazla düşman kuvveti tesbit eyleyecektir. Bunun için altıncı kolordunun vaktinde ileri mevzilere yanaşması ve birinci ordu taarruzundan daha evvel ve bilhassa düşmanın Afyonun şimal yanına karşı faaliyeti taarruziyyeye geçmesi icap edecektir. Düşman bizim Afyon çenup mıntakasından asıl taarruzumuza Porsuk ile Akarçay arasından şarka doğru mukabil harekât ile cevap vermeğe kıyam ederse bizim taarruzu aslimiz neticei kat'iyeye verinceye kadar ikinci ordu mevazii müteakibede zaman kazanacak ve bu esnada bilhassa birinci ordunun sağ yanını Akarçay şimali yakınında temin eyleyecektir.

4 — Birinci ve ikinci orduların sureti tahaşşüt ve taarruz mıntakasına tevcihleri merbut krokide gösterilmiştir.

5 — Kocaeli grubuna esasen taarruzi hareketlerle karşıındaki on birinci düşman fırkasını tesbit etmek vazifesi düşer.

6 — Son zamana kadar yani taarruz mıntakasından tahaş-

şüdümlüğün hitamına kadar maksadımızı düşmandan gizlemek plânımızın esasıdır. Ancak bu suretle zayıf düşman kuvvetlerini **Basmak** suretile maddî ve manevî bir tefevvuk ile meydan müharebesine başlamış oluruz. Bunun için harekete geçinceye kadar taarruz maksat ve niyetimizi kendi kitaamıza karşı gizlemek ve bütün tedabiri yakında vukuu mühtemel düşman taarruzunu ileri mevzilerde kabul için ittihamı mukta-zi tertibat şeklinde göstermek lâzımdır. Düşmana karşı bir düşman taarruzu beklemekte olduğumuz da propaganda edilmelidir.

Maksadımızı gizlemek için ordular her tedbiri itina ile mahsus ile takip ve tatbik ettirecektir. Her halde şimdiden yapılacak müstacel bir tedbir olmak üzere ikinci kolordu kıtaatının Aziziye etrafında tahşüşü müsariaten temin olunmalıdır.

7 — Ordular menzıl hidematını aldıkları vazifeye göre müstakilen izhar ve ikmal edecekler ve peyderpey cepheyede malumat vereceklerdir. Birinci orduya Akşehir menzıl hattı vesaiti verilmiştir.

Bundan maada ikinci, dördüncü kolordularla beraber ikinci ordu menzılinden üç yüz tonluk menzıl vesaitide birinci ordu emrine verilecektir. Birinci derecede erzak ve cephaneye itharına ve ahali kuvvetlerinin tanzim ve teşkiline ehemmiyet verilmelidir.

Erzak nakliyatı için vasi mikyasta ahali vesaitinden istifade zaruridir. Ceman üçyüz ton kabiliyetinde kabul olunan yüz kadar seri otomobil ihzar ve teşkil edilmekte olup hitamında birinci orduya verilecektir.

Garp cephesi kumandanı

İsmet

Bu emri müteakip hazırlıkların ikmaline ve kıt'alar tahşüşü için harekete başladılar.

25 - Ağustos - 922 akşamı Türk ordusu taarruz için **hazırlık vaziyetini aldı**; [Kroki: Sayı; 4 bakılsın]

1 — Birinci ordu, karargâhı kocatepenin cenubundaki düzlükte.

a) Dördüncü kolordu :

— **Fırkaların süvari bölüklerinden mürekkep süvari alayı ve meclis muhafız taburu**: Sağ yanda ovada,

— **8. P. F.**: Ayvalı, İler, Halimur mıntakasında.
— **5. P. F.**: Beytepe. Haticekiran mıntakasında.
— **11. P. F.**: Yarıkkaya, Kocatepe, olarak yaylası mıntakasındai

— **12. P. F.**: Ağzıkara, Söğütlüdere mıntakasında.
— **Kolordu karargâhı ve merbut kıt'atı**: Efesultanda.

b) Birinci kolordu :

— **23. P. F.**: Belentepe karşısında,
— **15. P. F.**: Tınastepeye karşı Kömürtepe cenubunda.
— **14. P. F.**: Mahmarı ve Nuhta.
— **57. P. F.**: Haçen, Başağaç mıntakasında.
— **Kolordu karargâhı**: Duvak cenubunda yollar kavşağında.

c) İkinci kolordu :

— **3. P. F.**: Karacaören, Sandıklı, Dutagaç mıntakasında;
— **4. P. F.**: Aydın, İsrail, Teke mıntakasında.
— **7. P. F.**: Çüngel, Efesultan, Yazlar mıntakasında,
— **Kolordu merbut kıt'aları**: Anayurdu civarında.
— **Kolordu karargâhı**: Mahmudiye.

d) Beşinci süvari kolordusu :

— **1. Sv. F.**: Gödeviz, Çukurca mıntakasında.
— **2. Sv. F.**: Sandıklı civarında köylerde.
— **14. Sv. F.**: Sandıklı civarında köylerde.
— **Merbut kıt'aları**: Koçhisar ve kelendiriste.
— **Kolordu karargâhı**: Gelendiriste.

e) Altıncı piyade fırkası: Kozluca, Akçabedrik, Hocalar, Saltık mıntakasında.

II — İkinci ordu: Doğlatta.

a) Üçüncü kolordu :

— **61. alay ve bir bataryadan mürekkep Porsuk müfrezesi**:

Porsuk şimalinde Çalcabaşı karşısında Kırgızdağı istikametine kadar düşmanın üçüncü ve kısmen onuncu fırkaları karşısında 50 kilo netrelik bir cephe.

— **4. P. F.**: Seyitgazi Cenubu şarkisinde Karadağ ve Sarıdağ mıntakasında (15 inci düşman fırkası karşısında).

— **61. P. F.**: Hüsrev paşa hanı Cenubu garbisinde. Kazuguran tepesine taarruz etmek üzere toplu.

— **1. P. F.**: Çifteler mıntakasında (ordu ihtiyatı).

Kolordu karargâhı: Bağlıca köyünde.

b) Altıncı kolordu :

— 16 inci fırka sağda 17 inci fırka solda olmak üzere : Tokaz, İççekarahisar. Filleli umumî hattında, (Afyon şarkındaki düşman mevzilerine taarruz etmek üzere).

— Mürettep süvari fırkası Yapıldak, Bahşiş mıntakasında (Döğer istikametinde ilerilemek üzere).

III. — Kocaeli grubu : Yalova - İzmit - Lefke hattında cephesindeki düşmana karşı gösteriş taarruzları yapmakta.

IV — Mendires mıntaka kumandanlığı : Mendires nehri boyunca düşmanla temasta.

V — Üçüncü süvari fırkası : Çal mıntakasından toplanarak (Göbek) istikametinde taarruz etmekte.

VI — Başkumandanlık karargâhı ve Garp cephesi karargâhı : Kocatepenin 6 kilometre Cenubu garbisinde Çadırli ordugâhta.

VII — Depo alayları : Mevcutları otuz bin olan ikmal efradı, talim ve terbiye derecesine göre üç tertibe ayrılmış ve ilk tertip kısmen müsellâh ve zabitlerle birlikte olmak üzere muharebenin inkışaf edecek şekline göre derhal zayıyatı doldurmak için Cepheye yaklaştırılmış ve diğer tertiplerde ona göre tanzim edilmişti.

*
**

Büyük taarruza başlayış ve devam

26 - Ağustos - 922 saat 3 te başkumandan, Erkânıharbiyei umumiye reisi, Garp cephesi kumandanı ordugâhtan kalkarak birinci ordu gözetleme yeri olan Kocatepeye geldiler.

Fecirle birlikte topçularımızın 15 dakika süren atış tanzimi başladı. Bundan sonra bir buçuk saat süren topçu harırlık ateşi yapıldı. Bu ateş en kuvvetli olarak Kalecik sivrisi - Teletepe - Tınastepe hattına toplatılmıştı. Bir buçuk saat sonra topçu ateşi geriye kaydırıldı.

Ve birinci ordu : Bütün cephede hücum kalktı. Hücum kollarımız topçu atışı ile [1—tetkik] açılmış olan girme yerlerinden düşman siperlerine girdiler. Saat dokuza kadar :

5. Kafkas fırkası : Küçük Kalecik sivrisini :

11. Fırka : Bunun Garbisindeki ileri mevzileri ;

23. Fırka : Belentepeyi ;

15. Fırka : Tınastepeyi ;

14. Fırka : Kılıç arslan gedigini zaptettiler.

1310 Rakımlı tepe ile, Çekiltepe ve Toklu sivrisi mukavemet ediyordu.

Dördüncü kolordu küçük kalecik sivrisini, ve düşmanın

ilk hatlarını aldıktan sonra dağ toplarını ileriye mevzie aldı, ve 1310 tepesine taarruz etti. Burası düşman tarafından çok sağlam tahkim edilmiş olduğundan, ve burasını ağır toplarımız ateş altına alamadığından bu tepe bu gün alınmadı.

Çekiltepeye taarruz eden 57. inci fırka Garptan **kuşatmaya** yolladığı piyade alayını Çekiltepenin çok uzağından Sinanpaşa istikametine göndermiş olduğundan yalnız **Cepheden** yapılan taarruzla tefevvuk elde edilmemiş ve bu tepe bugün alınmamıştır. [2 - tetkik].

Düşman aldığı takviyelerle, elimize geçmiş olan yerleri geri almak için gündüz ve gece mukabil taarruzlar yaptı. Tınastepeyi ve kılıç arslan gedigini kısmen geri aldı. Fakat tarafımızdan mukabil darbeler yapıldı ve bunlar tekrar alındı.

Alınan esirlerden düşmanın yedinci fırkasında öğleden sonraki muharebelere girdiği anlaşıldı.

yarma taarruzunda Yunan ordusu çekilme sevkülcceys yolu olan Afyonkarahisar - Uşak demiryolunu kesmek ve düşmana bu çekilme yolunu kapamak ve aynı zamanda birinci ordu ile müşterek faaliyet ve tesir yapmak vazifelerini alan süvari kolordumuz :

²⁵/₂₆ — Ağustos 922 gecesı Çekiltepe ile Toklu sivrisi arasındaki düşmanın geçilemez diyerek boş bıraktığı - dar geçitlerden Ahırdağını geçerek sabaha karşı Sincanlı ovasında Cayhisara indi. Kırka - Sinanpaşa hattına karşı Garptan Şarka doğru (muharebe meydanında birinci ordu taarruzile **müşterek tesir** yapmak üzere) taarruza başladı. Birinci orduya karşı müdafaa eden bir kısım düşman kuvvetlerini üzerine çekti. Süvari kolordusundan demiryolu üzerinde **Küçük köye** yollanan bir süvari bölüğümüz Küçük köydeki Yunan demiryolu muhafızlarını kılıçtan geçirdi. Demiryolunu bozdu ve Uşak ile İzmir giden **telgraf tellerini** kesti. [3 - tetkik]

İkinci ordu:

Birinci ordu ile aynı zamanda taarruza başladı.

Üçüncü kolordu : Porsukçayı iki tarafında bulunan **Porsuk müfrezesi** ve Seyitgazi mıntakasından bulunan 41 inci fırka ile taarruz etti. Cephesinde bulunan Yunan 3, 10, 15 inci firkalarını kavradı ve yerlerinde tuttu.

61 inci fırka : Fecirle beraber **Kazuçuran** tepesine taarruz etti ve aldı. Sonra düşman aldığı takviyelerle mukabil taarruz yaptı ve bu tepayı geri aldı.

Altıncı kolordu : Afyon şarkı şimaliddeki Dedesivrisi ve Gazlıgöl mevzilerine taarruz etti ve bu mntakadaki düşman kuvvetlerini yerlerinde tuttu.

Mürettep süvari fırkası: Bahşiş - döğer istikame-
tinde Eskişehir - Afyon demiryolunu kesmek üzere ilerledi.

Kocaeli Gurbu: Cephesindeki düşmanı yerinde tutmak
için çalıştı.

Hülâsa: 26 - Ağustos - 922 günü harekâtının neticesi :

Kocaeli grubunun ve ikinci ordumuzun yaptığı
şiddetli taarruzlar cephesindeki bütün düşman kuvvetlerini
yerlerinde bağlamıştır.

— Bu taarruzlarımız karşısında düşman ihtiyattaki ikinci
kolordusundan yalnız yedinci fırkayı cenuba birinci ordumuz
karşısına gönderebilmiş ve diğer iki fırkasını ise ordumuza
karşı taarruz veya müdafaa halinde kullanamamış, Garba
çekmeğe mecbur kalmıştır.

Bu suretle düşmanın bu ihtiyat kolordusu ile bir taarruz
veya müdafaa sıklet merkezi teşkil ederek meydan muhare-
sine tesir etmesi daha başlangıçta tarafımızdan izale edilmiştir.

Birinci ordunun taarruzu ile düşman müdafaa mevzi-
inde Deper ile Çekiltepe arasında müteaddit **çökertme** yer-
leri hasıl olmuş ve **yarılması** yaklaşmıştır. 57 inci fırka
Çekiltepeyi alabilseydi bugün saat 9 da düşman cephesi ya-
rılmış olacaktı.

Süvari kolordusu: Kırka - Sinanpaşa hattına inerek
şarka doğru düşmanın yan ve gerisine taarruz etmesi ve kü-
çükköyde demiryolunu tahrip etmesiyle Yunan ordusunu **sev-**
kulceysçe kuşatmış ve **çekilme** yolunu ona **kapamıştır**

Tarafımızdan birinci ordu kuvvetlerini tertipte
alınan mühhim tedbir:

Yunan ihtiyat kolordusunun üçüncü kolordularile takviye
edilerek ve birinci kolordularının 5 ve 12 inci fırkalarile bir-
leşerek Bolvadin umumî istikametinde Afyon - Konya demir-
yolunu kesmek ve ordumuzun bu yanını kuşatarak garba
atmak için büyük mikyasta bir mukabil taarruz yapması pek
ziyade muhtemel idi. Bu sebeple birinci ordumuz [haritaya
bakılsın] ikinci kolorduyu kısmen Afyon - Konya demiryolu
yakınında ihtiyatta bulundurmıştı. 26 Ağustos 922 öğleye
doğru düşman ihtiyat kolordusunun parçalandığı ve muhare-
nin umumî cereyanına tesir yapamayacağı Türk yüksek sevkü
idare makamları tarafında takdir edilmiş ve :

İkinci kolordumuzun üçüncü fırkası :

Zayıf olduğundan dolayı düşman birinci mevzi-
inde yarma yerini teşkil eden Tinastepe - Çekiltepeye
ileriyeye alınmıştı.

* *

Tetkik :

1 — 26 - Ağustos - 922 sabahı yapılan birbuçuk saatlik
Topçu hazırlık atışımız pek muessir ve mükemmel ol-
muştur. Bu tesir ve mükemmeliyet ordu topçu zabitlerimizin
Konyada açılmış olan Topçu kursunda umumî harp tecrübe-
lerini tatbik ve icra ederek edinmiş oldukları bilgi (ilim) sa-
yesindedir. En yeni bilgi olmaksızın en mükemmel makinede
istenilen tesiri veremez.

2 — 57 inci fırka Çekiltepeyi öteki fırkalarımız taarruz
hedeflerini aldıkları gibi 26 - Ağustos - 922 günü alabilmiş
olsaydı daha bugün düşman cephesi tamamen yarılmış ola-
caktı. Bu muvaffakiyetsizlik ise küçük bir tabye hatasından
ileri gelmiştir. 57 inci fırkanın ilk **taarruz hedefi** Çekiltepe
idi. Bu tepe cepheden kavrayış taarruzu ile ve hemen bu
tepe gerisine yapılacak kuşatma taarruzile zaptolunacaktı.
Yani kuşatma taarruzu Çekiltepenin hemen gerisine yapıla-
caktı ki kavrayış taarruzile kuşatma taarruzu müşterek tesir
hasıl etsin. Halbuki 57 inci fırka kuşatma taarruz kolunu
Sisanpaşa istikametine yollamış olduğundan müşterek tesir
hasıl edilememiş ve yalnız cephe kavrayış taarruzile Çekil-
tepe zaptolunamamış idi, Fakat, bu tabiye yanlışlığı Yunan
ordusu cephesini daha ilk günde yarılmadan kurtarmıştı.
[Tabiye harekâtının sevkulceys harekâtına tesir.]

3 — Bir süvari blüğümüzün Küçükköyde Yunan telgraf
tellerini kesmesi, muharebe meydanından çok uzakta İzmirde
bulunan Yunan ordusu başkumandanını meydan muharebe-
sini tamamilen sevk ve idareden mahrum bırakmıştır. Yunan
ordusu başkumandanı telsizlerle İzmirden emir vermeğe mec-
bur kalmış, halbuki taarruzumuzdan dört gün evvel Yunan
birinci kolordu telsizi bozulmuş olduğundan muharebe mey-
danında Yunan ordusunun kuvvetlerini idareye vekâlet eden
işbu birinci kolordu kumandanına emirler güçlülkle ve büyük
teehhürlerle ancak Altıntaş civarındaki Yunan ikinci kolordu
telsizile göndermeğe çalışmıştır. [Küçük muvaffakiyetlerin
bile düşman sevk ve idare makamlarına yapacağı tesire par-
lak bir örnek].

27 Ağustos - 922 günü taarruz hareketlerimiz:

— **Birinci ordu :**

4 üncü ve 1 nci kolordular ihtiyatlarında tuttıkları **12 ve**
3 üncü fırkalarında taarruza iştirak ettirdiler. Taarruz saat 6
da başladı. Öğleye kadar şiddetle devam etti. Ve Çekiltepe-
den başka bütün düşman mevzileri zapt edildi. Biraz sonra
57 inci fırkada bu tepayı zapt etti. **Saat 14 den itibaren**

ایستاد قورقور

düşman kuvvetleri perişan bir halde Afyon ve Sincanlı ovasına döküldü. Düşman cephesi yarıldı ve birinci müdafaa mevzii zapt edildi.

Birinci ordu düşmanı fasılsız takip etti. 8 inci fırka saat 17,30 da Afyona girdi. Birinci kolordu fırkaları Balmahmut cenubu - Ayvalı hattından geçen düşman mevziine girdiler ve şimale doğru epeyce ilerlediler.

— Süvari kolordusu :

Birinci fırkasile Ayvalı, ikinci ve dördüncü fırkasile Beşkimse, Akçaşehir ve Küçükköy mıntakalarına girdi. Garbe gitmek isteyen düşman kuvvetlerini atlı hücumlarla ve ateşlerle durdurdu ve bilfiil demir yoluna ve düşman ordusunun çekilme sevkulceys yoluna hakim oldu.

— 6 inci piyade fırkamız :

Toklusivrisini tazyik ve Banaz istikametini tehdit ederek düşmanın ikinci piyade fırkasını yerinde tuttu.

3 ücücü süvari fırkamız : Göbek istikametinde hareket ederek düşmanın ikinci süvari fırkasını yerinde tuttu.

— İkinci ordu :

61 inci fırka. Kazuğnrantepesini tekrar zapt etti ve ilerlemeğe başladı.

VI ncı kolordu. Dedesivrisini ve gazlı göl mevzilerini zapt eyledi.

Bu ordumuz karşısındaki düşman kuvvetleride mevzilerinde kalamıyarak saat 15 den itibaren garp ve garbî şimaliye doğru ricata başladılar.

Eskiehir mıntakası harşısındaki üçüncü kolordumuzda taarruzlarla düşmanı yerinde bağladı. Kocaeli gurubumuzda taarruzlarına devam etti.

Düşman birinci ve ikinci kolorduları Resülbaba - Küçük - köy - Dumlupınar dan geçen üçüncü müdafaa mevziinde toplanmağa çalışıyordu.

27 - Ağustos - 922 Akşamı Türk ordusu yüksek sevk ve idare makamları tarafından şu mühim karar ve emir verildi:

Düşmanın Döker şarkı - Rusulbaba tepeleri - Bakırcık sırtları - Toklusivrisi hattında mukavemeti ve bu sayede şimale veya garba çekilmesi ihtimali karşısında.

İkinci ordu :

Afyon mıntakasmda hareket eden kuvvetlerinin sağ yanile bu düşman kuvvetlerini şimalden kavrayarak kütahyaya çekilmekten menedecek;

Birinci ordu :

Sol yanile düşmanı garptan kavrayarak İzmir istikametine gitmekten menedecek:

Süvari kolordusu :

Yine düşman gerilerine taarruz edecek.

Üçüncü kolordu :

Eskiehir cephesindeki düşmanın çekileceği nazar itibare alınarak bir fırka ile Döker - Altıntaş - Kütahya istikametinde düşman grubunun gerilerine taarruz edecek.

Diğer grublarımız vazifelerine devam edecekler.

28 - Ağustos - 922 günü taarruz hareketlerimiz:

— Mürettep süvari fırkamız : Sabahleyin hareket ederek Dökeri zabtetti. Ve Altıntaş istikametinde ilerledi.

61 inci fırka ve 6 cı kolordu : İhsaniye - Gazlıgöl hattına vardı.

Birinci ordu :

İkinci kolordu : Arapçiftliği istikametinde ilerledi ve o civarda tesadüf ettiği 12 inci düşman fırkasını taarruzla şimale şimale attı.

Birinci kolordu : 23 ve 3 ncü fırkalarile sabahleyin Balmahmut ve Köprülü civarında yakaladığı iki düşman fırkasını taarruzla kısmen malzemesinde bıraktıracak perişan bir halde attı. Ve sonra :

Düşmanın garba çekilmesine mani olmak için Dumlupınar istikametini kapamak üzere garba doğru döndü ve :

Düzağaç şimalinden Bakırcık sırtlarına taarruz etti. Akçaşardan bu istikamete çekilen düşman kuvvetleride şimale sürdü. Bu kolordu öteki fırkalarını sol yanına doğru kademeli tertip etmişti.

Dördüncü kolordu : Birinci kolordunun sağında garbi şimaliye yürüdü. Bir fırkasile oğlanmezari, öteki fırkasile Ayvalı - Kumarlıçiftliği üzerinden taarruz etti. Düşmanın garba çekilmek isteyen kısımlarını Beşkimse şimaline attı.

Süvari kolordusu :

2 ve 14 ncü fırkalarile daha geceden Beşkimse civarından demir yolu şimaline geçerek, Ulucak ve Eğret istikametlerinde ilerledi,

2. inci fırka sabahleyin düşmanın 9. uncu fırkasile ikinci kolordu karargâhının gecelediği Eğret köyüne baskın yaptı. Ve bir otomobil kolunu, muhafızlarını kılıçtan geçirerek zabtetti.

1. inci süvari fırkası : Ayvalı şimalinden garba çekilen ve dördüncü kolordumuzun taarruzuna uğrayan düşman kuvvetlerine şimalden taarruz etti. Ve kolordunun taarruzunun müessir olmasına yardım etti. [Bir hedef üzerine muhtelif sınıfların müşterek tesir yapmaları].

Süvari kolordumuzun bu günkü harekâtı çok mahirane ve cesurane idare edilmiştir. Fırkalar hareketlerinde ekseriya çekilen düşman kolları arasına sıkışmışlar ve pervasızca hücumlar yapmışlar. Zayıat verdirmişler ve düşmanı büsbütün şaşırtmışlardır.

Bugünkü muharebenin neticesi:

Afyon mevzilerinde büsbütün mağlûp edilmiş olan düşman birinci ve yedinci fırkaları döküntüsü hiç durmayarak kaçmışlar ve Dumlupınar garbına varmışlardır. Düşmanın büyük kısımları ise şimale ormanlar içine atılmışlar ve Dumlupınara çekilememişlerdir.

Bu suretle düşman ordusu çekilme sevkulceys yolu tamamen zaptedilmiştir.

28 - Ağustos - 922 akşamı şu mühim karar ve emir verildi:

Üç gündür devam eden meydan muharebesinde esash surette mağlûp edilen düşman büyük kısmının büsbütün **İmhası** için:

— **Birinci ordu:** Bütün kuvvetlerle garba yürüyerek Dumlupınarı düşman kuvvetlerinden önce tutacak ve garba çekilmeğe muvaffak olan düşman kısımlarına da yetişerek onları da büsbütün mağlûp edecek;

— **İkinci ordu:** Şimalden ve birinci ordu sağ yanından takibe devam edecek;

— **Süvari kolordusu:** Daima garba çekilmek isteyen düşmanın ricat istikametlerini kapayacak.

29 - Ağustos - 922 harekâtı:

Birinci ordu:

Düşmanın birinci ve ikinci kolordularına mensup beş fırkası yani büyük kısmı Ulucak - Hamurköy - Çalköy - Aslihanlar üzerinden Dumlupınara gitmek istiyordu.

Dördüncü kolordumuz bütün kuvvetlerle birinci kolordumuz 3, 23 üncü fırkalarile bu kuvvetlere cenuptan şimale doğru taarruz ettiler. Birinci kolordumuz bu fırkalarile yaptığı taarruzda Dumlupınara doğru gitmekte olan iki düşman fırkasını mağlûp ederek Ashhanlar istikametinde şimale attı ve Dumlupınar yolunu onlara kapadı.

Toklu sivrisindeki düşman hala mukavemet ediyordu. Düşmanın burada duruşu şimale teveccüh etmekte olan fırkalarımızın arkasında kaldığından bizim için muvafık değildi. Bu sebeble birinci kolordumuzun 14 üncü fırkası Elvanpaşa, 57 inci fırka Balçıdamına doğru Toklu sivrisindeki düşmanın arkasından; 6 ncı fırkamız ise cenuptan cepheden taarruz ettiler. Düşman vaziyetini tehlikeli görerek, hemen ricat etti. 57 inci fırkamız takip etti ve **Kaplangı dağı**nı da zapt ey-

ledi. Bu suretle Yunan ordusunun en son sığınmak, tutunmak için çırpındığı **Dumlupınar müdafaa mevziinin** de arkası tamamen kesilmiş oldu.

Bu hareketler yapılırken **İkinci kolordu** da Düzağaç, Karacaören, Bakırçık mıntakasına ihtiyata alınmıştı

İkinci ordu: 61 inci fırka ve 6 ncı kolordu ve mürettep süvari fırkası. Uzun ve yorucu yürüyüşlerle Resûlbaba dağı şimalinden takip hareketi yaptılar. Ve tesadüf ettikleri düşman artçılarını kısmen esir ve kısmen imha ettiler. Ve $\frac{3}{4}$ - Ağustos gecesı. Çalköy şimalindeki mıntakaya vardılar.

Süvari kolordusu:

Düşman ordusu arkasını vurarak onun şimâli Garbiye Kütahya istikametine çekilmesine mani oldu. Fırkalarına **Kürtköyü** cenubunda cephele Çalköyüne olmak üzere vaziyet aldirdi

Geceleyin, düşmanın kaçmasına meydan vermemek için birinci ordu fırkaları mütemadi taarruzlarda bulundular, zayıat verdirdiler ve düşmanı yerinde tuttular,

Üçüncü kolordu:

Eskişehirdeki düşman grubunun [üçüncü kolordusunun] gerisine düşmek için 28 - Ağustos günü yürüyüşe geçen birinci fırka Başıştan Döğere geldi. Gece orada kaldı.

Başkumandan meydan muharebesi

30 - Ağustos - 922 gecesı **Türk orduları başkumandanlığı** tarafından Yunan ordusu büyük kısmının birinci ve ikinci ordularla, süvari kolordusu tarafından cepheden kavrayış taarruzile birlikte her iki yanında kuşatılarak ve arkadan çekilme yolu [Kızıltaş deresi istikameti] de kapatılarak tamamen imhasına karar verilmişti.

Birinci ordu bu husustaki emri gecedan aldı. İkinci ordu ile süvari kolordusu telsizleri iyi işlememesinden emri alamamışlardı.

30 - Ağustos - 922 sabahı Frkânı harbiyei umumiye reisi mareşal Fevzi otomobil ile Beşkarışta ikinci ordu kumandanı, ve Kürtköyünde süvari kolordusu kumandanı yanına bizzat gittiler ve lâzım gelen emirleri verdiler. Ve sonra başkumandanlık karargâhına avdet ettiler.

Başkumandan ile Garp Cephesi kumandanı da Afyondan birinci ordu karargâhına geldiler.

Düşman geceleyin kıt'alarımızın sıkı temasına rağmen Hamurköy civarındaki kısımlarına gece yürüyüşleri yaptırarak

güçlkle ve bir çok döküntü vererek Çalköy mintakasına çekilmişti. Sabahleyin düşman Çalköy mintakasında tortop olmuş ve birlikleri birbirine karışmıştı.

Taarruz harekâtımız şu suretle başladı :

İkinci ordu :

Altıncı kolordu : 17 inci fırkası ihtiyatta olmak üzere 16 inci fırkasile Çalköy şimalinden :

61 inci fırka daha garptan ve Çalderesi şimalinden

Birinciordu :

Dördüncü kolordu: 11 inci fırka, Çalköy cenubuna doğru

5 inci fırka, selkisaray şimalinden;

23 üncü fırka, Aslihanlar şimalinden;

3 üncü fırka, Ağaçköy şarkından

taarruza başladılar.

Süvari kolordusu : Saraycık ve Belova mevkilerinden Kızıtaş deresini geçmek ve düşmanın bu dereden kaçmasına meydan vermemek üzere hareket etti.

Bu büyük meydan muharebesine ağır toplarımızın çoğuda yetiştirilmişti.

Hülâsa : Bu suretle düşman ordusu büyük kısmı Cenuptan ve Garptan birinci ordu tarafından;

Şark ve şimalden ikinci ordu tarafından;

Şimali Garbiden süvari kolordusu tarafından;

Kuşatılmıştır. Yani düşman büyük kısmı : **Cephedeu kavrayışla birlikte her iki yanında kuşatılmış ve arkasında kapatılmış idi, ki en müessir ve düşmanı imha edici bir taarruz böyle yapılır.**

Düşman sabahleyin Dumlupınar istikametinde yürümek istedi. Fakat daha evvel bu istikameti tutmuş olan 23 üncü fırkamızla karşılaştı ve gidemedi.

Öğleden itibaren bütün taarruzumuz olanca şiddetile başladı. Düşman Adatepe mintakasında her taraftan kuşatılmış olduğu halde kat'i neticeli bir muharebe vermeğe mecbur oldu. Düşman kaçmak için çok uğraştı. Mufaffak olamadı.

Muharebe gruptan bir saat sonraya kadar devam etti.

— Düşmanın 1 ve 2 inci kolordu karargâhları,

4, 5, 9, 12, 13 üncü fırkaları;

— 1, 7 inci fırkalarını kaçamayan döküntüsü.

Yani düşman ordusunun **Büyük kısmı** muharebe meydanında bir çöp ölü, yaralı, esir, top, otomobil, her nevi silâh ve bütün nakliye ve ağırlıklarını terkederek mahv ve perişan edildi.

Kızıtaş deresi boyunca Garptan arkalarında kapatılmıştı.

Başkumandanları General Trikopis ve kolordu kumandanı General Diyanis de maiyetleriyle birlikte daha sonra esir edildiler.

Grubu müteakip başkumandan, Erkânı harbiyei umumiye reisi ve Garp Cephesi kumandanı maiyetleriyle birlikte muharebe meydanından Dumlupınara hareket ettiler ve geceyi orada geçirdiler.

Garp Cephesi kumandanı şu vesikayı orduya neşretti :

Afyonkarahisar - Dumlupınar büyük meydan muharebesinde düşman orduyu aslisinin imha safhasını teşkil eden 30 Ağustos 922 muharebesi; şimalden 61 inci fırka ve 6 inci kolordu ve cenuptan 4 üncü kolordunun iştirakile süvari kolordusunun tesirinde (Asilhanlar, Çal, İşören) mintakasında ve Çalköy şarkında bizzat birinci hatta 11 inci fırka nezdinde bulunan başkumandan Mustafa Kemal paşa hazretlerinin nezareti altında cereyan ve neticei kat'iyye iktiran eylemiştir.

Bu muharebenin cereyanı umumisini mukaddes davamız lehine kat'iyyetle tebdil etmiş ve Trikopis ve Diyanis gibi en büyük kumandanları başlarında olduğu halde düşman ordusunun enkazı Tarumarisi mütemadiyen her taraftan kıt'atımızın ağışu teslimine atılmıştır.

Ordularımız için bir hatırai tarihiye olmak ve başkumandanımıza muhabbet ve merbutiyet ve lâyetezelzül itimadımıza yeni bir delil teşkil etmek üzere mezkûr 30 - Ağustos - 922 muharebesine (**Başkumandan meydan muharebesi**) namı verilmiştir.

Garp Cephesi Kumandanı
İsmet

* *

Tetkik :

1 — Büyük taarruzun sevk ve idaresinde esas :

Çekilme sevkülceys yolunu Cenuptan şimale doğru çabuk zaptedecek surette düşman cephesini Akarçay ile Toklu rivrisi arasından yarmak, ve düşman ordusunu çekilme sevkülceys yolunun (Afyon-Dumlupınar-Uşak) şimaline atmak idi.

II — Başkumandan meydan muharebesinin sevk ve idaresinde esas :

Düşman büyük kısmının cepheden kavrayış taarruzile birlikte şimal ve cenup yanlarını kuşatmak ve Kızıtaş deresinden arkasını da kapatarak imha etmek idi.

— **Büyük taarruz: baskının, ve çok kudretli sıklet merkezin** tesirile hedefine çarçabuk varmış ve Yunan ordusu büyük kısmı çekilme sevkülceys yolu (Afyon - Dumlupınar) nın şimaline atılmıştır.

Başkumandan meydan muharebesinde: Şimale atılmış olan düşman büyük kısmı **çok yüksek bir sevk ve idare maharetile** yok edilmiştir.

«En ziyade tesirli taarruz düşmanın bir yanını veya iki yanını kuşatmak ve gerisinide kapatmak suretile yapılan tar-ruzdur. Böylece düşman yok edilebilir.

— Düşmanın her iki yanının birden kuşatılması en tesirlidir.» Harp Kaideleri doğruluklarını, cihan harp tarihinde, **yalnız başkumandan meydan muharebesinde** bulmuşlardır.

Başkumandan meydan muharebesinin **eşleri** gene Türk harp tarihinde, düşman ordularının Cepheleri ve yanları ve arkaları tamamen kuşatılarak yok edilmiş oldukları, Osmanlı Türklerinin fütühat devrindeki: **Niğbolu, Varna, Mohaç** meydan muharebeleridir.

III — Başkumandan meydan muharebesi zaferi:

a) Maharet derecesine varan **bilgi (ilim)** eseridir. Neferden en büyük kumandana kadar Türk ordusunun her ferdi kendi mevki ve rütbesine mahsus ve hatta onun üstünde olarak harbin sevk ve idaresine ait: **Asri bilgi ve maharetle** mücehhez idi.

b) Türk ordusunda **en yüksek dereceye** vardırılmış olan **manevi güçlerin** eseridir.

c) Türk ordusundaki **asri silâh ve harp malzemesinin** eseridir.

Hülâsa başkumandan meydan muharebesi zaferi:

Asri harp bilgisi ve yüksek harp tecrübesi, en üstün manevi güç, asri silâh ve harp malzemesi eseridir.

IV — Başkumandan meydan muharebesi zafe- rinin neticeîeri:

a) **Askeri netice:** Yunan ordusu büyük kısmı yok edilmiş olduğundan Akdenize kadar hiç bir yerde Yunan ordusu **yeniden bir Cephe teşkil edememiş ve hiç bir yerde esaslı bir mukavemet gösterememiştir.**

b) **Siyasi netice:** Türk ulusunun istiklâli tamamen kur-tarılmıştır.

Başkumandan meydan muharebesi olurken:

15. 14. 57. 6 ncı firkalarımız Hallaçlar - Büyükturak - Kaplangıdağı - Çorum dağı hattını tutmuş olan düşman 7. 2. 1. inci firkalarına taarruz ettiler ve bunları geriye attılar.

Eskişehir mıntakasında Porsuk müfrezesi ve 41 inci fir-kamızda taarruzlarına devam ettiler. Birinci firkamız üçüncü kolordu karargâhi ile birlikte akşam Altıntaşa yetiştii. Mü-rettep süvari firkamızda akşam Kütahyaya girdi.

31 — Ağustos — sabahı vaziyet şöyle idi:

1 — Başkumandan meydan muharebesinde düşmanın büyük kısmı mahvolmuştu.

2 — 14, 15, 56, 6 ncı firkalarımızın taarruzları karşısında gözülen 1, 7, 2 inci düşman firkaları ile bir süvari fırkası **ol-dukça ciddî artçı muharebeleri yererek** Uşak - İzmir umumî istikametinde çekiliyordu.

3 — Eskişehir mıntakasında:

15 inci Yunan fırkası Kütahya - Gediz istikametinde.

Bu grubun diğer firkaları ve kıt'aları İnönü - Bursa istikametinde çekiliyorlardı.

4 — Kocaeli grubumuzun taarruzu karşısındaki Yunan kuvvetleri de oldukları yerlere bağlanmışlardı.

5 — Çal ve Mendires mıntakalarındaki düşman kuvvet-leri de çekilmeğe başlamışlardı.

TAKIP

Türk ordusu başkumandanı takip için şu tarihi emri verdi:

«Afyonkarahisarı - Dumlupınar büyük meydan muharebe-sinde zalim ve mağrur bir ordunun anası asliyesini inanıl-mıyacak kadar az bir zamanda imha ile büyük ve necip milletimizin fedakârlıklarına lâayık olduğunuzu isbat ediyorsu-nuz. Sahibimiz olan büyük Türk milleti istikbalinden emin-olmaga haklıdır. Muharebe meydanındaki maharet ve feda-kârlıklarınızı yakından müşahade ve takip eyleyorum. Mille-timizin hakkınızdaki takdiratınna delâlet etmek vazifemi mü-tevelliyen ve mütemadiyen ifa edeceğim. Başkumandanlığa teklifatta bulunmasını Cephe Kumandanlığına emrettim. Bü-tün arkadaşlarımızın Anadolu'da daha başka meydan muhare-beleri verileceğini nazardikkata alarak ilerlemesini ve herke-sin kuvayı akliyesini ve menabii cilâdet ve himmetini musa-baka ile ıbzale devam eylemesini talep ederim. **İlk hedefi-niz Akdenizdir. İleri.**»

Bü emir üzerine:

Garp cephesi kıt'aları takip için umumî surette şu vazi-feleri aldılar:

1 — Süvari kolordusu:

— Düşman firarilerini toparlamak.

— Uşaktan çekilen düşman kıt'alarının ric'atına meydan vermemek:

—Düşman nakliyatına mani olacak derecede (bizim taarruzumuzu sekteye uğratmayacak kadar) demiryolunda tahribat yapmak.

—Düşmanın müteakip mevzilerde tutunmasınra meydan vermemek; Vazifelerile: Salihli umumî istikametinde hareket etmek.

2 — Birinci ordu : Bir kısmı tren yolunu takip ederek (Köseler - Ahmetler - Alaçehir) diğer kısmı (Uşak - Kula - Alaçehir) üzerinden ilerlemek ve sonra Salihli - Turgutluya ve buradan itibaren büyük kısmile (Manisa - Menemen) ve mütebaki aksamile (Nif - İzmir) istikametlerinde takibe devam etmek.

3 — İkinci ordu : Murat dağı şimalinden ve aksamialiyesi Gediş çayı boyundan ve kısmen şimalden olmak üzere (Abyas lindi - Acaköy - Marmara Mütevli) istikametinde yürümek.

4 — Porsuk müfrezesi : Ve 41. nci fırkadan Seyitgazi mıntakasında bırakılan bir piyade **Alayı :** Düşmanı cepheden tazyik etmek. 41. nci fırkanın bakiyesi Gedis istikametinde ilerlemek;

Kütahya istikametine sevk edilen **Üçüncü Kolordu (birinci fıkra, mürettep süvari fırkası, muhafız taburu)** İnönü istikametine yürüyerek (Eskişehir - İnönü istikametinde ricat eden Eskişehir düşman gurubunu yakalayıp maglup etmek.

5 — Kocaeli grubu : Zayıf kıt'alarile Bilecik - Yenisehir mıntakasında kalmak; ve asıl kuvvetlerle Yaluva mıntakasında toplanarak Pazarköy - Gemlik arasından Bursa istikametinde ilerlemek.

6 — Sarayköy mıntakasında toplanan iki alaylık gurub :

Sarayköyden şimaligarbiye yürümek,

İzmir ve Bursa umumî istikametlerinde takip hareketleri büyük bir mahret ve şiddetle ve yıldırım şurayile yapıldı. Düşmanın hiç bir yerde durarak, esaslı bir mukavemet yapmasına imkan verilmedi.

Türk orduları :

1 - Eylûl - 922 de Uşakı

9 - Eylûl - 922 de İzmir.

10 - Eylûl - 922 de Bursayı

16 - Eylûl - 922 de Bandırmayı

30 - 00 - 1909

Timuçin Ta

zaptettiler, ve bütün Anadoluyu düşmandan temizlediler

Mudanya mütarekesi mucibince, İstanbul, Çanakkale Tarakya bir muharebeye mahal kalmadan kurtarıldı

Lozan muahedesi ile Türk ulusunun tam istiklali temin olundu.

